

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Dita Pfeferová

Státní podpora rodin v systému sociální ochrany

komparace současného stavu v České a Slovenské republice

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2011

Autor práce: Dita Pfeferová

Vedoucí práce: Ing. Bohumila Čabanová, PhD.

Rok obhajoby: 2011

Bibliografický záznam

PFEFEROVÁ, Dita: Státní podpora rodin v České a Slovenské republice - komparace současného stavu, Praha.: Univerzita Karlova v Praze, Institut sociálních studií, Katedra veřejné politiky, 2011, s. 94. Vedoucí diplomové práce: Ing. Bohumila Čabanová, PhD.

Anotace

Cílem diplomové práce je analyzovat nástroje přímé finanční podpory rodinám s malými dětmi v systému sociální ochrany v České republice a Slovenské republice. Zaměřuje se především na opatření vztahující se k těhotenství, mateřství a rodičovství. S využitím komparativní metody a na základě stanovených kritérií zjišťuje, která země vytváří příznivější podmínky pro založení rodiny a kombinaci pracovního a rodinného života. Pro naplnění cíle práce jsou analyzovány strukturální indikátory v obou zemích, zejména hospodářský vývoj, demografické a rodinné chování, postavení žen s malými dětmi na trhu práce a institucionální podmínky péče o dítě. Shrnuje základní poznatky o vývoji státní podpory rodinám s dětmi v Československé republice do roku 1989 a současné cíle rodinných politik v České a Slovenské republice. V závěru práce shrnuje základní zjištění.

Klíčová slova

Nová sociální rizika, fertilita, harmonizace práce a rodiny, rodinná politika, komparace, Česká republika, Slovenská republika, Evropská Unie.

Annotation

The aim of this thesis is to analyze instruments of the direct financial aid to families with young children in the social protection system in the Czech Republic and the Slovak Republic. This thesis focuses especially on the actions related to pregnancy, motherhood and parenting. Using the comparative method and on the basis of the set criteria it determines the fact which country creates more favourable conditions for starting a family and a combination of work and the family life. To meet the goals of this work the structural indicators in both countries are analyzed, especially the economic development, demographic and family behaviour of women with young

children on the labour market and institutional conditions of child care. It summarizes basic knowledge about the development of the state aid to families with children in Czechoslovakia until 1989 and the current objectives of family policies in the Czech and Slovak Republics. The conclusion summarizes the main findings.

Keywords

New social risks, fertility, balance work and family, family policy, comparison, Czech Republic, Slovak Republic, the European Union

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma „Státní podpora rodin v systému sociální ochrany – komparace současného stavu v České republice a Slovenské republice jsem vypracovala samostatně. Všechnu použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v přiloženém seznamu literatury. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

V Praze 15. 5. 2011

Dita Pfeferová.....

Poděkování: Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce, paní Ing. Bohumile Čabanové PhD., za vstřícný přístup, připomínky a podněty, které mi pomohly při zpracování práce.

Teze diplomové práce

Název práce

Státní podpora rodin v systému sociální ochrany - komparace současného stavu v České republice a Slovenské republice

Poznávací problém

S průmyslovým rozvojem, ekonomickými, demografickými a sociálními změnami dochází také k narůstání důsledků konkrétních sociálních událostí pro občany. Mezi závažné lze počítat také změny týkající se založení rodiny a výchovy dětí. Moderní společnosti si uvědomují, že rodina je základní jednotkou společnosti, a proto by mělo být snahou státu podporovat ji a chránit tak, aby byla schopna vychovávat další generace. Proto se každá vyspělá společnost snaží prostřednictvím právních, finančních a organizačních nástrojů a opatření předcházet, zmírňovat a odstraňovat důsledky konkrétních životních událostí rodin. I přes důležitost institutu sociální ochrany je zřejmé, že koncepce často není jednotná a její uplatňování je mimo jiné faktory ovlivňováno i politickou situací. Ta je v průběhu času v České republice více či méně stabilní a tak průběžně dochází k drobným i rozsáhlejšími změnám. Avšak systémy sociální ochrany a jejich koncepce se proměňuje nejen v České republice, ale také v ostatních vyspělých zemích. Zároveň se tyto systémy liší v každé zemi a to i v rámci Evropské unie. Pro srovnání jsem si vybrala Českou republiku a Slovenskou republiku především pro jejich dlouhotrvající společné uspořádání sociálního zabezpečení.

Cíl práce

Identifikovat životní situace rodin vyžadující podporu státu.

Analyzovat státní podporu rodin v systému sociální ochrany a nástroje uplatňující se v oblasti podpory rodin, její vývoj, organizaci, správu, charakteristiku a strukturu jednotlivých nástrojů.

Na základě srovnání posoudit současný stav státní podpory rodin v České republice a Slovenské republice. Na základě získaných poznatků porovnat pozitiva a negativa těchto systémů.

Uplatněné teorie

Teorie sociálního státu (na pozadí různých modelů sociálního státu se projevuje i odlišný přístup společnosti k rodině), modely rodinné politiky.

Použité metody

Analýza dokumentů - Analýza dokumentů bude prováděna ve dvou fázích. V první fázi bude probíhat vyhledávání odpovídajících dokumentů s tematickou a vypovídací hodnotou pro účel mé diplomové práce. Druhá fáze analýzy bude spočívat v důkladném prostudování těchto dokumentů a zaznamenávání relevantních informací, se kterými budu pracovat ve své práci.

Analýza právního rámce bude spočívat v prostudování právních dokumentů tematicky se vztahujících k mé diplomové práci a hodnocení jejich dopadu na rodinu.

Zúčastněné pozorování, rozhovory a konzultace. Vzhledem k tomu, že pracuji na odboru státní sociální podpory od jejího vzniku, mohu využít informací a zkušeností nejen teoretických, ale i praktických, tedy zúčastněné pozorování. Dále budu provádět rozhovory s kompetentními pracovníky z oblasti rodinných dávek.

Sekundární analýza dat

Srovnávací analýza – porovnání dvou rozličných systémů státní podpory rodin, a to konkrétně v České republice a Slovenské republice.

Zdroje

KREBS, Václav a kol., *Sociální politika*, ASPI, Praha 2005.

ARNOLDOVÁ, Anna: *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení I a II*.

POTŮČEK, M., RADÍČOVÁ I., *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*, Karolinum, 1998.

BŘEZSKÁ, N., BURDOVÁ, E., VRÁNOVÁ, L., *Státní sociální podpora, s komentářem a příklady 2008*, ANAG, Olomouc 2008.

POTŮČEK, M., *Křižovatky české sociální reformy*. Praha, Slon 1999.

MATĚJKOVÁ, B., POLONCYOVÁ, J., *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I*, VÚPSV Praha 2003.

MATĚJKOVÁ, B., POLONCYOVÁ, *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích II*, VÚPSV Praha 2004.

VEČERA M., *Sociální stát, Východiska a přístupy*. Slon 2001.

KONOPÁSEK, Z., *Estetika sociálního státu*, G & G, Praha 1998.

Právní předpisy z oblasti sociální ochrany obyvatelstva v ČR a SR.

Obsah:

ÚVOD.....	1
1 VYMEZENÍ PROBLÉMU	3
2 CÍLE PRÁCE A STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	7
2.1 CÍLE PRÁCE	7
2.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	7
2.3 METODOLOGIE	7
2.3.1 <i>Kritéria analýzy</i>	9
3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	10
3.1 RODINNÁ POLITIKA A JEJÍ POJETÍ.....	10
3.2 VÝCHODISKA RODINNÉ POLITIKY	11
3.3 MODEL Y RODINNÉ POLITIKY	12
3.3.1 <i>Modely rodinné politiky A.Gauthier</i>	12
3.3.2 <i>De-familistické a familistické režimy sociálního státu</i>	14
3.3.3 <i>Gender senzitivní typologie podle Sigrid Leitner</i>	15
3.3.4 <i>Typologie ideálu péče Monique Kremer</i>	16
4 AKTÉŘI RODINNÉ POLITIKY.....	20
4.1 EVROPSKÁ UNIE.....	20
4.1.1 <i>Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů</i>	21
4.1.2 <i>Lepší politiky sladění pracovního a rodinného života žen a mužů</i>	22
4.1.3 <i>Úprava mateřské a rodičovské dovolené</i>	23
4.2 AKTÉŘI RODINNÉ POLITIKY ČR	24
4.2.1 <i>Stát</i>	24
4.2.2 <i>Politické strany</i>	26
4.2.3 <i>Občané a rodiny s dětmi</i>	28
4.3 AKTÉŘI RODINNÉ POLITIKY SR.....	29
4.3.1 <i>Stát</i>	29
4.3.2 <i>Politické strany</i>	31
4.3.3 <i>Občané a rodiny s dětmi</i>	33
5 SROVNÁNÍ VYBRANÝCH UKAZATELŮ VÝVOJE V ČR A SR	34
5.1 EKONOMICKÝ VÝVOJ ČR A SR PO ROCE 1989	34
5.2 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ ČR A SR PO ROCE 1989	37
5.3 SOUČASNÉ POSTAVENÍ MUŽŮ A ŽEN NA TRHU PRÁCE V ČR A SR	38
5.4 SOUČASNÉ POSTAVENÍ ŽEN NA TRHU PRÁCE VE VZTAHU K PRÁCI V DOMÁCNOSTI.....	39
5.5 VEŘEJNÁ ZAŘÍZENÍ PÉČE O DÍTĚ V ČR A SR	39
6 STÁTNÍ PODPORA RODINÁM S DĚTMI V SYSTÉMU SOCIÁLNÍ OCHRANY V ČR A SR	41
6.1 STÁTNÍ PODPORA RODIN V ČESKOSLOVENSKU PŘED ROKEM 1989	41
6.2 STÁTNÍ PODPORA RODIN V ČSFR V OBDOBÍ 1989-1992	43
6.3 STÁTNÍ PODPORA RODIN V SYSTÉMU SOCIÁLNÍ OCHRANY ČR.....	45
6.3.1 <i>Systém sociální ochrany ČR</i>	46
6.4 ANALÝZA VYBRANÝCH NÁSTROJŮ STÁTNÍ PODPORY RODIN V ČR	47
6.4.1 <i>Porodné</i>	47
6.4.2 <i>Přídavek na dítě</i>	48
6.4.3 <i>Rodičovský příspěvek</i>	50
6.4.4 <i>Vyrovňovací příspěvek v těhotenství</i>	54
6.4.5 <i>Peněžitá pomoc v mateřství</i>	55
6.4.6 <i>Ošetřovné</i>	56

6.5	STÁTNÍ PODPORA RODIN V SYSTÉMU SOCIÁLNÍ OCHRANY SR	57
6.5.1	<i>Systém sociální ochrany SR .....</i>	59
6.6	ANALÝZA VYBRANÝCH NÁSTROJŮ SR	60
6.6.1	<i>Příspěvky při narození dítěte .....</i>	60
6.6.2	<i>Přídavek na dítě.....</i>	61
6.6.3	<i>Rodičovský příspěvek.....</i>	63
6.6.4	<i>Příspěvek na péči o dítě.....</i>	65
6.6.5	<i>Vyrovňovací dávka .....</i>	66
6.6.6	<i>Ošetřovné .....</i>	66
6.6.7	<i>Mateřská.....</i>	66
7	SROVNÁNÍ NÁSTROJŮ V ČESKÉ REPUBLICE A SLOVENSKÉ REPUBLICE	68
7.1.1	<i>Srovnání vyrovnávací dávky v mateřství a těhotenství v ČR a SR.....</i>	68
7.1.2	<i>Srovnání peněžité pomoci v mateřství v ČR a SR.....</i>	68
7.1.3	<i>Srovnání příspěvku při ošetřování nemocného člena rodiny.....</i>	69
7.1.4	<i>Srovnání příspěvku při narození dítěte.....</i>	70
7.1.5	<i>Srovnání přídavku na dítě .....</i>	71
7.1.6	<i>Srovnání rodičovského příspěvku .....</i>	72
7.1.7	<i>Srovnání příspěvku na péči o dítě.....</i>	73
7.2	MODELOVÝ PŘÍKLAD.....	74
8	ZÁVĚR	79
	CITOVANÁ LITERATURA:	87

Seznam tabulek:

Tabulka 1	Model působení veřejných politik na rodinné chování	6
Tabulka 2	Modely rodinné politiky	14
Tabulka 3	Kombinace míry familismu a de-familismu	16
Tabulka 4	Růst HDP v ČR a SR v %	35
Tabulka 5	Vývoj inflace v ČR a SR	36
Tabulka 6	HDP na obyvatele v PPS (%).	36
Tabulka 7	Složení domácností v České a Slovenské republice	37
Tabulka 8	Míra zaměstnanosti žen podle věku nejmladšího dítě v %	38
Tabulka 9	Zaměstnanost žen v České a Slovenské republice na částečné úvazky v roce 2006	38
Tabulka 10	Míra zaměstnanosti v závislosti na počtu dětí v roce 2006	39
Tabulka 11	Srovnání strukturálních indikátorů ČR a SR	40
Tabulka 12	Změny výše přídavku na dítě	49
Tabulka 13	Varianty rodičovského příspěvku	51
Tabulka 14	Průměrný počet příjemců rodičovského příspěvku podle variant čerpání a věku dítěte v roce 2008	54
Tabulka 15	Změny výše přídavku na dítě v SR	62
Tabulka 16	Srovnání kritérií ČR a SR	68
Tabulka 17	Srovnání kritérií příspěvku při ošetřování člena rodiny ČR a SR	69
Tabulka 18	Srovnání kritérií příspěvku při narození dítěte v ČR a SR	70
Tabulka 19	Srovnání kritérií přídavku na dítě v ČR a SR	71
Tabulka 20	Srovnání kritérií rodičovského příspěvku v ČR a SR	72

Tabulka 21 Modelový příklad 1	74
Tabulka 22 Modelový příklad 2	76
Tabulka 23 Modelový příklad 3	77
Tabulka 24 Modelový příklad 4	78
Tabulka 25 Modelový příklad 5	78

Úvod

Rodina, která je pokládána za jednu „ze základních institucí sociálního řádu, jež garantuje sociální a kulturní soudržnost a tradičně zajišťuje strukturaci soukromého života jednotlivců“ (Dudová, Vohlídalová, 2005, s. 1) se dle sociologických výzkumů v průběhu minulého století změnila a mění, a to v důsledku historických, kulturních, ekonomických a politických změn ve společnosti. Tyto změny jsou patrné v proměnách demografického chování charakteristických především klesající porodností a sňatečností, zvýšením počtu rozvodů, vznikem nových forem soužití, nárůstem neúplných rodin a také rodin bezdětných.

V důsledku silných globalizačních vlivů a v postkomunistických zemích také vlivu transformace společnosti směrem k demokratické společnosti a tržní ekonomice na konci devadesátých let se stala rodina, kde pracují oba rodiče ekonomickou nutností k zajištění odpovídající životní úrovně, zabraňující propadu do chudoby (Sirovátka, 2006, s. 79).

S početím dítěte, jeho narozením a péčí o dítě dochází k velkým změnám v dosavadním způsobu života ženy i celé rodiny. S těmito změnami souvisejí také zdravotní, pracovní a sociální komplikace, které kladou nové nároky na hmotné zabezpečení rodiny. Těhotenství, porod, mateřství, rodičovství a výchova dětí v rodině, přináší nové okolnosti, jako jsou náklady na zdravotní péči, ztráta výdělku vyvolaná potřebným volnem k péči o dítě a zvýšené náklady spojené s výživou a výchovou dítěte (Tomeš, 2010, s. 242). V důsledku narůstající „křehkosti rodin“ a znevýhodnění, plynoucích z péče o děti a rodinu a vzhledem k možnosti uplatnění na trhu práce, se stává mateřství a rodičovství sociálním problémem (Keller, 2006, s. 65).

Problémy, kterým v tomto směru čelí rodiny, především ženy, jsou hlavním zdrojem frustrace, pokud musí z důvodu péče o dítě a členy rodiny opustit placené zaměstnání. Pro rodinu to pak znamená významný zásah do rodinného rozpočtu. Nově

jsou chudobou ohroženi většinou mladí lidé a rodiny s malými dětmi nebo pracující matky (Bonoli, 2004, s. 5).

Nepříznivý demografický vývoj, zejména dlouhodobě nízká míra fertility, která v současnosti nedosahuje potřebné míry pro prostou obnovu populace a je označována za jednu z hlavních příčin stárnutí populace, zvýšil veřejný i politický zájem o roli veřejných politik ve prospěch rodin a jejich vlivu na demografické a rodinné chování i životní podmínky rodin. Předmětem zájmu se tak stává především nerovnováha pracovního a rodinného života. V pozadí této pozornosti stojí zájmy tří nejdůležitějších sociálních aktérů, a to rodiny, trhu práce a sociálního státu, kteří prošli v posledních desetiletích významnými změnami.

Z pohledu jedince je tato disharmonie překážkou dosažení kvality jeho života, neboť z jedné strany klade důraz na pracovní sféru a z druhé strany přikládá důležitost i mimopracovní sféře. Nerovnováha mezi prací a rodinou je v současné době vnímána mnoha firmami jako problém, snižující jejich zisky nebo jako faktor jejich ekonomických ztrát. Z pohledu sociálního státu má nerovnováha mezi prací a rodinou negativní dopad na demografické procesy, a tím zvýšené požadavky na zdroje sociálního státu (Esping-Andersen, 1999, cit. podle Mareš, 2006, s. 19-20).

Opatření ve prospěch rodin jsou však v jednotlivých zemích rozdílná, neboť každá země si určuje své cíle, priority a nástroje, které jsou podmíněny historickým, demografickým a politickým vývojem, kulturou, hodnotami i jejich ekonomickými možnostmi.

1 Vymezení problému

Rodiny v Československé republice se po roce 1989 musely vyrovnávat s novými ekonomickými, pracovními i sociálními podmínkami pomocí do té doby nezažitých strategií. Zrušení propopulačních opatření (novomanželské půjčky, zavedení adresných přídatků na děti, zrušení dotací cen zboží a služeb pro děti) a přenesení odpovědnosti ze státu na rodinu, vytvořilo nové nároky na rodiče, zajišťující péči o děti nebo závislé členy rodiny. Oproti minulosti tak leží na rodičích plná zodpovědnost za finanční zajištění rodiny. Současně dochází také ke snižování dostupnosti zařízení péče o děti, zejména zdravotnických zařízení pro děti do tří let. Prostorová a finanční nedostupnost těchto zařízení spolu se zvyšujícím se tlakem na pracovní výkon a flexibilitu velmi ztěžuje sladit rodinné a pracovní povinnosti (Křížková, Dudová, 2005, s. 11-12).

Změny podmínek pro rodičovství v posledních letech lze rozdělit do tří základních charakteristik: ekonomických, sociálních a kulturních. Ekonomická situace je dána tržním prostředím a zvyšujícími se nároky na pracovní výkon zaměstnanců a pracovní dobu, a to na úkor času pro rodinu a výchovu dětí. Dále je to nárůst spotřeby obyvatelstva a cenový vývoj, zvláště v segmentu služeb, který podněcuje potřebu zaměstnání jako hlavní, často jediný zdroj příjmů. Naopak nezaměstnanost v rodině zpravidla snižuje životní úroveň rodin. U kulturních vlivů na rodinu je možno hovořit o vzrůstajícím individualismu, který oslabuje rodinné vztahy, mnohdy ve prospěch vrstevnických vztahů a osobního hedonismu. Tradiční hodnoty rodin jsou postupně vytlačovány a vytrácí se soudržnost uvnitř rodin. Mění se hodnoty dětí vlivem moderních technologií a orientací na spotřební život, jsou oslabovány mezigenerační vztahy. Z hlediska sociálních podmínek je problémem, zvláště u žen, sladění profesních a rodinných rolí v souvislosti s jejich vzrůstajícím vzděláním a vysokou zaměstnaností. Zvýšení nezávislosti a mobility jedinců způsobuje pozvolnou izolovanost jednotlivých členů rodiny. Ve výchově je vliv rodičů potlačen jinými faktory, jako jsou masmédiá, elektronická média a vliv vrstevnických skupin (Kuchařová, s. 1 -2).

Peter T. Gooby ve své práci „*Nová sociální rizika a sociální změny*,“ uvádí, že zejména se změnami, jako je vysoký nárůst počtu žen na trhu práce, rostoucí aspirace žen na větší rovnost v přístupu ke vzdělání a nezávislosti, které placené zaměstnání přináší, vznikají nová sociální rizika. Stárnutím populace narůstá absolutní i relativní počet starších lidí, který má dopad na sociální péči, na náklady na penzijní systémy a zdravotní služby. Většinu domácí péče však poskytují stále ženy, které stráví dvakrát více času péčí o domácnost a dítě než muži. Toto tradiční uspořádání pečovatelských rolí zvyšuje časovou náročnost neplacené práce zaměstnané ženy a vytváří poptávku po alternativních formách od soukromého sektoru nebo státu. Nerovnováha mezi odpovědností za péči o děti a starší členy rodiny má dopad na zaměstnanost a příjmy ženy, které ovlivňují rodinný rozpočet a zvyšují riziko chudoby rodiny. Další oblastí jsou změny na trhu práce, především nárok na flexibilní a vzdělanou pracovní sílu. Poslední oblastí je rozšíření privatizace služeb, zhoršení přístupu k sociálním dávkám a službám, vyplývající z omezení státních výdajů, způsobené tlakem zajištění penzijního systému a privatizace zdravotních a sociálních služeb. Privatizace služeb není sama o sobě rizikem, ale může vyvolávat nová rizika, pokud jsou standardy těchto služeb neuspokojivé (Gooby, 2004, s. 5).

Podle studie Evropské komise (The social situation in the European Union, 2005, s. 100) byly mezi faktory, ovlivňující porodnost v jednotlivých zemích, vedle socioekonomických a kulturních faktorů i politiky zaměřené na rodinu a porodnost, kdy je zdůrazněna role zaměstnanosti žen. „*V zemích kde jsou ženy zaměstnány, ale neexistuje ani odpovídající podpora veřejné politiky, ani se muži nepodílejí na rodinných povinnostech, míra porodnosti má tendenci klesat. Naopak tam, kde politiky umožní skloubit zaměstnání a rodinu a muži na sebe berou část péče o domácnost, tam páry chtějící děti spíše splní svá přání*“ (Kuchařová, 2006, s. 32).

Sociální stát může svým iniciativním přístupem ke koncipování a vytváření legislativních a materiálních podmínek napomáhat k utváření příznivých životních podmínek, neboť výchozí myšlenkou sociálního státu je, „*že sociální situace lidí nejsou věcí soukromou, ale i záležitostí veřejnou*“ (Potůček, 1999, s. 56). Podstatou „welfare state,“ je podle Krebse (2005, s. 74) „*vyrovnávat šance při vstupu do života a vytvářet*

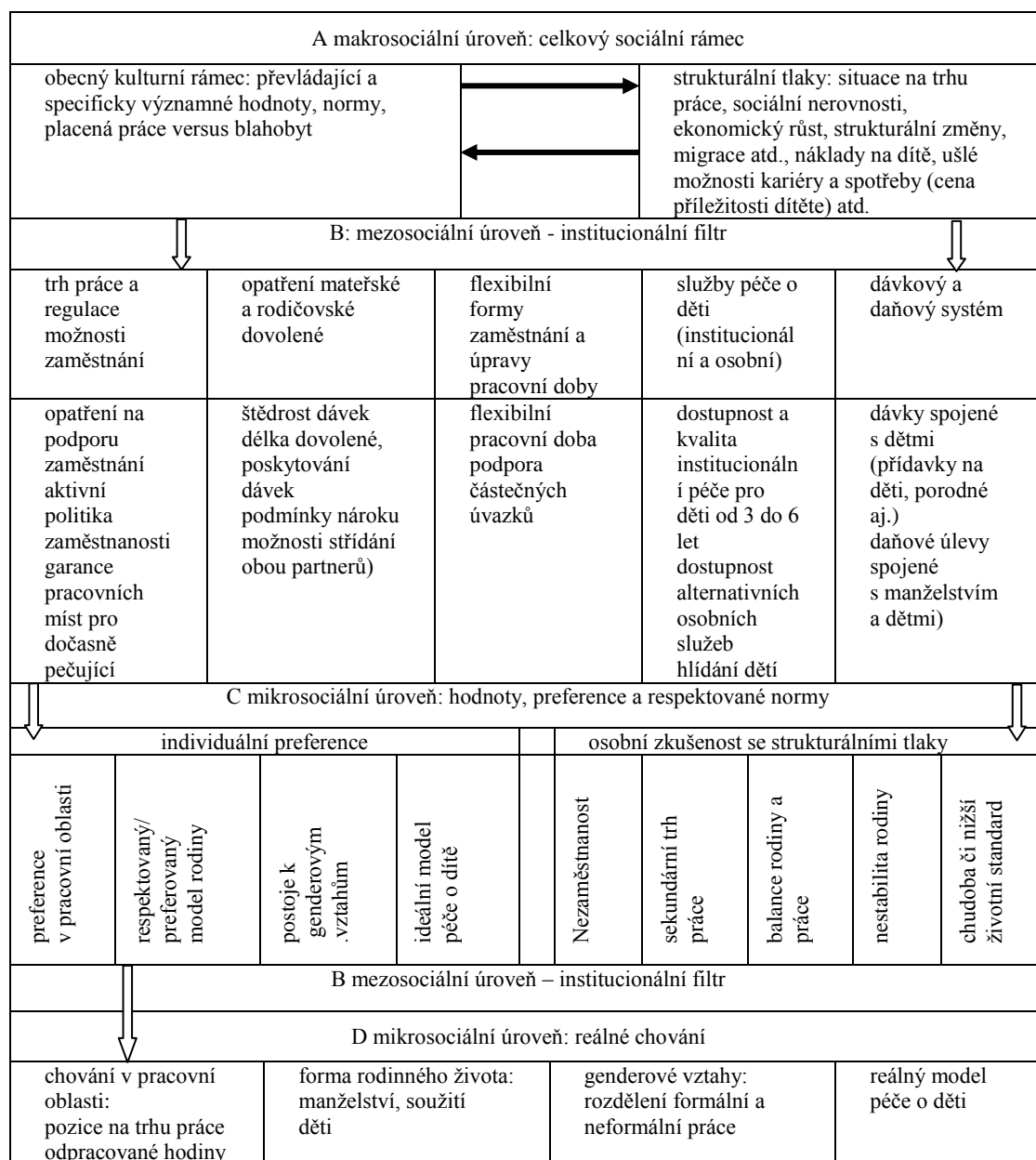

podmínky a předpoklady pro to, aby byl všem občanům zajištěn určitý životní standard, a to nejen jako dobročinná dávka, ale jako sociální právo a zabezpečovat podmínky a předpoklady pro dlouhodobou stabilitu a prosperitu společnosti.“

Podle Sirovátky je rodinné chování celkově určováno makrosociálními a mikrosociálními faktory. U makrosociální úrovně se jedná jak o celkový kulturní rámec, tradiční i moderní hodnoty, převládající normy, práci, tak o působící strukturální tlaky, stav trhu práce, ekonomiku, sociální nerovnosti, náklady na rodinu, migraci, apod. Mikrosociální faktory modelují už určité postoje a preference, kariéru v pracovní oblasti, model rodiny, genderové vztahy v rodině, výchovu dítěte, ale také osobní zkušenost se strukturálními tlaky jako je nezaměstnanost, rodinná nestabilita, neslučitelnost profesních a rodinných rolí či nižší životní standard. Působení veřejné politiky státu zmírňuje a usměrňuje dopad makrosociálních faktorů a podílí se na utváření mikrosociálních podmínek chování rodin, jejich kompetencí v rozhodování a realizaci individuálních plánů. Všechny tyto faktory se vzájemně prolínají a jsou v interakci. Sirovátka uvádí model působení veřejných politik, ze kterého je možné vysledovat toto vzájemné působení faktorů, jehož východiskem je individuální strategie rodin a úroveň životních šancí (Sirovátka, 2006, s. 88).

Veřejné politiky tedy nepřímo mohou ovlivnit fertilitu i účast žen na trhu práce, reálnou šanci tak mají především politiky umožňující slučitelnost práce a rodiny (Sirovátka, 2006, s. 108).

Tabulka 1 Model působení veřejných politik na rodinné chování

Zdroj: Sirovátka, 2006, s. 89

Výzkumným problémem předkládané magisterské práce je, zda a jakým způsobem současná veřejně politická opatření sociálního státu v České republice a Slovenské republice v systému sociální ochrany utváří příznivé podmínky pro založení rodiny a skloubení rodinných a pracovních povinností. Zaměříme se na přímou finanční podporu rodin s malými dětmi, a to především v souvislosti s těhotenstvím, mateřstvím, výchovou a péčí o dítě.

2 CÍLE PRÁCE A STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

2.1 Cíle práce

Cílem této práce je analyzovat nástroje přímé finanční podpory rodinám s dětmi v systému sociální ochrany České republiky a Slovenské republiky. Analýza bude soustředěna výhradně na nástroje vztahující se k těhotenství, mateřství a rodičovství.

Na základě výsledků srovnání obou zemí odpovědět na výzkumné otázky.

2.2 Výzkumné otázky

- Jakými nástroji přímé finanční podpory vytváří stát vhodné podmínky pro založení rodiny a kompenzuje tak náklady spojené s výchovou a péčí o dítě?
- Jakým způsobem napomáhají tato opatření k slučitelnosti pracovních a rodičovských rolí?
- Umožňují tyto nástroje zapojení otce do výchovy?

2.3 Metodologie

Pro diplomovou práci bude využita sekundární analýza dat. Za její výhody je považována úspora času a finančních prostředků při získávání dat, které umožňují provádět jak mezinárodní, tak i časová srovnání. Za nevýhody této metody lze považovat, že původní data nejsou v potřebné podobě nebo získaná data mohou obsahovat některé chyby, které nemůžeme při sekundární analýze odhalit nebo napravit. Pokusíme se tedy používat více zdrojů, abychom tyto nedostatky co nejvíce eliminovali (Jeřábek, 1992, Knobloch, 2007).

Zdrojem dat budou veřejně politické dokumenty, vztahující se svou tematikou a vypovídací hodnotou k tématu diplomové práce. Zejména se jedná o odborné monografie a studie, výzkumné zprávy a veřejně politické analýzy, strategické, deklarativní dokumenty. Analýza právního rámce bude vycházet z legislativních dokumentů, a to ústavních zákonů, zákonů, nařízení, vyhlášek a mezinárodních dohod (Veselý, Nekola, 2007, s. 50).

Pro zjištění změn demografického chování a struktury rodin budou použita statistická data zveřejňována statistickými úřady České republiky a Slovenské republiky, Ministerstvem práce a sociálních věcí, Ministerstvem práce, sociálních věcí a rodiny Slovenské republiky a data mezinárodních organizací, zejména Eurostat a MISSOC.

Pro diplomovou práci byl vybrán komparativní přístup. Komparativní případová studie zkoumá alespoň dva různé případy a provádí jejich analýzu. Pro určení výběru případů lze využít Millovu „metodu souladu,“ která se zaměřuje na případy, jež mají srovnatelný charakter. Srovnatelnost lze identifikovat také geograficky, zaměřením na více jednotek spojených stejnou geografickou oblastí. Tak lze porovnat určitou odlišnost v dané politice dvou států, které se nacházejí ve stejné politicko-geografické oblasti (Karlás, 2008, s. 62).

Pro srovnání byla vybrána Česká republika a Slovenská, republika neboť se jedná o sousedící země, které spojuje dlouholetý společný historický a sociálně- ekonomický vývoj. Obě země byly součástí Rakousko-uherské monarchie a od roku 1918 do roku 1992 tvořily společný stát. Oba státy mají společnou zkušenost s komunistickým režimem a společně procházely prvním období transformace k demokratické společnosti a tržnímu hospodářství. Od roku 2004 jsou obě země členy Evropské Unie.

Předmětem srovnání budou vybrané nástroje přímé finanční podpory v systému sociální ochrany v České republice a Slovenské republice, a to především nástroje, které se vztahují k těhotenství, mateřství a rodičovství.

2.3.1 Kritéria analýzy

Podpora rodiny ve formě přímých hotovostních plateb bývá určena rodinám do určitého věku, s odůvodněním, že výchova dětí znamená další finanční zátěž pro domácnosti. Rodinné dávky mohou být univerzální, bez ohledu na příjem rodiny nebo mohou být selektivní, podléhající testování příjmu rodiny. Dávky také mohou být založeny na principu sociálního pojištění. Výše dávky může být pro všechny rodiny stejná (paušální částka) nebo může být odvozena od věku dítěte. Poskytnutí podpory rodinám s dětmi mohou sledovat různé cíle. Cílem či účelem opatření může být snaha podpořit porodnost a dávky jsou poskytovány ve vyšších částkách rodinám s více dětmi nebo poskytovány až od určitého počtu dětí. Mohou sledovat zmírnění chudoby pro rodiny s dětmi nebo podporovat rovnost mužů a žen. Rozhodnutí rodičů, kdy a jak čerpat volno na péči o dítě, je částečně ovlivněno výší náhrady ušlé mzdy. Pokud je kompenzace ušlé mzdy minimální, mohou se rodiče rozhodnout pro kratší dobu čerpání dovolené. V případě existujících mzdových rozdílů mezi ženami a muži je míra kompenzace důležitá pro muže a jejich rozhodnutí o využití jejich otcovských a rodičovských práv (Rostgaard, 2003, s. 14-24).

Pro stanovení kritérií byl zvolen přístup aplikující kritérium uznaných práv. (Potůček, 2008)

- cíl a účel nástroje
- úroveň peněžních dávek
- podmínky nároku opravňující k čerpání
- délka poskytování
- rozsah selektivity a všeobecného pokrytí

Pro mateřské a rodičovské dávky jsme doplnili kritérium

- možnost střídání rodičů v péči o dítě

3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

3.1 Rodinná politika a její pojetí

Sociální politika na pomoc rodině s dětmi se v Evropě z počátku vyvíjela jako doplněk ke mzdě, resp. jako sociální mzda. Tak vznikala po první světové válce a byla uplatňována i za druhé světové války v Německu. Na počátku třicátých let vnesla Francie do sociální politiky na pomoc rodině nové pronatalitní cíle. Po druhé světové válce většina zemí opustila tento charakter zabezpečení rodin a součástí sociální politiky se stává i rodinná politika, preferující aspekty „social welfare“. Toto nové pojetí se označuje jako státní rodinná politika (Tomeš, 2001, s. 134).

Mezi cíle, které moderní rodinná politika sleduje, podle Krebse (2005, s. 348) patří zmírňování narůstajících nákladů rodin, spojené především s péčí o mladou generaci, zlepšování životních podmínek pro optimální rozvoj dětí, posílení společenské vážnosti rodin a manželství.

Podle Valentové (2006) je jednou z akceptovatelných rolí současných sociálních států také dosažení harmonizace práce a rodiny. Za rodinnou politiku lze považovat „*souhrn všech intervencí státu, které se přímo či nepřímo týkají rodinného a pracovního života jedinců a vytvářejí prostředí pro balancování těchto dvou sfér*“ (Valentová 2006, s. 167). Opatření, jež mohou napomáhat k harmonizaci práce a rodiny rozděluje Gornick a Meyers (2004) do tří skupin. **Finanční prostředky**, zvláště sociální dávky různého typu, daňové úlevy, které mohou rodinám nahradit část příjmů získávaných na trhu práce a tím snížit náklady, spojené s výchovou, péčí a vzděláním dítěte. Dále různé příspěvky na služby, usnadňující rodičům participaci na trhu práce. Do druhé kategorie řadí **rozvinuté netržní služby**, které napomáhají k úspoře času při zajištění práce v domácnosti a snižují čas potřebný v rodině k péči, výchově a vzdělávání dítěte. Do třetí skupiny zařazuje **legislativní úpravy** mateřské, rodičovské a otcovské dovolené. Poskytování placeného či neplaceného volna z důvodu péče o dítě oběma rodičům a regulace pracovní doby (citováno podle Mareš, 2006, s. 45).

3.2 Východiska rodinné politiky

Opatření a cíle rodinné politiky musí vycházet ze základních etických východisek, kterými jsou humanismus, svoboda, solidarita, sociální spravedlnost a také pojetí rodiny jako základního článku společnosti.

Humanismus, vychází z úcty k člověku jako jedinečné lidské bytosti a spočívá v zajištění důstojných životních podmínek všem rodinám a jejich členům. Rodina je prvním společenstvím, kde se dítě učí základním etickým normám a chování. Každému členu rodiny by měla být umožněna svoboda rozhodnutí a právo na rozvoj osobnosti podle svých vlastních představ. Zároveň však musí být podporována odpovědnost každého člena rodiny za tato svá rozhodnutí a odpovědnost vůči ostatním členům rodiny. Dalším klíčovým principem vycházejícím z ideje humanizmu je princip sociální spravedlnosti, podle kterého existující sociální nerovnosti mezi různými typy rodin a jednotlivými rodinami nepřesáhnou určitou hranici a nebudou společností považovány za nepřijatelné (Vančurová, s. 5).

Podle Krebse (2005, s. 29) se většina autorů shoduje na tom, *„že sociální spravedlnost je pojem relativní, a že k jeho řešení je třeba přistupovat z řady různých hledisek a přihlížet tak k podstatě a charakteru velice rozmanitých konkrétních sociálních událostí.“* Naplňování tohoto principu souvisí s pravidly, *„podle nichž jsou ve společnosti mezi jednotlivé rodiny a jednotlivce rozdělovány příjmy, bohatství a také životní příležitosti a předpoklady.“* S principem sociální spravedlnosti je úzce spjat i princip sociální solidarity, vycházející z lidského porozumění a pospolitosti, vzájemné soudržnosti a také zodpovědnosti.

Na těchto hodnotách je založena tzv. vnitrorodinná solidarita, která zajišťuje sociální soběstačnost rodiny a zajištění životních podmínek svých členů vlastními silami nebo sítí nejbližších příbuzných. Posilování této solidarity pomocí poradenství nebo služeb je vhodné, nejen pro její vysokou morální hodnotu, ale také z důvodů ekonomických, neboť není součástí oficiální redistribuční politiky státu. Druhým přístupem je celospolečenská solidarita, organizovaná a naplňovaná státem prostřednictvím redistribuční politiky. Celospolečenská solidarita by měla být

naplňována v takovém rozsahu, aby negativně nepůsobila na aktivitu a odpovědnost jednotlivců a rodin za své životní podmínky. Rodinná politika musí vycházet z principu rovnosti všech členů rodiny v důstojnosti, právech, svobodě a odpovědnosti, a to nejen podle právních norem, ale také podle variability rodinného uspořádání (Vančurová, s 5).

Podle Křížkové (2010) je zásadním principem při tvorbě rodinné politiky genderová rovnost. Proto by současná rodinná politika neměla „vytvářet, konzervovat nebo reprodukovat genderové stereotypy, zejména týkající se přisouzení sféry péče a práce v domácnosti ženám a placené práce mužům a upřednostňovat určitý typ uspořádání genderových vztahů v rodině.“ Cílem politik založených na genderové rovnosti je „odstranění existující nevyváženosti a nerovnosti v přístupu.“ Měla by respektovat volbu žen, které chtějí opustit na dlouhou dobu trh práce a svůj čas věnovat pouze péči o děti, *ale jejich volba by neměla být normou, protože jejím dlouhodobým důsledkem je ekonomická závislost na partnerovi, chudoba žen a dětí, zejména u žen bez partnera, a genderové nerovnosti na trhu práce*“ (Křížková, 2010, s. 24-25). Současná rodinná politika by měla podporovat vyšší míru zapojení otců do péče o děti a zabránit tomu, aby se matky s malými dětmi dlouhodobě odcizily trhu práce. Proto, aby rodičům bylo umožněno svobodně se rozhodnout mezi péčí o děti a placenou prací, by měl stát garantovat možnost využít kvalitní a cenově, časově i prostorově dostupné instituce péče o dítě. Nejdůležitějšími principy tvorby rodinné politiky, jsou podle výše uvedené autorky flexibilita jednotlivých opatření a jejich vzájemných vztahů a provázanost.

3.3 Modely rodinné politiky

3.3.1 Modely rodinné politiky A.Gauthier

Podle Gauthier (2002) se rodinné politiky v průmyslově vyspělých zemích¹, zavedené po druhé světové válce, které byly převážně založeny na modelu živitele, začaly v od 70. let podstatně měnit, neboť byly konfrontovány s demografickými

---

¹ A. Gauthier analyzovala trendy rodinných politik v 22. průmyslově vyspělých zemích.

změnami, „včetně změn rodinné struktury a dynamiky rodiny, zvýšením účasti žen na pracovním trhu, změnami v ekonomické situaci rodin a v rozpočtech vlády, politickými změnami v rámci Evropské Unie a globální ekonomické integrace.“ Pro měnicí se rodinné politiky byl „charakteristický nárůst státních podpor pro pracující rodiče a mírný nárůst plateb v hotovosti, jenž byl patrně omezen snížením vládních rozpočtů.“²² Podle zmíněné autorky tyto trendy měly v jednotlivých zemích různou úroveň rozsahu a zvýšily tak následně rozdíly rodinných politik mezi jednotlivými zeměmi. Konkrétní národní politiky jsou ovlivňovány dvěma protichůdnými silami. První jsou rozpočtová omezení směřující ke snižování veřejných výdajů, druhou je narůstající poptávka po lepších a kvalitních opatřeních, podporujících pracující rodiče, osamělé matky nebo rodiny s nízkými příjmy. Gauthier identifikovala čtyři modely rodinné politiky, které vycházejí z charakteru rodinno-politických opatření, rozsahu a cílů podpory rodin. Je založena na sledování postojů státu a jeho zájmu k otázkám populace, rodiny, rodinných vztahů a zájmu státu intervenovat do oblasti života rodin (Gauthier, 2002, cit. podle Filadelfiová, 2006, s. 43).

Pro-natalitní model

Pro-natalitní model vychází ze všeobecného konsensu o nutnosti státní intervence, kdy stát přebírá odpovědnost za podporu rodin, výchovu a péči o děti. Cílem rodinné politiky je řešení nízké porodnosti. Vysoké přímé finanční dávky jsou poskytovány až při vyšším počtu dětí nebo jejich hodnota narůstá s dalším narozeným dítětem. Zařízení péče o dítě jsou podporována, avšak na průměrné úrovni. Tento model je charakteristický pro Francii (Gauthier, 2002, cit. podle Filadelfiová, 2006, s. 44).

Tradiční model

V tomto modelu je upřednostňována tradiční manželská rodina. Rodinná politika je založena na principu subsidiarity s výraznou úlohou rodiny, komunity a dobrovolných

---

²² Family Policies in Industrialized Countries. Is There Convergence?, dostupné z <http://www.cairn.info/revue-population-english-2002-3-page-447.htm>, (cit. 4. 6. 2010)

organizací. K opatřením rodinné politiky patří poměrně dlouhá rodičovská dovolená a nízká nabídka předškolních zařízení (Gauthier, 2002, cit. podle Filadelfiová, 2006, s. 44).

Rovnostářský model

Rodinná politika se zaměřuje na podporu pracujících rodičů, a to vytvářením podmínek pro skloubení pracovních a rodičovských povinností. Podpora zařízení péče o dítě je vysoká s širokou nabídkou. Rodičovská dovolená je flexibilní a neutrální vůči pohlaví, včetně vysoké finanční kompenzace. Přímé finanční dávky jsou na průměrné úrovni. Tento model je charakteristický pro skandinávské země (Gauthier, 2002, cit. podle Filadelfiová, 2006, s. 44).

Nezasahující model

Pro tento model je charakteristická minimální podpora rodin s dětmi a ponechání zajištění sociálně ekonomických podmínek na rodině prostřednictvím trhu. Mateřská a rodičovská dovolená je zabezpečována pouze v nevyhnutelném minimu, přímé finanční dávky jsou na nízké úrovni a mají selektivní charakter. Podpora zařízení péče o dítě není považována za oblast zodpovědnosti státu (Gauthier, 2002, cit. podle Filadelfiová, 2006, s. 44).

Tabulka 2 Modely rodinné politiky

Oblast podpory	Pro-natalitní model	Tradiční model	Rovnostářský model	Nezasahující model
Přímé finanční dávky	Vysoké	Průměrné	Průměrné	Nízké
Mateřská/rodičovská dovolená	Průměrná	Průměrná	Vysoká	Nízká
Podpora zařízení péče o dítě	Průměrná	Nízká	Vysoká	Nízká

Zdroj: Gauthier, A. *The state and Family*. Oxford University Press 1996 (Gauthier, 2002, cit. podle Filadelfiová, 2006, s. 44).

3.3.2 De-familistické a familistické režimy sociálního státu

Různorodé typologie rodinných politik vycházejí z typologie režimů sociálních států Esping-Andersena (1990). Jeho srovnávací analýza režimů sociálních států

vycházela z konceptu de-komodifikace. De-komodifikaci vymezil „jako rozsah, ve kterém si jednotlivci a rodiny mohou udržet normální a sociálně akceptovatelný životní standard, bez ohledu na jejich výkon na trhu.“ Na základě kritiky na nezohlednění rodové dimenze této typologie Esping - Andersen rozšířil typologii sociálních států o koncept familizace a de-familizace (Esping.-Andersen, 1990, cit. podle Filadelfiová, 2006, s. 41).

Tento koncept vychází z postavení rodiny v různých režimech sociálního státu a důsledků různých režimů veřejných politik na rodinné chování a participaci na trhu práce. „*Familistický režim je takový, který přisuzuje domácnosti maximum závazků při zajištění blahobytu. De-familizace označuje politiky, jež snižují míru spoléhání jednotlivce na rodinu, maximalizují kontrolu jednotlivce nad ekonomickými zdroji nezávisle na rodinných či partnerských reciprocitách*“ (Esping-Andersen, 1999, s. 45, cit. podle Sirovátka, 2006, s. 92).

3.3.3 Gender senzitivní typologie podle Sigrid Leitner

Jednou z dalších typologií vycházející z konceptu de-familizace, je přístup Sigrid Leitner (2003), která rozlišuje čtyři základní typy přístupu k veřejné rodinné politice. Podle výše uvedené autorky může být péče o děti v rámci sociálního státu, trhu a rodiny organizována různými způsoby. Rozlišuje familistické sociální režimy, které aktivně podporují rodinu jako hlavní zdroj péče. Za familistické politiky považuje mateřské a rodičovské dovolené, přímé a nepřímé transfery, jako jsou finanční příspěvky a úlevy v daňovém systému a sociální práva spojená s péčí, např. samostatné nároky na důchod nebo odvozená práva od živitele rodiny. Za de-familistické politiky pak považuje takové politiky, které se zaměřují na snížení zátěže péče o děti a její převedení na jiné subjekty, jako jsou veřejná zařízení péče o dítě, sociální služby nebo veřejné dotace na poskytování služeb péče o dítě prostřednictvím trhu. Autorka vychází z předpokladu, že v jednom sociálním režimu mohou existovat různé kombinace familistických i de-familistických politik a ve své práci rozlišuje dimenzi rodové rovnosti a nerovnosti ke vztahu k familistickým a de-familistickým přístupům veřejných politik (Leitner, 2003, cit. podle Sirovátka, 2006, s. 94).

Volitelný familismus podporuje jak pečovatelské funkce v rodině, tak i formální péči využitím veřejných nebo soukromých zařízení pro děti do tří let. Tím přímo nezasahuje do volby genderových vztahů, ale stejně jako de-familismus nepřímo vytváří podmínky pro genderovou rovnost na trhu práce oslabením modelu živitele (Leitner, 2003, s. 2).

Explicitní familismus neposkytuje žádné alternativy k rodičovské péči a přímo tak zasahuje do genderových vztahů, neboť podporou pečovatelské funkce rodiny posiluje tradiční rozdělení genderových rolí (Leitner, 2003, s. 2).

Implicitní familismus neumožňuje ani formální péči o dítě, ani finanční transfery kompenzující pečovatelské závazky (Leitner, 2003, s. 4). Přímo tedy nezasahuje do genderových vztahů, ale „s ohledem na převládající dělbu rodových rolí v rodině fakticky podporuje zachování status quo“ (Leitner, 2003 cit. dle Sirovátka, 2006, s. 95-96).

De-familismus poskytuje zajištění péče o dítě prostřednictvím státu, trhu nebo neziskového sektoru, ale rodinná péče není finančně oceněná. Stejně jako volitelný familismus nezasahuje přímo do genderových vztahů, ale podporou institucionální péče o dítě oslabuje kulturní model živitele a vytváří podmínky pro genderovou rovnost na trhu práce (Leitner 2003, cit. podle Sirovátka, 2006, s. 95-96).

Tabulka 3 Kombinace míry familismu a de-familismu

	silná de- familizace	slabá de-familizace
silná familizace	volitelný familismus	explicitní familismus
slabá familizace	de-familismus	implicitní familismus

Zdroj: Leitner, 2003, s. 3

3.3.4 Typologie ideálu péče Monique Kremer

Od druhé poloviny 20. století byl vytvářen normativní obraz mateřství, kdy byl kladen důraz na kvalitní péči, kterou může nejlépe poskytnout matka, protože jako jediná věnuje dítěti láskyplnou péči, uspokojí jeho potřeby a zajistí jeho zdravý psychický vývoj. Přestože tento normativní obraz byl dávno zpochybněn, v očích

veřejného mínění, mediích a také zákonech, je stále péče o děti vnímána jako úloha matky. (Šmídová, 2008)

Podle Sjöbergové mají jednotlivá opatření rodinné politiky vliv jak na způsob soukromého života jedinců, tak i na způsob jakým nahlíží na správné role žen a mužů ve společnosti. Například v zemích, kde je podporována dvou-příjmová rodina, lze zaznamenat pozitivní postoj k účasti žen na trhu práce (cit. podle Šlechtová, 2006, s. 126).

Se vstupem žen na trh práce se vyvinuly také různé alternativní ideály péče. Kremer (2005) rozlišuje pět ideálů péče, kdy každý z těchto modelů má důsledek pro zaměstnanost žen. Ideály péče se promítají, nejen na úrovni v individuálních strategiích rodičů, ale také jsou obsaženy ve společenských institucích, jako jsou školy, podniky, politické strany, sociální hnutí a v regulacích sociálního státu. Ideály péče definují, kdo, kde a jakým způsobem má poskytovat vhodnou péči o dítě. Tyto ideály péče mohou napomoci k pochopení změn v účasti na trhu práce. Rozhodnutí matek o vstupu na trh práce není závislé jen na zvážení nákladů a přínosů, ale je pro ně také morálním dilematem, neboť jim záleží na tom, kdo a jakým způsobem o děti pečuje, zatímco jsou v zaměstnání (Kremer, 2005, s. 174-175).

Ideál matka na plný úvazek

Za nejlepší způsob péče o dítě je považována celodenní mateřská péče. Za druhé světové války se tento ideál stal hegemonním v každém sociálním státě. Tento ideál byl posílen názorem psychologů a dětských odborníků, kteří zdůrazňovali význam mateřské péče pro vývoj dítěte. Otcí nebyl přikládán přímý význam pro malé dítě, jeho přínos byl v ekonomickém zajištění a emocionální podpoře matky (Kremer, 2005, s. 175).

Ideál sdílení péče oběma rodiči

Model vychází z předpokladu, že muži mají stejnou schopnost jako ženy pečovat o dítě. V tomto modelu je péče stejně důležitá jako placená práce. Střídavá péče předpokládá zapojení otců do výchovy a umožnění participace žen na trhu práce. Stále

je poskytována domácí péče o dítě, ale oba rodiče mají možnost pracovat (Kremer, 2005, s. 174).

Ideál mezigenerační péče

Model je založený na domácí péči. Vychází z idey, že babičky (první generace) se postarají o svá vnoučata (třetí generaci) a na oplátku se dcera, která je matkou (druhá generace), zase postará o prarodiče ve stáří. Babička zaručuje dobrou péči, neboť má zkušenosti s výchovou dítěte a má k němu milující vztah, a tak může poskytnout podobnou péči jako matka. Tento model je postaven na tradičním rozdělení rolí a vychází z předpokladu, že péči je nejlépe provádět v domácím prostředí, ať už prarodičů nebo rodičů (Kremer, 2005, s. 174).

Ideál odborné péče

Tento model vychází z předpokladu, že profesionální péče o dítě nabízí více než péče matky, neboť profesionálové poskytují jiný druh péče, který by měl být součástí výchovy dítěte. Profesionální péče je vykonávána v dětských centrech nebo vzdělávacích zařízeních, profesionálními a vzdělanými pečovateli a její význam je spatřován ve zvýšení blahobytu dětí, jejich vývoji, socializaci a přípravě pro další vzdělávání. Význam ideálu profesionální péče je v některých zemích (Velká Británie) využíván jako nástroj integrace dětí ze sociálně slabších rodin. Například v Dánsku je profesionální péče chápána jako zvýšení blaha dětí. Ideál odborné péče má největší šanci dosáhnout vysoké účasti žen na trhu práce (Kremer, 2005, s. 174).

Ideál náhradní matky

Cílem této péče je postarat se o dítě v nepřítomnosti matky. Na rozdíl od profesionální péče se od pečovatelky neočekává ovlivnění výchovy dítěte, ale je považován za způsob, který se nejvíce blíží mateřské péči, a to z důvodu věnování náhradního mateřského tepla, pozornosti a trpělivosti (Kremer, 2005, s. 174).

3.3.4.1 Dopady designu opatření rodinné politiky na podporu ideálu péče

Dopady rodičovských a mateřských dovolených na podporu ideálů péče ve své práci „Ideály péče v kontextu nových sociálních rizik“ shrnula Lenka Formánková (2010, s. 78-80). Podle Formánkové (2010, s. 80) systémy dovolených na péči o dítě mají přímý vliv na individuální péči o dítě oproti profesionální péči. Právě dopady jednotlivých politik na zaměstnanost žen, dělbu práce a péči v rodině se liší podle jejich designu, a to v jejich délce a výši finanční náhrady. Ve své práci shrnuje základní poznatky o tom, jak jednotlivé designy opatření sociálního státu ovlivňují ideály péče.

Model mateřské péče nepřímo podporuje dovolená na péči o dítě delší než jeden rok. Dlouhodobé neplacené dovolené, nebo placené dovolené formou plošné dávky také nepřímo ovlivňují ideál mateřské péče. Pokud není dostupná nabídka veřejných zařízení, zejména pro děti do dvou let, dochází nepřímo k podpoře tohoto modelu. Ideál sdílené péče ovlivňuje krátká placená dovolená, jejíž výše je odvozena od předcházejícího příjmu, která naopak vede k motivaci návratu žen do zaměstnání na plný úvazek. Čím vyšší je náhrada ušlé mzdy, tím se zvyšuje i možnost zapojení otce do péče o dítě. Druhým faktorem pro zapojení otce do péče je vyčlenění části dovolené pouze pro otce, neboť toto opatření přímo podporuje ideál sdílení péče oběma rodiči. Zatímco možnost společného nároku zapojení otce do péče motivuje pouze nepřímo (Gornik a Meyers, 2003 citováno podle Formánková, 2010, s. 80).

Ideál mezigenerační péče bývá většinou podporován nepřímo, a to nedostupností, nízkou kvalitou veřejných zařízení péče o dítě a existencí vysokých pobídek k účasti na trhu práce. V některých zemích je nepřímo podporována mezigenerační péče, např. nároky na daňové úlevy, pokud je péče vykonávána prarodiči, např. Belgie (Kremer, 2006 cit. podle Formánková, 2010, s. 80).

Stejně tak ideál péče náhradní matky je nepřímo podpořen nedostatkem veřejných zařízení péče o dítě a přímo např. finančním podporováním zakládání soukromých zařízení péče o dítě (Formánková, 2010, s. 81).

4 Aktéři rodinné politiky

Mezi exogenní faktory, ovlivňující systémy sociální ochrany, lze řadit akademické a politické myšlení, světové politické ideologie, mezinárodní právo sociálního zabezpečení a techniku sociální ochrany. Rys (2005, s. 23) uvádí, že „*politická vůle vlád může hrát důležitější roli spíše než převládající ekonomická situace, neboť zákony připravují ministerstva - orgány politické moci a hlasují o nich poslanci- zástupci politických stran, je pochopitelné, že hlavní roli zde hraje politický faktor. I vliv jednotlivých faktorů musí projít sítí politického ohodnocení zákonodárců, aby se mohl uplatnit.*“

Za aktéry rodinné politiky lze považovat Evropskou Unii, státní orgány, politické strany, orgány místní samosprávy, neziskové organizace, zaměstnavatelé a rodiny. Vzhledem k tomu, že se zabýváme státní podporou rodiny, budou nás především zajímat cíle rodinné politiky vyjádřené v koncepčních dokumentech České republiky a Slovenské republiky, programech vybraných politických stran, se kterými vstupovaly do parlamentních voleb v roce 2010 a postoje rodin s dětmi k opatřením rodinné politiky v obou zemích.

4.1 Evropská Unie

Silící zájem o rodinnou politiku v Evropské unii lze pozorovat od poloviny 90. let, a to v důsledku nepříznivých demografických změn a jejich dopadu na udržitelnost systémů sociální ochrany a růstem zaměstnanosti žen (Stanek, 2008).

Přestože Evropská unie nemá žádnou společnou rodinnou politiku, je věnována rodině pozornost. Svědčí o tom legislativní činnost v několika oblastech, jako je migrace a volný pohyb, rovné příležitosti, pracovní právo, pracovní podmínky a sociální ochrana.

Evropská unie si je vědoma důsledků vyplývajících z negativního demografického vývoje. V roce 2005 byl přijat dokument „Nová mezigenerační solidarita jako odpověď

na demografické změny,“ ve kterém je explicitně uznán problém nízké porodnosti a dopady stárnutí obyvatelstva na pokles HNP v Evropě z 2,25% na 1,25%. Komise v tomto dokumentu vyzývá k rozhodnému provádění lisabonské agendy, a to kladením důrazu na politiky, jejichž cílem je vyšší účast v pracovním procesu především žen, mladých lidí a seniorů. Role Evropské unie má sledovat tři priority, jejichž cílem je čelit demografickým změnám:

- Vrátit se na cestu demografického růstu rozhodným prováděním lisabonské agendy, a to zejména modernizováním systémů sociální ochrany, zvyšováním zaměstnanosti žen a starších pracovníků, novými opatřeními na podporu porodnosti a promyšlenými postupy k využití přistěhovalců.
- Zajistit rovnováhu mezi generacemi v rozdělení času během celého života, v rozdělování hospodářského růstu a břemene financování důchodů.
- Vytvoření nových přechodů mezi etapami života, a to především mladých lidí, kteří se setkávají s těžkostmi při zapojení do pracovního života (KOM/2005/0094).

4.1.1 Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů

V roce 2006 byl přijat Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů pro období 2006- 2010³, ve kterém Komise vymezila šest klíčových oblastí, které by měly urychlit pokrok k rovnému postavení žen a mužů a posílit rovnost pohlaví v těchto oblastech:

- Stejná ekonomická nezávislost žen a mužů.
- Sladění pracovního, soukromého a rodinného života.
- Rovná účast žen a mužů na rozhodovacím procesu.

---

³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:SK:PDF>, (cit. dne 15. 1. 2011)

- Odstranění stereotypů ve společnosti týkající se pohlaví.
- Odstraňování všech forem násilí založeného na pohlaví.
- Podpora rovného postavení mužů a žen v zahraničních a rozvojových politikách.

4.1.2 Lepší politiky sladění pracovního a rodinného života žen a mužů

Podle hodnotící zprávy Evropské Komise z roku 2008 služby v oblasti péče o dítě v zemích EU nekorespondují s potřebami rodičů i přesto, že v této oblasti dochází k určitému pokroku. Zpráva uvádí, že většině zemí se nepodařilo splnit cíle v oblasti poskytování péče o dítě, které si představitelé EU stanovili v roce 2002 v Barceloně, jejichž cílem bylo vytvořit podmínky pro poskytování služeb v zařízení péče o dítě pro 90 % dětí od tří let do 6 let a pro 33 % dětí do tří let. Ve zprávě se dále uvádí, že tuto situaci lze zlepšit zřízením nových zařízení a profesionalizací neformální péče o dítě. K tomu bude zapotřebí stanovit normy jakosti, zkvalitnit pracovní podmínky a proškolení personálu (IP 2008/1449).

Přestože nemá Komise v oblasti péče o dítě žádné přímé pravomoci, bude poskytovat podporu barcelonských cílů tím, že bude:

- Podporovat členské státy, aby v plné míře využívaly možnosti spolufinancování, např. z Evropského sociálního fondu.
- Sledovat pokroky při plnění barcelonských cílů, poskytovat podporu prostřednictvím kvalitních porovnatelných statistických údajů a v případě nutnosti poskytovat některým členským státům konkrétní doporučení.
- Podporovat dostatečnou výměnu zkušeností souvisejících se zařízeními pro péči o dítě, prostřednictvím různých programů, jejichž cílem je výměna osvědčených postupů, a bude podporovat výzkum pracovních podmínek v odvětví péče o předškolní děti (IP (2008)/1449).

Ze závěrů Rady a zástupců členských států o významu politik založených na vstřícném přístupu k rodině v Evropě a o zřízení aliance pro rodiny vyplývá, že udržitelné rodinné politiky by měly sledovat sociální soudržnost a vést ke zdravému hospodářskému rozvoji a proto musí brát zřetel, zejména na:

- Zlepšení sociální infrastruktury pro rodiny a umožnit pečujícím rodičům nastoupit a udržet si placené zaměstnání.
- Poskytnutí finančně dostupných a vysoce kvalitních služeb, zejména pro děti, cílenější podporu rodin za účelem lepší úhrady nákladů na výchovu dětí včetně období ihned po jejich narození. Zohlednit zvláštní potřeby osamělých rodičů, rodin s více dětmi a poskytnutí pomoci při plnění jejich pečovatelských závazků vůči jiným závislým osobám.
- Zlepšení podmínek pro zvládání organizace práce a času, lepší jistotu pracovního místa a pružností v průběhu života, a to včetně vhodných opatření, týkajících se rodičovské dovolené a dovolené za účelem péče. Zajistit rovnost žen a mužů v zaměstnání, a to především bojem proti genderovým stereotypům (2007/c/163/01).

4.1.3 Úprava mateřské a rodičovské dovolené

Důležitým dokumentem, který ovlivnil rodinnou politiku zemí Evropské Unie je Směrnice Rady z roku 1996, o rámcové dohodě o rodičovské dovolené, která stanoví minimální požadavky na rodičovskou dovolenou a ochranu zaměstnání po dobu jejího čerpání (3 měsíce).

V březnu 2010 byla přijata Směrnice Rady 18/2010/EU, kterou se provádí revidovaná rámcová dohoda o rodičovské dovolené. Tato dohoda přiznává pracujícím ženám a mužům individuální právo na rodičovskou dovolenou, aby mohli pečovat o narozené dítě do stanoveného věku, nejvýše však do jeho osmi let. Stanoví minimální délku rodičovské dovolené na dobu čtyř měsíců. Pro podporu rovnoměrného čerpání oběma rodiči je stanoven jeden měsíc jako nepřenosný.

Dalším z předpisů je Směrnice 95/85/EHS, která stanoví dobu minimální mateřské dovolené po dobu 14 dnů a ochranu před ztrátou zaměstnání po tuto dobu. Směrnice 76/207/EHS zajišťuje garanci vrácení se na stejné nebo rovnocenné pracovní místo. Podle této směrnice je nepříznivé jednání s ženou z důvodu těhotenství nebo mateřství považováno za diskriminaci.

Za nejnovější iniciativu v oblasti mateřské dovolené lze považovat návrh, kterým se mění stávající směrnice o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnaných žen, a to žen těhotných, kojících a krátce po porodu. Návrh se týká rozšíření minimální doby mateřské dovolené na 20 týdnů a otcovské dovolené v délce minimálně 14 dnů. Po dobu trvání mateřské nebo otcovské dovolené by měla být poskytována peněžitá dávka ve výši 100 % náhrady mzdy, nebo alespoň ve výši nemocenských dávek, náležejících ze mzdy. Cílem tohoto návrhu je zlepšit ochranu těhotným ženám a matkám těsně po porodu a přispět ke zlepšení možnosti sladění rodinného a pracovního života. Z důvodové zprávy vyplývá, že cíl tohoto návrhu je v souladu s politikami Evropské unie, především Lisabonskou strategií pro růst a zaměstnanost. Podle Lisabonské strategie usiluje společenství při všech činnostech o odstranění všech nerovností a podporuje rovné zacházení pro muže a ženy (KOM (2008/637)).

4.2 Aktéři rodinné politiky ČR

4.2.1 Stát

Na základě úkolu vlády byla oddělením rodinné politiky Ministerstva práce a sociálních věcí v roce 2004 vypracována zpráva o rodině, která zmapovala situaci rodin v České republice. Národní zpráva o rodině byla zpracována na základě úkolu vlády oddělením rodinné politiky Ministerstva práce a sociálních věcí. Ze zprávy vyplývá, že demografický vývoj posledních let, především klesající sňatečnost a porodnost se negativně odráží ve věkové struktuře obyvatelstva a má vážné důsledky pro rozvoj společnosti a státu, neboť současně dochází i k proměnám v rodinném životě a sociálně ekonomickým podmínkám, které mají na tento vývoj zásadní vliv. Zpráva

dále konstatuje, že jedním z faktorů je nízká institucionální podpora rodin ze strany státu a především pokles všeobecného společenského respektu života rodin. Podpora rodin ze strany státu se soustřeďuje na tradiční nástroje ve sféře finanční podpory rodin formou sociálních dávek a daňových zvýhodnění. Zásadní deficity spatřuje především v oblasti bytové politiky a rovněž ve sféře opatření na podporu slučitelnosti rodinných a profesních rolí. Jako nepříznivý jev označuje trvajících znevýhodnění manželství a manželské rodiny v systému sociálního zabezpečení a v programech na podporu bydlení. Zároveň upozorňuje na neexistenci přesvědčení o potřebě podpory rodiny na regionální a komunální úrovni. Národní zpráva o rodině vymezila okruhy témat pro budoucí koncepci rodinné politiky (MPSV, Národní zpráva o rodině, 2004).

Na základě Zprávy o rodině byla vládou České republiky schválena dne 12. 10. 2005 „Koncepce národní rodinné politiky“. Tato koncepce byla aktualizována v podobě Národní koncepce podpory rodin s dětmi. Základním cílem rodinné politiky je vytvořit všestranně příznivější společenské podmínky pro vznik a stabilitu rodin a odstraňovat vnější socioekonomické překážky a bariéry, kterým jsou rodiny vystaveny. Základním cílem je také podpora a posilování vědomí a významu rodinných hodnot ve společnosti a přejímání všech potřebných politických opatření (Národní koncepce podpory rodin, s. 5). Za klíčové oblasti politické a společenské podpory jsou považovány:

- Podpora vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro fungování rodin.
- Podpora zkvalitňování rodinných vztahů a posilování rodičovských kompetencí.
- Podpora rodin se specifickými potřebami.
- Podpora zapojení obcí a krajů do rodinné politiky.

Podle Národní koncepce podpory rodin s dětmi musí mít finanční podpora rodin oceňující charakter a spoluvytvářet pro-rodinné klima ve společnosti. Finanční podpora se více zaměří i na středně příjmové rodiny a na různé typy rodin. Prioritní zájem na finanční podpoře rodiny vychází i z významu finanční podpory jako nástroje v oblasti harmonizace práce a rodiny. Budou prosazovány flexibilní opatření, zejména při úpravě čerpání peněžité pomoci v mateřství a rodičovského příspěvku, aby umožnily rodinám

způsob volby, který nejlépe bude vyhovovat jejich potřebám a rodinné situaci. Pro aktivní zapojení otců do výchovy je potřeba participace zaměstnavatelů, odbourání předsudků ohledně výhradní role muže jako živitele rodiny, zavedení otcovské dovolené v období po narození dítěte a flexibilní formy čerpání rodičovského příspěvku. Odbourání překážek, které brání rozšíření flexibilních forem práce a využívání práce na částečný úvazek. V oblasti služeb péče o dítě je nutné rozvíjet kapacitu, variabilitu a kvalitu poskytování služeb péče o dítě. Preferovat individuální péči o dítě, zvláště rodičovskou péči pro děti do 3 let věku, která však musí zůstat vyváženou alternativou k ne rodičovské péči. Rozšířit individuální služby péče o dítě a rozvoj hlídání dětí na komerční bázi a podporovat alternativní a inovativní typy těchto služeb.⁴

Dohled a tvorba státní sociální podpory rodin s dětmi je svěřena Ministerstvu práce a sociálních věcí, odboru rodinné politiky. Jeho činností je monitoring, hodnocení situace v sociální oblasti a podávání návrhů vládě na opatření, nabývající formu zákona, nebo nařízení, dále regulovat kroky v rámci právního řádu ve formě vyhlášek. V kompetenci ministerstva je vypracování metodiky, postupů a pravidel realizace dané politiky.⁵

4.2.2 Politické strany

Politické strany jsou důležitým aktérem, neboť prostřednictvím svých volebních programů se snaží prosazovat své ideologie a hodnoty do života společnosti, neboť realizace jednotlivých státních opatření ve prospěch rodin se odvíjí od politické vůle a vlivu (Potůček, 2005).

Česká strana sociálně demokratická ve svém programu v oblasti podpory rodin uvádí, že *„podpora rodin není sociální dávkou, je to investice do budoucnosti. Výchova dětí v rodině nesmí být důvodem ke snížení životní úrovně, které často postihuje zejména ženy. Zaměřuje se na podporu dětskými přídávky, vyššími daňovými odpočty,*

---

⁴ http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf , (cit. 25. 4. 2010)

⁵ Tamtéž

společným zdaněním manželů a rozšířením čerpání rodičovského příspěvku. ČSSD se chce zasadit o rozšíření péče o děti do tří let, rozšířením veřejných služeb, ale i podporou zaměstnavatelů při jejich zřizování.⁶

KDU ČSL podle svého programu podporuje flexibilní úvazky, vznik firemních mini školek a vzájemnou rodičovskou výpomoc. Podporuje zaměstnanost rodičů do 6. let na zkrácený úvazek formou daňových úlev.⁷

Komunistická strana Čech a Moravy se ve svém programu zaměřuje na zvýšení podpory rodinám s dětmi. Zvýšení rodičovského příspěvku matkám do tří let a zavedení možnosti další rodičovské dovolené prarodičům. Chce zavést univerzální přídatky na děti a valorizaci rodinných dávek. Od narození druhého dítěte poskytovat vyšší porodné, rodičovský příspěvek a přídatky na dítě. Dalším cílem je zlepšení služeb pro rodiny s dětmi, zdravotně postižené osoby a seniory, o které rodiny pečují.⁸

Občanská demokratická strana (ODS) dává přednost podpoře rodin v daňovém systému. „*Dáváme přednost nízkým daním a rozšíření svobody volby rodičům při sladění péče a práce.*“ ODS navrhuje dvourychlostní mateřskou dovolenou v délce 18 týdnů ve výši 100% původní mzdy, pro rodiče, kteří se chtějí co nejdříve navrátit do zaměstnání a nebudou pobírat rodičovský příspěvek. Druhou variantou je mateřská dovolená v délce 28 týdnů ve výši 70% platu, po které rodič může nastoupit na rodičovský příspěvek. Zavedení pružnější čerpání délky rodičovské dovolené, a to do pěti let věku dítěte. Upřednostňuje podporu firemních školek a jeslí, živností na péči o dítě nebo péči v rodinách oproti rozvoji státních zařízení.⁹

---

⁶ <http://www.cssd.cz/volby/volebni-program/?o=solidarni-spolecnost>, (cit. 14. 12. 2010)

⁷ <http://www.slideshare.net/xjert02/kdu-csl-volebni-program-do-poslancke-snemovny-2010>, (cit. 14. 12. 2010)

⁸ <http://www.kscm.cz/index.asp?thema=4393&category=>(cit. 14. 12. 2010)

⁹ <http://www.slideshare.net/xjert02/ods-volebni-program-do-poslancke-snemovny-2010>, (cit. 14. 12. 2010)

TOP O9 Navrhuje nahrazení přídavku na děti vyšší slevou na dani z příjmů a zvýšením daňového bonusu na dítě. „Cílem je motivovat rodiče k práci, nikoliv k závislosti na sociálních dávkách. Vláda proto zhodnotí efektivní poskytování všech rodinných dávek, zejména přídavku na dítě a rodičovského příspěvku, aby podmínky nároku na dávku, její výše a délka výplaty odpovídaly skutečnému účelu a smyslu dávky.“¹⁰

Věci veřejné navrhují zavedení týdenní otcovské dovolené v období prvních tří měsíců věku dítěte, zvýhodnění pěstounských rodin a podporují výstavbu startovacích bytů pro mladé rodiny. Věci veřejné chtějí prosadit rozvoj předškolních zařízení a podporovat firemní školky formou daňového zvýhodnění.¹¹

4.2.3 Občané a rodiny s dětmi

Opatření ve prospěch rodin se bezprostředně dotýká všech občanů a rodin s dětmi.

Podle výzkumného projektu „Rodina, zaměstnání a vzdělání," zpracovaného Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí (2006), lidé upřednostňují zejména tři okruhy opatření rodinné politiky. Jedná se o opatření směřující k finanční podpoře a odměňování domácí péče o dítě, opatření pro rodiny s většími dětmi a finanční opatření v souvislosti s bydlením. Podle zjištění výzkumu „Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití" se podle provedených šetření v roce 2006 shodli dotazovaní zástupci úplných i neúplných rodin s malými a školními dětmi, na pořadí nejdůležitějších opatření. Především přímé finanční podpoře, a to hlavně u rodin s malými dětmi, cenově přijatelném bydlení, dostupných předškolních zařízení a také na flexibilní pracovní době. Při výběru opatření podporou finančních dávek nebo podpoře uplatnění na trhu práce se k jednotlivým opatřením přiklonilo okolo 40% dotazovaných rodičů. Zbývajících téměř 20% dotazovaných rodičů se přiklonilo

---

¹⁰ <http://www.floowie.com/cs/cti/top-09-volebni-program/#/strana/2/>, (cit. 14. 12. 2010)

¹¹ <http://www.slideshare.net/xjert02/veci-verejne-volebni-program-do-poslanecke-snemovny-2010>, (cit. 14. 12. 2010)

k názoru, že by stát měl rovnoměrně podporovat oba typy podpory. Dle zjištění výše zmiňovaného výzkumu, zavedení různorodých nástrojů na podporu rodiny, by se z hlediska subjektivního hodnocení rodičů projevilo především při možnostech sladování zaměstnání s rodinným životem a výchovou dětí. Přestože na reprodukční plány by měla tato opatření menší vliv, dotazovaní mladí rodiče s dětmi připouštějí, že by jim usnadnila realizovat a naplňovat své rodičovské plány, případně mít více dětí nebo je mít dříve (cit. podle Höhne, 2008, s. 48).

Podle průzkumu veřejného mínění z roku 2009 vyjádřili respondenti mínění, že rodinám s dětmi není ze strany vlády věnována příliš velká pozornost, 53% respondentů ji považuje za nedostatečnou a za přiměřenou ji považuje 38% dotázaných. Podle opatření vyjádřili respondenti nejvyšší podporu pružné pracovní době (91%), snížení daní pro rodiny s dětmi, zvýšení počtu předškolních zařízení a školních družin u každé základní školy, zavedení novomanželských půjček a zvýšení přídavků. 62% respondentů se vyjádřilo k zavedení společného zdanění manželů a zvýšení počtu jeslí (Tauber, 2009).

4.3 Aktéři rodinné politiky SR

4.3.1 Stát

V červnu 1996 byla přijata Koncepce státní rodinné politiky, ve které byly poprvé explicitně formulovány cíle rodinné politiky. Rodinná politika je v tomto dokumentu definována jako „*systém všeobecných pravidel, opatření a nástrojů, kterými stát přímo i zprostředkovaně uznává mimořádný význam rodiny pro rozvoj každého člověka ve společnosti a vyjadřuje jí svoji podporu*“ (Koncepcia štátnej rodinnej politiky, s. 5). Odpovědnost za realizaci a koordinaci rodinné politiky bylo pověřeno Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenské republiky, které je také povinno předložit každé dva roky hodnocení rodinné politiky, a to prostřednictvím Zprávy o rodině (Filadelfiová, 2005, s. 76). V roce 2004 došlo k aktualizaci a vypracování dodatku ke Koncepci státní rodinné politiky, který reaguje na reformní změny v oblastech, jež ovlivňují životní podmínky rodin, především: zlepšení přístupu ke vzdělání, dostupnost

bydlení, právní ochrana rodiny, poskytnutí pomoci v tíživých situacích a sladování pracovního a rodinného života prostřednictvím opatření pomoci rodinám, pečujících o člena rodiny z důvodu věku nebo zdravotního postižení (Filadelfiová, 2005, s. 76). Podle aktualizované Koncepce státní rodinné politiky je „*záměrem sladování pracovního a rodinného života podporování pracujících rodičů k vykonávání práce, která jim umožní relativní ekonomickou nezávislost, posílí motivaci rodičů mít a řádně vychovávat svoje děti tak, aby se vytvářela rodičovská strategie přežití pro ty, kteří čelí nepříznivým podmínkám na trhu práce a podporování zabezpečení péče o osoby závislé na péči pracujících, tak aby tato možnost péče byla přístupná všem pracujícím se zvláštním důrazem na přístupnost pro nízko příjmové rodiny.*“¹²

Základními strategickými cíli rodinné politiky, uvedenými v Koncepci státní rodinné politiky Slovenské republiky, jsou:

- Dosáhnutí relativní ekonomické nezávislosti rodin jako základu občanské nezávislosti a uplatnění jejich zodpovědnosti a volby vlastní budoucnosti a úspěšnosti v realizaci svých funkcí.
- Stabilita a sociální kvalita manželských a rodičovských vztahů ve smyslu rovnoprávnosti a společenské dělby rodinných rolí.
- Vytváření optimálních podmínek na sebe reprodukci společnosti.
- Přijímání takových opatření, které umožní důsledně uplatňovat princip volby, resp. slučitelnosti při rozhodování rodiče pro rodičovskou dovolenou.

Nad rámec uvedených cílů současné společensko-ekonomické poměry přináší další nové dlouhodobé cíle v oblasti státní rodinné politiky, a to:

- Vyrovnaní se s demografickou výzvou stárnutí obyvatelstva, vytvoření základu pro dlouhodobou konkurenceschopnost prostřednictvím rozvoje lidských zdrojů a snížení rizika chudoby rodin.

---

¹² Koncepce rodinné politiky, <http://www.esf.gov.sk/esf/index.php?SMC=1&id=192>. (cit. 25. 6. 2010)

- Vytvoření základu pro dlouhodobou konkurenceschopnost prostřednictvím rozvoje lidských zdrojů a snížení rizika chudoby rodin.¹³

4.3.2 Politické strany

Rodinná politika je jednou ze tří částí volebního programu **SDKU-DS- Důstojný život**. Cílům rodinné politiky je dána velká priorita, neboť jsou zahrnuty v programu prvních 100 dní vládnutí. Pokrývá nejen finanční podporu rodinám s dětmi, ale i jejich celospolečenskou podporu. V oblasti finanční podpory se zaměřuje na prodloužení mateřské dovolené a zvýšení mateřského příspěvku. Zavedení flexibilního čerpání rodičovské dovolené, kterému bude odpovídat i výše rodičovského příspěvku, bez ohledu na to, zda rodič bude osobně pečovat o dítě, nebo zajistí péči v různých zařízeních, prostřednictvím pečovatelských služeb nebo prarodičů. Dalším cílem je zavedení otcovské dovolené po dobu jednoho týdne, který může otec čerpat do dvou měsíců od narození dítěte. Služby pro rodiny s dětmi chce SDSU-DS přizpůsobit potřebám rodin s malými dětmi a odstranit překážky, bránící vzniku a fungování mateřských škol a jiných zařízení, vybudováním podmínek pro zapojení soukromého a neziskového sektoru. V programu je věnována pozornost podpoře mladých rodin v oblasti bydlení. Místo porodného plánuje zavést nový příspěvek ve dvojnásobné výši na splácení hypotéky nebo stavebního úvěru. Schválit legislativní změny při splácení hypoték, zavedením dvouročních prázdnin po narození dítěte a rozšířením nároku na získání bonifikace hypoték pro mladé.¹⁴

SMER -SD věnuje rodině a rodinné politice ve volebním programu do Národní rady Slovenské republiky 2010 samostatnou část a v programu se zaměřuje především na legislativní záměry. V programu se uvádí, že *„byly zanedbány vlivy, které přináší postmoderní éra vyspělých společností spojená s rostoucími požadavky placené práce*

---

¹³ Koncepce státní rodinné politiky, <http://www.esf.gov.sk/esf/index.php?SMC=1&id=192>, (cit. 25. 6. 2010)

¹⁴ http://www.sdku-ds.sk/data/MediaLibrary/625/2010-04-12_SDKU-DS_program.pdf, (cit. 15. 1. 2010)

a rostoucí účastí žen na trhu práce. Tlak trhu na rodinný život vytváří pestřejší rodinné modely. Aby nevznikaly deprivanční modely rodiny, je potřebná i variabilnější podpora rodiny." Vláda bude prosazovat obnovu rovnováhy ekonomické úlohy rodin a její sociální funkce. Přijme v oblasti rodinné politiky nový zákon o rodině, akceptující potřebu vyváženého vztahu ekonomické a sociální funkce rodiny, povinnosti státní a veřejné správy, zaměstnavatelů a postavení občanského sektoru. Vláda bude podporovat transformaci systému podpory rodin s důrazem na růst porodnosti a cílevědomě prosazovat principy rodové rovnosti ve všech legislativních návrzích. Vláda zpracuje koncepci rodinné politiky do roku 2020, ve které budou vymezeny směry, metody a postupy, aby došlo k revitalizaci rodinného života a výraznější obnově jeho sociální funkce pro růst kvality života¹⁵.

Cílem rodinné politiky **KDH – Křesťansko-demokratického hnutí** je vytvářet příznivé podmínky pro rodiny s dětmi pro uspokojování jejich materiálních potřeb a odstraňovat diskriminaci vícedětných rodin. KDH chce odstranit diskriminaci rodičů při nároku na rodičovský příspěvek a nad rámec zákonné rodičovské dovolené zavést týdenní otcovskou dovolenou. V oblasti služeb pro rodiny se zaměřuje na dostupnost mateřských škol a mateřských a volnočasových center. V daňové oblasti chce prosadit zvýšení daňového bonusu o 100% na dítě do šesti let a v případě prvního manželství daňové, resp. odvodové prázdniny po dobu jednoho roku. Pro ulehčení sladění pracovního a rodinného života chce tato politická strana podporovat rozvoj služeb pro mladé rodiny.¹⁶

V programu politické strany **SaS – Svoboda a solidarita** jsou opatření na podporu rodin roztržštěné v různých oblastech. V programu SaS je zmíněno zavedení institutu

---

¹⁵<http://www.strana-smer.sk/1344/smer-socialna-demokracia-predstavil-svoj-program-pre-volebne-obdobie-2010-2014>, (cit. 15. 1. 2011)

¹⁶ http://www.kdh.sk/data/upload/documents/KDH_volebny-program_2010.pdf, (cit. 15. 1. 2011)

životního partnerství pro páry stejného pohlaví, bez možnosti adopce dětí a legislativní zjednodušení rozvodu.¹⁷

Most-Híd se zaměřuje především na podporu rodiny v oblasti sociální pomoci, systémovým podporováním účelových příspěvků prostřednictvím státních sociálních dávek zaměřených zejména na podporu rodiny.¹⁸

4.3.3 Občané a rodiny s dětmi

Podle výzkumu „Názory občanů na budoucnost Slovenska“, uskutečněného v roce 2009, hodnotili respondenti formy podpory rodin na Slovensku. Nejvíce preferencí získala opatření na podporu zlepšení bytových podmínek pro mladé rodiny (25%) a vytváření dobře placených míst pro všechny (21%). Stát by měl upřednostňovat také daňové úlevy pro rodiny s dětmi (17%) a poskytnutí novomanželských půjček (16%). Opatření ve formě zkrácených pracovních úvazků a zvyšování přímých finančních dávek nejsou podle respondentů výzkumu opatřeními, jež by měl stát upřednostňovat. Pouze 10% dotazovaných se domnívá, že by stát měl zvýšit přímé finanční dávky a jen 8% respondentů uvedlo, že by stát měl upřednostňovat opatření ve formě zkrácených pracovních úvazů pro rodiče s malými dětmi (Bunčák a kol., 2009, s. 5).

---

¹⁷ <http://www.prerodinu.estranky.sk/clanky/podpora-rodiny-statom/rodinna-politika-a--parlamentne-volby-2010>, (cit. 15. 1. 2011)

¹⁸ <http://www.prerodinu.estranky.sk/clanky/podpora-rodiny-statom/rodinna-politika-a-parlamentne-volby-2010>(cit. 15. 1. 2011)

5 Srovnání vybraných ukazatelů vývoje v ČR a SR

5.1 Ekonomický vývoj ČR a SR po roce 1989

Finanční zdroje významně ovlivňují zajištění občanů, kteří se stali obětí nějakého společenského rizika. Vliv hospodářské situace na systémy sociální ochrany závisí na stupni ekonomického a sociálního rozvoje dané společnosti (Rys, 2005, s. 25). V případě zpomalení nebo poklesu ekonomického růstu se tento vliv projevuje dopady v oblasti zaměstnanosti, životních nákladů, růstu chudoby a jiných negativních jevů, které vyvolávají potřebu růstu sociálních výdajů. Velikost a rychlost dynamiky vytvořených zdrojů naproti tomu umožňuje následné zvyšování a úpravy jednotlivých dávek (Krebs, 2005, s. 162). Potřebné finanční zdroje jsou významně ovlivněny vývojem nezaměstnanosti, strukturou zaměstnanosti a také sociálně ekonomickými podmínkami zaměstnanosti žen, zejména pak žen s malými dětmi.

Počátek transformačního procesu v bývalém Československu se vyznačoval výrazným propadem výroby a s tím spojeným poklesem HDP. Příčinou tohoto propadu byla restrukturalizace ekonomiky země, především omezením výroby v oblasti těžkého strojírenství. Dopady restrukturalizace se promítly do české a slovenské ekonomiky rozdílně, a to především z důvodu odlišné odvětvové struktury obou ekonomik. Slovenská ekonomika byla založena především na těžkém a zbrojním průmyslu a exportní výkonnost byla orientována na východní trhy. Po rozdělení ČSFR dochází k výraznějším rozdílům HDP v obou zemích (Radičová, Potůček, 1999, s. 162).

Důsledkem rozdělení se zmenšil hospodářský prostor pro Českou republiku na 72% a pro Slovenskou republiku na 28% původní velikosti, což přineslo potíže firmám v obou zemích. Závažné důsledky rozdělení, které měly podobu politických otřesů, vyostřených etnických konfliktů, prohloubení hospodářských problémů a vysoké nezaměstnanosti postihly především Slovenskou republiku. *„Vládní garnitura v době Mečiarovy vlády ignorovala demokratické principy a nerespektovala rozhodnutí ústavního soudu. Slovensko nebylo přijato společně s Českou republikou do NATO.*

*Teprve parlamentní volby v roce 1998, reformy provedené v období Dzurindovy vlády a volby v roce 2002 znovu otevřely dveře do Evropy - umožnily přijetí Slovenské republiky do Severoatlantické aliance a Evropské Unie."*¹⁹

Slovenská republika v období 1994 až 1997 dosahovala rychlého růstu HDP. Na rozdíl od České republiky, která se v roce 1997 -1998 potýkala i s recesí a k opětovnému nárůstu HDP došlo až v roce 1999. Meziroční změnu, která je mírou dynamiky růstu národního hospodářství, shrnuje následující tabulka.

Tabulka 4 Růst HDP v ČR a SR v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ČR	5,9	4,0	-0,7	-0,8	1,3	3,6	2,5	1,9	3,6	4,5	6,4	6,4	6,5	4,7
SR	5,8	6,2	5,8	6,9	4,2	4,4	0	1,4	3,4	4,8	5,2	6,6	8,5	10,4

Zdroj: www.eurostat.eu

Inflace je definována jako růst cenové hladiny v dané ekonomice a charakterizuje míru znehodnocování měny v přesně vymezeném časovém období. Zvyšování cenové hladiny negativně ovlivňuje příjem obyvatelstva, kdy při výraznějším zvyšování cenové hladiny dochází ke zvyšování životních nákladů obyvatelstva a negativnímu ovlivnění příjmu obyvatelstva, tj. poklesu jejich kupní síly.²⁰ V období transformace došlo i k odlišnému cenovému vývoji v obou zemích. Velmi dramatická změna nastala v roce 1991 v důsledku liberalizace cen, kdy v České republice činil meziroční růst inflace 56,6 % a ve Slovenské republice 61,2%. K další výrazné změně došlo po zavedení daňové soustavy v roce 1993, meziroční růst v České republice dosáhl 20,8 % a ve Slovenské republice 23,2%. (Radičová, Potůček, 1999, s. 164).

¹⁹Vodička, K., Příčiny rozdělení Československa: Analýza po deseti letech, dostupné z www.tahace.cz/vodicka_net/historcas2.pdf, (cit. dne 15. 1. 2011)

²⁰ www.finance.cz/ekonomika/informace/inflace/co-je-inflace/, (cit. dne 15. 1. 2011)

Vývoj inflace v jednotlivých zemích lze porovnat na základě jednotného ukazatele HICPS (Harmonizované indexy spotřebitelských cen), který umožňuje porovnání inflace v jednotlivých zemích.

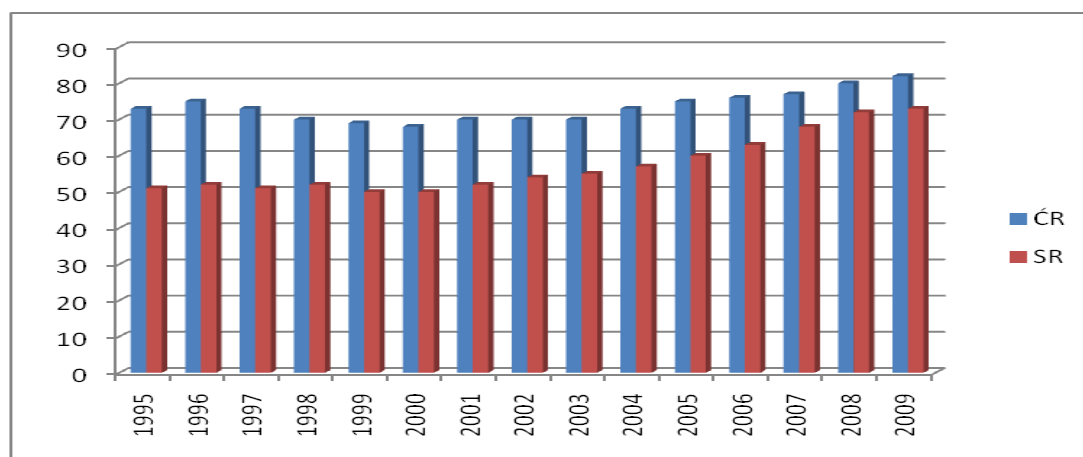
Tabulka 5 Vývoj inflace v ČR a SR

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ČR	8	9,7	1,8	3,9	4,5	1,4	-0,1	2,6	1,6	2,1	3,0	6,3	0,6
SR	6	6,7	10,4	12,2	7,2	3,5	8,4	7,5	2,8	4,3	1,9	3,9	0,9

Zdroj: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitModifiedQuery.do>

Pro mezinárodní srovnání se používá objemový index HDP na obyvatele ve standardech kupní síly (PPS), která eliminuje rozdíly v cenových hladinách mezi zeměmi. PPS se vyjadřuje ve vztahu k EU, kdy průměr za celou EU činí 100% PPS. V roce 2010 je v rámci Evropské unie Česká republika 17 nejbohatší zemí a Slovensko obsadilo 20. místo.²¹

Tabulka 6 HDP na obyvatele v PPS (%).

Zdroj: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb010>

²¹ <http://zpravy.e15.cz/burzy-a-trhy/makroekonomicka-data/podle-hdp-na-hlavu-je-cesko-v-eu-sedmnactou-nejbohatsi-zemi>

5.2 Demografický vývoj ČR a SR po roce 1989

Podle Rabušice (1999) byl pro Československou republiku v totalitním režimu charakteristický odlišný populační režim od režimu moderních demokratických společností. Byla pro něj typická vysoká sňatečnost, velmi vysoká porodnost na počátku reprodukčního období, vysoká rozvodovost, potratovost a úmrtnost. Po roce 1990 se česká rodina velmi výrazně začala navracet zpět k západoevropskému modelu rodiny.

Pokles porodnosti je charakteristický pro všechny evropské země. Intenzitu plodnosti vyjadřuje úhrnná plodnost. V roce 1990 činila fertilita v České republice hodnotu 1,90 a v roce 2006 dosáhla hodnoty 1,33. Ve Slovenské republice klesla fertilita z hodnoty 2,04 na hodnotu 1,24 v roce 2006. Výrazný je také v obou zemích pokles sňatečnosti. V České republice poklesl počet sňatků na 1000 obyvatel od roku 1990 z hodnoty 8,8 na hodnotu 5,2 v roce 2007 a ve Slovenské republice z hodnoty 8,1 na 5,2 sňatku na 1000 obyvatel. V obou zemích narůstá rozvodovost a zvyšuje se počet dětí narozených mimo manželství (ČSÚ, 2007). V České republice se počet dětí narozených mimo manželství zvýšil od roku 1990 do roku 2007 z 8,6 % na 34,49 % a na Slovensku ze 7,6 % na 28,79 % (ČSÚ, Bodnárová, 2010, s. 13-14).

Výše uvedené demografické faktory mají vliv na velikost a strukturu rodiny a domácnosti. Podle dat ze „Sčítání lidu, domů a bytů“ je v obou zemích zřetelný narůstající podíl neúplných rodin a domácností s jedním členem a klesající podíl úplných rodin s dětmi (ČSÚ, 2007).

Tabulka 7 Složení domácností v České a Slovenské republice

	Česká republika		Slovenská republika	
	1991	2001	1991	2001
Úplná rodina s dětmi	34,5	25,5	41,6	31,2
Úplná rodina bez dětí	27,6	29,1	25,8	25,3
Neúplné rodiny	10,7	13,5	10,4	11,9
Vícečlenné rodinné domácnosti	0,4	2	-	-
Domácnosti jednotlivců	26,9	29,9	21,8	30

Zdroj: ČSÚ, Infostat: Sčítání obyvatel domů a bytů na Slovensku 2001

5.3 Současné postavení mužů a žen na trhu práce v ČR a SR

Podle Bartákové mateřství a rodičovství ovlivňuje postavení na trhu práce jak muže, tak i ženy. Podle srovnání zemí EU 15 a postkomunistických zemí narození dítěte posiluje pozici muže na trhu práce, neboť dle míry zaměstnanosti mají všichni muži s jedním dítětem do šesti let vyšší míru zaměstnanosti než muži bezdětní. U žen lze však vyzorovat odlišný vývoj, neboť s narozením dítěte se jejich pozice na trhu práce zhoršuje. V nejhorsím postavení se nacházejí české ženy a za nimi následují ženy na Slovensku. Absolutní rozdíl v mírách zaměstnanosti žen s dětmi a žen bezdětných činí 38,9 procentních bodů v České republice a 30,2 procentních bodů na Slovensku (Bartáková, 2006, s. 220-226).

Tabulka 8 Míra zaměstnanosti žen podle věku nejmladšího dítěte v %

	Míra zaměstnanosti matek s nejmladším dítětem pod 6 let	Míra zaměstnanosti matek podle věku nejmladšího dítěte		
		Do 3 let	3-5 let	6-14 let
ČR	27,4	16,8	36,5	69,2
SR	28,1	11,8	41,4	66,8

Zdroj: OECD2005b. Society at Glance in Bartáková, 2006:221

Česká i Slovenská republika se od ostatních evropských zemí výrazně odlišuje také mírou zaměstnanosti žen na částečný úvazek. Nevyužívání částečných pracovních úvazků v České republice není jen ze strany zaměstnavatelů, ale také zaměstnanců, a to především pro jejich finanční nevýhody, snížené šance na pracovní postup a nižší jistotu zaměstnání (Haberlová, Kyzlinková, 2009).

Tabulka 9 Zaměstnanost žen v České a Slovenské republice na částečné úvazky v roce 2006

	Míra zaměstnanosti žen v %	Ženy pracující na zkrácený úvazek
Česká republika	56,8	5,6
Slovensko	51,9	4,1

Zdroj: OECD, 2007 cit. podle Bodnárová, 2010

Podle výzkumu „Nerovného postavení mužů a žen na trhu práce v České republice“ (2006) vyplývá, že nerovné postavení ženy na trhu práce je dáno už tím, že

má děti, přičemž jejich počet není oproti tomu tak významný. Po třetím roce věku dítěte již existuje vysoké riziko nezaměstnanosti a období od 4 do 7 let věku dítěte je z hlediska nezaměstnanosti kritickým faktorem (Sirovátka, Kulhavý, 2006, s. 252-254).

5.4 Současné postavení žen na trhu práce ve vztahu k práci v domácnosti

V České republice představuje péče o rodinu a domácnost hned za odchodem do důchodu nejčastější důvod ekonomické neaktivity žen. V roce 2007 v České republice bylo z důvodu péče o rodinu neaktivní téměř 342 000 žen oproti 4 tisícům mužů (ČSÚ, 2007).

Tabulka 10 Míra zaměstnanosti v závislosti na počtu dětí v roce 2006

	Ženy 20-49			Muži 20-49		
	1 dítě	2 děti	3 děti	1 dítě	2 děti	3 děti
ČR	33,4	36,7	30,1	93,3	95,58	84,6
SR	38,6	40,6	29,7	89,8	90,0	70,7

Zdroj: Zaostřeno na ženy a muže, ČSÚ, 2007

Podle Bierzové (2006) mnohé výzkumy dokazují nerovnoměrné rozdělení odpovědnosti za domácí práce po narození prvního dítěte. Žena na sebe přebírá péči o dítě a domácnost, která jí však většinou zůstane i po návratu do zaměstnání. Ženy stráví péčí o dítě a jiné členy rodiny výrazně více času než muži, a to nezávisle na dosaženém vzdělání, typu pracovního úvazku nebo počtu dětí. V současné české společnosti jsou ženy nadále tradičně odpovědné za domácnost a péči o dítě.

5.5 Veřejná zařízení péče o dítě v ČR a SR

Bodnárová (2010) dává do souvislosti nízkou míru zaměstnanosti žen s dětmi do pěti let, kterou se od ostatních evropských zemí Česká republika a Slovenská republika výrazně odlišuje, s deficitem předškolních zařízení v těchto zemích. Veřejná zařízení péče o děti byla po roce 1989 v obou zemích silně zredukována. V současné době je nabídka zařízení péče o dítě do tří let v České republice nedostatečná. Problémem je

jejich územní nedostupnost, neboť jsou koncentrována zpravidla ve velkých městech. Problém je i jejich cenová dostupnost, kdy poplatky ve veřejném zařízení se pohybují od 800,- Kč až do 5000,- Kč a v soukromém zařízení okolo 10.000,- Kč. V České republice tato zařízení navštěvují 2 % dětí a na Slovensku celkem 5% dětí do dvou let. Od roku 1989 poklesl také počet mateřských škol o 36% v České republice a jejich kapacita nevyhovuje současnému demografickému vývoji. V roce 2009/2010 bylo v České republice neúspěšně vyřízeno 29.632 žádostí o umístění do mateřské školy. Na Slovensku bylo v roce 2008 evidováno 3010 nevyřízených žádosti o přijetí do mateřské školy (Bodnárová, 2010, Sokačová, 2010, s. 53).

Tabulka 11 Srovnání strukturálních indikátorů ČR a SR

	Rok	ČR	Rok	SR
Populace	2008	10381130	2008	54000998
% osamělých rodičů	2006	4,1	2000	17,4
GDP per capita in PPS (index EU-27=100)	2007	80,2	2007	67,0
Sociální dávky rodině jako % HDP	2006	1,5	2004	1,8
Riziko chudoby před sociálními transfery (%)	2007	20	2007	18
Riziko chudoby po sociálních transferech (%)	2007	10	2007	11
Ekonomická aktivita žen, (%, věk od 15)	2007	49,8	2007	50,5
Ekonomická aktivita mužů	2007	73	2007	67,7
Míra zaměstnanosti	Muži	2007	2007	68,4
	ženy			53,0
Nezaměstnanost	muži	2008	2008	8,5
	ženy			11
% pracujících na zkrácený úvazek	Muži	2007	2007	1,1
	Ženy			4,5
Zaměstnanost – rozdíl podle pohlaví	2006	13,6	2006	16,3
Formální péče o dítě do 3 let (%)	2005	2	2005	3
Formální péče o dítě od 3 do 6 let	2005	70	2005	77
% na zkrácenou dobu (1-29)	2005	30	2005	10

Zdroj: www.coe.int/familypolicy/database,

6 Státní podpora rodinám s dětmi v systému sociální ochrany v ČR a SR

6.1 Státní podpora rodin v Československu před rokem 1989

Podpora v období první republiky zahrnovala rodinnou sociální péči a pojištění pro případ mateřství, které obsahovalo bezplatnou pomoc při porodu, finanční podporu před a po porodu a další dávky, které zohledňovaly jak rodinný stav, tak i početnost rodiny. Souběžně byla poskytována sociální péče mnoha dobročinnými organizacemi (Munková, 2003, s. 62).

Po druhé světové válce byla učiněna významná sociálně politická rozhodnutí. Zákon o úpravě a rozšíření tříd ve veřejnoprávním sociálním pojištění č. 158/1945 Sb., s účinností od 1. 12.1945, měnil a doplňoval zákon č. 221/1924, Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří a zákon č. 154/1945 Sb., o rodinných přídavcích některých osob pojištěných pro případ nemoci.

Fond rodinných přídavků, zřízený zákonem č. 58/1947 Sb., umožňoval použít části přebytků svého hospodaření k podporování zdravé populace ve všech vrstvách obyvatelstva, zejména na poskytování jednorázových podpor budoucím matkám, zřizování a podporování zařízení pro děti a v případech zvlášť sociálně a populačně odůvodněných na individuální podpory a na podporu vědeckého výzkumu v otázkách populačních a péče o děti.²²

Od 1. 1. 1949 nabyl účinnost nový zákon č. 90/1949 Sb., o rodinných přídavcích, jehož platnost trvala až do roku 1957. Podle tohoto zákona byly přídávky na děti poskytovány zaměstnancům, povinně pojištěným podle zákona 99/1948 Sb., o národním pojištění, zaměstnankyním, které mají nárok na peněžitou pomoc

---

²² §18 zákona č. 54/1947

v mateřství, osobám vykonávající činnou službu v československé armádě a osobám studujícím na řádném učilišti, pokud se starají o nezaopatřené děti. Příklad byl vyplácen na děti do 16 let věku a nad 16 let byl vyplácen nezaopatřenému dítěti, které si nemůže z důvodu zdravotního stavu opatřit výživu samo, nebo se připravuje na budoucí povolání studiem do 25. roku věku. Výše rodinných přídatků byla odstupňována podle počtu dětí v rodině.

V roce 1948 byl přijat zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění. Podle zákona se poskytovaly dávky nemocenského pojištění, a to peněžité dávky v mateřství ve výši 18 týdnů ve výši nemocenského, porodné na každé dítě a náhrada za výpomoc v rodině. Další oblastí byla všeobecná péče o pojištěnce a rodinné příslušníky, která zahrnovala pravidelné a soustavné prohlídky pojištěnců a jejich rodinných příslušníků, umístování pojištěnců a rodinných příslušníků ohrožených na zdraví v zotavovnách pod lékařským dozorem se zvláštním zřetelem k mladistvým a dětem. Národním pojištěním, které bylo především dílem sociální demokracie a obsahovalo také prvky Beveridgeovy koncepce (rovných příspěvků a dávek), došlo ke sjednocení pojistných nároků a rozšíření okruhu pojištěných osob (Munková, 2003, s. 63).

Opatření na podporu rodin byla založená na komunistické ideologii plné zaměstnanosti žen a podpoře porodnosti. Podle autorů Koncepce rodinné politiky 1988-1989 bylo formování rodinné politiky úzce spjata se základními sociálními cíli a ideály socialismu, osvobození ženy a její plné zrovnoprávnění. *Osvobození manželství* a jeho důsledná sekularizace a právo obou manželů požádat o ukončení manželství. *Osvobození domácnosti*, jehož cílem bylo zbavit zaměstnanou ženu starostí o domácnost, péči o dítě a umožnit jí plnou realizaci v práci. *Institucionalizace péče o děti* a přenos socializačních funkcí z rodiny na veřejné instituce. *De-ekonomizace rodiny* odebráním všech výrobních funkcí. „*Plánované rodičovství a podpora mateřství znamenaly zejména právo ženy rozhodovat o svém přání mít, či nemít dítě, a rozšiřování souboru dávek i úlev ve prospěch rodin s nezletilými dětmi*“ (Koncepce 1989, s. 13 cit. dle Národní zpráva o rodině, 2005, s. 16). Přímá podpora rodin zahrnovala peněžní dávky, které měly posilovat příjmy rodin s dětmi, a to především přídatky na dítě a výchovné k důchodům. Druhou skupinu tvořily specifické dávky, jako podpora při

narození dítěte, mateřský a později rodičovský příspěvek, podpora při ošetřování člena rodiny, pohřebné a dávky pěstounské péče. Další skupinou byly dávky, příspěvek na výživu dítěte, poskytovaný rodinám s nízkými příjmy a účelové dávky, které zahrnovaly stipendia a státní příspěvek k novomanželské půjčce. Nepřímá podpora byla poskytována formou různých dotací ze státního rozpočtu. Jednalo se o dotace cen dětského zboží, pobytu dítěte a jeho stravování v jeslích, předškolních a školních zařízeních. Dětem byly bezplatně poskytovány školní pomůcky. Dále existovaly žákovské a studentské slevy v dopravě. Věcné dávky nemocenského pojištění zahrnovaly lázeňskou péči, výběrové a dětské rekreace Revolučního odborového hnutí. Mladé rodině byla poskytována novomanželská půjčka a rodiny byly upřednostňovány při přidělování bytů (Krebs, 2005, s. 351-352).

Večerník (2002, s. 4) uvádí, že formálně univerzální a údajně plošný systém sociálního zajištění v sobě zahrnoval nejen sociální ochranu obyvatelstva a podporu rodin s dětmi, ale také plnil represivní funkci proti vybraným kategoriím třídních nepřátel, kterým znárodněním a konfiskací majetku zabránil použít jejich osobní a rodinné zdroje k přežití ve stáří a funkci implicitní, neboť nástroje sociální ochrany se staly současně prostředkem k celoživotní státní kontrole občanů a rodin. Sociální zabezpečení se odvíjelo od zaměstnaneckého statusu, kdy práce nebyla pouze právem, ale především povinností.

6.2 Státní podpora rodin v ČSFR v období 1989-1992

Na počátku 90. let v důsledku společenských změn a přechodem k tržnímu hospodářství bylo nutné transformovat systém sociálního zabezpečení tak, aby reagoval na řešení nově vzniklých sociálních situací, které tyto změny přinesly. Pozornost se soustředila především na vybudování sociální záchranné sítě, která měla reagovat na sociální důsledky ekonomické reformy a zabránit propadu rodin pod přijatelnou životní úroveň (Žižková 1995, s. 76, Krebs, 2005, s. 353).

Základní cíle rodinné politiky byly definovány ve Scénáři sociální reformy, který byl v říjnu 1990 předložen Federálnímu shromáždění. „*V rodinné politice stát opouští*

populační hledisko a zdůrazňuje podporu základním sociálním a kulturním funkcím rodiny i potřebám jejích členů ve všech fázích životního cyklu.“(Woleková, s. 49). Federální vláda následně oznámila pro realizaci těchto cílů tyto záměry: „dotvořit systém dávek a služeb, v případě nedostatečnosti zdrojů nebo neschopnosti rodin těchto zdrojů využívat poskytnout sociální pomoc, pro zrovnoprávnění mateřství a zaměstnání zavést rodičovský příspěvek, jako rodinný příjem rodiče“ (Woleková, s. 49).

Od 1. 1. 1990 došlo ke změně mateřského příspěvku na rodičovský příspěvek a prodloužení jeho poskytování do třech let věku dítěte a zrovnoprávnění obou rodičů k jeho čerpání (Krebs, 2005, s. 353).

V roce 1991 byla v Československé republice Federálním ministerstvem práce a sociálních věcí, jeho dočasně stanovenou expertní skupinou, vymezena hranice chudoby (životní minimum). Zákon 463/1991 Sb., o životním minimu, stanovil životní minimum jako společensky uznanou minimální hranici příjmů občana, pod níž nastává stav hmotné nouze. Ve stejném roce byla pro rodiny zavedena přechodná dávka - státní vyrovnávací příspěvek, který měl kompenzovat zvýšení cen potravin po zrušení negativní daně z obratu. Tento příspěvek byl nejprve vyplácen všem rodinám s dětmi, v dalším období pouze těm, kteří nevykonávali pracovní činnost. Ve stejném roce započalo Federální ministerstvo sociálních věcí realizaci dalšího programového pilíře Scénáře sociální reformy - politiku sociálního zabezpečení, jehož součástí má být i státní sociální podpora a pomoc. Společně s republikovými výbory MPSV byly vypracovány zásady zákona o státní sociální podpoře, které obsahovaly i návrhy koeficientů životního minima pro jednotlivé dávky (Woleková, s. 49-53).

Scénář sociální reformy oblasti rodinné politiky byl vládou v období 1990 -1992 realizován pouze v jednom bodě, a to schválením zákona o rodičovském příspěvku spolu s mechanismem jeho valorizace, i když výše příspěvku výrazně zaostávala za vývojem průměrných mezd. Tato podpora rodin s dětmi do tří let se však osvědčila, neboť pomohla mladým rodinám snadněji zvládnout nesnáze vyplývající z častější nezaměstnanosti a chudoby. V rámci sociálního zabezpečení vláda schválila principy sociálního zabezpečení a zavedení státního vyrovnávacího příspěvku. Vládě se však nepodařilo přijmout zákon o sociálním zabezpečení a zákon o státní sociální podpoře

(Tomeš, 2010, s. 400). Od 1. 1. 1993 dochází k rozdělení ČSFR a vzniku dvou samostatných států, které postupovaly v reformě sociální sféry svou vlastní cestou (Bodnárová, 2010, s. 129).

6.3 Státní podpora rodin v systému sociální ochrany ČR

Rodinné politice nebyla v prvních rocích transformace věnována velká pozornost, neboť jak uvádí Kocourková „*v politickém mínění převážil názor, že ovlivňování populačního vývoje s pádem komunistické vlády ztratilo své opodstatnění a cílem liberálně-konzervativní vlády bylo omezit státní paternalismus, snížit závislost rodin na sociálních dávkách a finanční podporu poskytovat pouze těm, kteří ji potřebují*“ (Kocourková, 2007, s. 98).

Přídavek na dítě, který byl jedním z nástrojů pro natalitní politiky a jeho výše se odvíjela od počtu dětí, kdy k jeho výraznému zvýšení docházelo při druhém a třetím dítěti, byl od roku 1993 poskytován podle věku dítěte. Počet dětí přestal být pro výši dávky rozhodující (Kocourková, 2007, Krebs, 2005, s. 354).

V roce 1995 došlo k transformaci systému sociálního zabezpečení tak, aby reagoval na řešení nově vzniklých sociálních situací, které s sebou tyto změny přinesly. Nevyhovující systém, který obsahoval nepřehledné množství sociálních dávek, byl přeměněn na systém sociální ochrany skládající se ze tří samostatných pilířů – systému sociálního pojištění, státní sociální podpory a systému sociální pomoci, které se vzájemně odlišují organizačním členěním, způsobem financování jednotlivých dávek a druhem sociální situace a jejího řešení (Krebs, 2005). Zájem byl však věnován především zachování sociálního smíru a zabránění propadu rodin do chudoby (Höhne, 2008, s. 10).

Na konci 90. let sociálně demokratická vláda deklarovala potřebu vytvoření koncepce rodinné politiky. Na základě Národní koncepce rodinné politiky České republiky, přijaté v roce 2005 a Akčního plánu na podporu rodin s dětmi byly zvýšeny finanční dávky a zlepšeny podmínky rodičovské dovolené. Národní koncepce rodinné politiky byla aktualizována v roce 2007 s nástupem nové vlády. V souladu s liberálními

principy své politiky vláda prosadila snížení finanční podpory rodinám s dětmi, především přídavek na dítě a porodné (Kocourková, 2007, s. 98-99). K nejvýznamnějším změnám státní sociální podpory došlo zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů ode dne 1. 1. 2008. MPSV uvádí ve své zprávě, že *„cílem změn je adresnější sociální systém a zbrzdění neúnosně rostoucích sociálních mandatorních výdajů. Změny zároveň částečně brání zneužívání systému, kdy se oba dva rodiče snaží žít pouze ze sociálních dávek a nejsou dostatečně motivováni k tomu, aby si hledali práci.“* Počet vyplacených přídaveků na děti tak poklesl o 44% a výdaje na tuto dávku o 36,8%. Sociální příplatek byl poskytován rodině, která pečuje alespoň o jedno nezaopatřené dítě a rozhodný příjem rodiny za předchozí kalendářní čtvrtletí nepřesáhl 2,00 násobek životního minima této rodiny. Počet vyplacených sociálních příplatků tak poklesl v roce 2008 o 30,9 % a výdaje na vyplacené příspěvky o 31,6%. U jednorázových dávek došlo ke snížení porodného a jeho výše byla stanovena pevnou částkou a u pohřebného byl omezen okruh osob, které mají nárok na dávku. K důležitým změnám v posledních letech patří zavedení flexibilního rodičovského příspěvku od 1. 1. 2008 a úpravy v systému nemocenského pojištění, týkající se peněžité pomoci v mateřství a ošetřování člena rodiny.²³

6.3.1 Systém sociální ochrany ČR

Systém sociálního pojištění, v jehož rámci jsou řešeny situace, na které je možné se předem pojistit. Jedná se o takové situace, které jsou spojeny se ztrátou pracovního příjmu, jako je případ mateřství, ošetřování člena rodiny, nemoci, invalidity, stáří a ztráty živitele. Důchodové pojištění je upraveno zákonem č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Jsou z něho poskytovány dávky starobního důchodu, plného a částečného invalidního důchodu, vdovského, vdoveckého a sirotčího důchodu. Z nemocenského pojištění, které upravuje zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, se poskytují dávky - nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství a ošetřovné.

---

²³ www.mpsv.cz/files/clanky/5951/MPSV_2008.pdf, (cit. dne 15. 1. 2010)

Systém státní sociální podpory řeší sociální situace, které jsou převážně spojeny s podporou rodiny. Jedná se o dávky - porodné, rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče, přídavek na dítě a sociální příplatek, příspěvek na bydlení a pohřebné. Tyto dávky jsou upraveny zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů. Rozhodováním o nároku na dávku a její výplatu je pověřen Úřad práce České republiky a jeho pobočky.

Systém sociální pomoci, řeší sociální situace, kdy se občan ocitne ve stavu hmotné a sociální nouze a není schopen svou situaci vyřešit sám nebo za pomoci své rodiny. Dávky sociální pomoci v hmotné nouzi, kterými jsou příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc, upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi v platném znění. O nároku na dávku a její výplatu rozhodují pověřené obecní úřady.²⁴

6.4 Analýza vybraných nástrojů státní podpory rodin v ČR

6.4.1 Porodné

Porodné je v České republice dávkou státní sociální podpory. Nárok na porodné má žena, která porodila dítě. V případě úmrtí matky má nárok na porodné otec dítěte. Nárok na porodné vzniká také osobě, která osvojila dítě nebo převzala na základě rozhodnutí soudu dítě do péče, nahrazující péči rodičů, a to do jednoho roku dítěte. Výše dávky činí 13.000,- Kč na každé narozené dítě.

Od 1. 1. 2011 dochází k zásadní změně této dávky a porodné je poskytováno pouze při narození prvního dítěte, a to rodinám, jejichž příjmy v předcházejícím kalendářním čtvrtletí nepřesáhnou 2,4 násobek životního minima.²⁵

---

²⁴ www.mpsv.cz, (cit. dne 5. 2. 2010)

²⁵ § 43-44 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

6.4.2 Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je příjmově testovanou dávkou v systému státní sociální podpory, jehož účelem je přispět rodinám s dětmi ke krytí nákladů spojených s výchovou a výživou dítěte. Nárok na dávku pro nezletilé nezaopatřené dítě musí uplatnit jeho zákonný zástupce, kterému je dávka také vyplácena. V případě zletilého nezaopatřeného dítěte se tato dávka vyplácí tomuto dítěti.

Od roku 1996 výše přídavku na dítě činila součin částky na osobní potřeby nezaopatřeného dítě ve čtyřech věkových pásmech a určeného koeficientu ve třech příjmových pásmech - zvýšené, základní a snížené výměře, odstupňovaných podle rozhodného příjmu rodiny a násobku životního minima rodiny. V důsledku úsporných opatření byly od 1. 10. 1997 do 31. 12. 1998 dočasně omezeny přídavky na dítě, snížena hranice pro přiznání dávky a stanovena dvě příjmová pásma (Březská, Burdová, Vránová, 2005). Od 1. 1. 2007 došlo na základě změny zákona o životním minimu k sloučení kategorie dítě od šesti do deseti let a kategorie od deseti do patnácti let a přídavek na dítě byl vyplácen pouze ve třech věkových kategoriích. Výše dávky byla od 1. 1. 2008 stanovena pevnými částkami závislými pouze na věku dítěte. Od 1. 7. 2009 do 31. 12. 2009 byly dávky na přechodnou dobu v každé kategorii o 50,- Kč zvýšeny.

Přídavek na dítě je peněžitou, nárokovou dávkou náležící nezaopatřenému dítěti v závislosti na výši příjmu rodiny. Rozhodný příjem rodiny nesmí přesáhnout násobek životního minima rodiny a koeficientu 2,4. Oprávněná osoba a s ní společně posuzované osoby musí splňovat podmínku trvalého pobytu a v případě cizince, který není občanem Evropské unie nebo osobou, na které se vztahuje právo Evropského společenství, zákon vymezuje případy,²⁶ kdy nárok na dávky těmto cizincům vzniká. Přídavek na dítě náleží dítěti do skončení povinné docházky, nejdéle do 26 let věku, pokud se dítě soustavně připravuje na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole, anebo se pro nemoc nebo úraz nemůže připravovat na budoucí povolání nebo

---

²⁶ §3 odst. zákona 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

vykonávat výdělečnou činnost. Po skončení povinné školní docházky náleží přídavek na dítě do 18 let, pokud je dítě vedeno jako uchazeč o zaměstnání v evidenci úřadu práce a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo se z důvodu nemoci nemůže připravovat na budoucí povolání. Přídavek na dítě je vyplácen pevně stanovenou částkou a diferencován podle věku dítěte:²⁷

Tabulka 12 Změny výše přídavku na dítě

Přídavek na dítě od 1. 1. 1996								
	do 6 let		od 6 do 15 let		od 10 do 15 let		od 15-26 let	
do 1,1 násobku ŽMR	423		468		554		608	
od 1,1 do 1,8 násobku ŽMR	370		409		485		532	
od 1,8 do 3,00 násobku ŽMR	185		205		243		266	
Přídavek na dítě od 1. 10. 1997								
do 1,8 násobku ŽMR	400	422	443	268	524	554	576	608
od 1,8 do 2,2 násobku ŽMR,	208	219	230	243	272	287	299	315
Přídavek na dítě od 1. 1. 1999								
do 1,1 násobku ZMR,	500		554		656		720	
od 1,1 do 1,8 násobku ZMR,	437		485		574		630	
od 1,8 do 3,00 násobku ŽMR	219		243		287		315	
Přídavek na dítě ke dni 31. 12. 2006 před novelou zákona od 1. 1. 2007								
do 1,1 násobku ŽMR	560		624		740		810	
od 1,1 do 1,8 násobku ŽMR	490		546		647		709	
od 1,8 do 3 násobku ŽMR	245		273		324		335	
Přídavek na dítě od 1. 1. 2007								
do 1,5 násobku ŽMR	576		706				710	
od 1,5 do 2,4 násobku ŽMR	496		608				698	
od 2,4 do 4 násobku ŽMR,	256		314				360	
Přídavek na dítě od 1. 1. 2008								
do 2,4 násobku ŽMR	500		610				700	

Zdroj: Zákon č. 117/1995 Sb., vlastní úprava

²⁷ §17-19 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

6.4.3 Rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek je dávkou státní sociální podpory a náleží rodiči, který řádně a celodenně pečuje o dítě nebo tuto péči zajistí jinou osobou.

Tato dávka prošla mnoha právními úpravami. Od 1. 10. 1995 rodičovský příspěvek náležel rodiči, který z důvodu péče o dítě, nemohl být výdělečně činný nebo jeho činnost byla omezena z důvodu péče o dítě. Příspěvek náležel všem rodičům, pečujícím o dítě do věku čtyř let a v případě zdravotně postiženého dítěte až do sedmi let věku. Kromě zdravotně postiženého dítěte, nesmělo dítě navštěvovat předškolní zařízení a výdělečná činnost rodiče byla omezena výší příjmů nebo délkou pracovního úvazku. Výše rodičovského příspěvku byla určena jako násobek životního minima na výživu a ostatní náklady rodiče a koeficientu 1,1. Od 1. 1. 1998 byla povolena návštěva předškolního zařízení dítěte na tři kalendářní dny v měsíci a výdělečná činnost rodiče byla omezena pouze výší příjmu, která nesměla převýšit částku životního minima na výživu a ostatní náklady rodiče. Od 1. 1. 2004 bylo omezení výdělečné činnosti zrušeno a návštěva dítě do předškolního zařízení zvýšena na pět kalendářních dní v měsíci a od 1. 5. 2004 byl zvýšen koeficient pro výši rodičovského příspěvku na 1,54 násobek životního minima. Od 1. 2. 2006 byla rozšířena možnost návštěvy předškolního zařízení pro děti od 3 let na čtyři hodiny denně. V roce 2007 došlo k úpravě konstrukce rodičovského příspěvku a jeho výše je stanovena v pevné výši, odpovídající 40 % průměrné měsíční mzdy v ne podnikatelské sféře za kalendářní rok 2005. Nově je povolen souběh s příspěvkem na péči, který je poskytován podle zákona o sociálních službách, kdy je rodičovský příspěvek poskytován v rozdílu mezi těmito dávkami. Zároveň došlo ke zrušení navýšení rodičovského příspěvku pro nezaopatřeného rodiče, pečujícího o dítě (Březská, Burdová, Vránová, 2005, 2008).

Od 1. 1. 2008 došlo k zásadní přeměně rodičovského příspěvku. Rodičovský příspěvek náleží rodiči, který celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladším dítětem v rodině. Rodičovský příspěvek je možné čerpat ve třech variantách:

- Rychlejší čerpání rodičovského příspěvku ve výši 11. 400, - Kč do dvou let věku dítěte.

- Klasické čerpání rodičovského příspěvku ve výši 7.600,- Kč do tří let věku dítěte a v případě zdravotního postižení až do 7let věku dítěte.
- Pomalé čerpání rodičovského příspěvku ve výši 7. 600,- Kč do 21 měsíců věku dítěte a dále 3800,- Kč až do čtyř let věku dítěte. Od 1. 1. 2011 je poskytován rodičovský příspěvek ve výši 7600,- Kč do 9 měsíců věku dítěte a od devíti měsíců do čtyř let je vyplácen ve výši 3800,- Kč.

Zvláštní úprava je stanovena, pokud se v rodině nachází dlouhodobě těžce zdravotně postižené a dlouhodobě zdravotně postižené dítě.²⁸

Tabulka 13 Varianty rodičovského příspěvku

	Věk dítěte						
	0-22 týdnů	22 týdnů až 21 měsíců	21-24 měsíců	24-36 měsíců	36 a-48 měsíců	4-7 let	7-15 let
Rychlejší čerpání	PPM	zvýšená výměra					
Klasické čerpání	PPM	základní výměra					
Pomalejší čerpání	PPM	základní výměra	snížená výměra				
bez nároku na PPM	základní výměra		snížená výměra				

Zdroj: www.mpsv.cz

Pro zvolení vyšší výměry a základní výměry musí rodič splnit dvě základní podmínky. Musí provést volbu nároku na rodičovský příspěvek v zákonem stanovené lhůtě. Pro rodičovský příspěvek ve zvýšené výměře, musí být denní výše peněžité pomoci v mateřství minimálně 380,- Kč. Pro rodičovský příspěvek v základní výměře postačí pouze vznik nároku na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem. Další podmínkou pro poskytování rodičovského

²⁸ §30a, § 32 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

příspěvku je návštěva jeslí, mateřské školy nebo obdobného zařízení v povoleném rozsahu.²⁹

- Dítě do tří let nejvýše pět kalendářních dnů v měsíci.
- Dítě od tří let může navštěvovat v kalendářním měsíci tato zařízení v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně nebo nejvýše 5 kalendářních dnů v měsíci.

Rodičovský příspěvek nenáleží, pokud je jednomu z rodičů poskytována peněžitá pomoc v mateřství vyšší než výše rodičovského příspěvku. Souběh je povolen pouze v případě, že peněžitá pomoc v mateřství je nižší než částka rodičovského příspěvku, kdy je rodičovský příspěvek poskytován v rozdílu mezi těmito dávkami. Nárok na rodičovský příspěvek není podmíněn omezením výdělečné činnosti rodiče.³⁰

Na problematické aspekty nového rodičovského příspěvku a nerovné postavení oprávněných osob se zaměřila JUDr. Gabriela Halířová. Podle autorky je osobní rozsah dávky nastaven jako univerzální dávka. Dávka není diferencována z pohledu předchozího příjmu ze zaměstnání nebo jeho výše. Výše dávky odpovídá době jejího celkového čerpání, podle varianty, kterou si rodič zvolí. Podle Halířové však k diferenciaci dochází nepřímo tím, že čerpání rodičovského příspěvku je vázáno na nárok na peněžitou pomoc v mateřství, tedy podmínku předchozí výdělečné činnosti a u dvouleté varianty i minimální hranicí její výše *„rodič je ve svém projevu vůle směřujícím k délce a výšce příspěvku značně omezen. Dochází tak k narušení principu rovného zacházení a rovného přístupu k dávce.“*³¹ Zvýhodnění jsou tedy rodiče, kteří před porodem pracovali a měli vyšší příjmy, neboť jim zákon nabízí více možností volby čerpání rodičovského příspěvku na rozdíl od zaměstnanců s menšími příjmy nebo nezaměstnanými rodiči. Rodiče s nízkými příjmy a rodiče, kteří nebyli před porodem dítěte účastni nemocenského pojištění, jsou tak jednoznačně znevýhodněni, neboť je jim

---

²⁹ §30 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

³⁰ §30-32 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

³¹ Halířová, G., 2010, www.motiv8.cz/pravo/novy-rodicovsky-prispevek-a-jeho-problematicke-aspekty.html, (cit.dne10. 3. 2011)

odepřeno zvolit si ze tří možností čerpání rodičovského příspěvku. Stejně tak je tato možnost volby odepřena i osobám samostatně výdělečně činným, které dosahovaly před porodem dítěte vysoké příjmy, z nichž odváděly daně, ale nebyly dobrovolně účastny nemocenského pojištění. Gabriela Halířová se domnívá, že dochází k zásadnímu narušení základních principů státní sociální podpory, neboť rodičovský příspěvek je univerzální a netestovanou dávkou státní sociální podpory a je postaven mimo jiné i na principu sociální solidarity a sociální potřebnosti. *„Takže by příjem v rodině neměl hrát ani skrytou roli, tj. v samotném důsledku umožnit rodiči zvolit si pro něj tu nejvýhodnější variantu, jak je to možné podle současné úpravy. Domnívám se, že tímto dochází k zásadnímu popření základních principů státní sociální podpory v tom smyslu, že se konkrétně u rodičovského příspěvku objevují náznaky zásady zásluhovosti, která je typickým znakem sociálního pojištění, ale zde své místo nemá a ani mít nemůže.“*³² Proto je nutné nastavit dávku tak, aby nedocházelo k diskriminaci některých osob a umožnilo stejné možnosti pro všechny rodiče, kteří pečují o dítě do stanoveného věku.³³

Kriticky hodnotí nový systém rodičovského příspěvku také Radka Dudová (2008). Možnost volby je odepřena např. podnikajícím ženám, které nejsou účastny nemocenského pojištění a studentkám, neboť doba studia není započítávána jako účast na nemocenském pojištění. Tyto ženy pak nemají jinou volbu než zvolit rodičovský příspěvek do čtyř let (cit.dle Kozlová, 2009).

Podle Hany Maříkové (2007, 2008) je možnost čerpání rodičovské dovolené a výše kompenzace nastavena neutrálně pouze zdánlivě, neboť předpokládá, že se rodiče sami dohodnou, kdo zůstane v domácnosti a bude pečovat o dítě. Tím prodlužuje vnímání péče o malé dítě jako soukromou záležitost rodičů. Přesto stát intervnuje do rodiny tímto „neutrálním“ nastavením možnosti pečovat, která stále odpovídá reálným podmínkám a možnostem péče o dítě ze strany matek než otců. Podle autorky nová

---

³² Halířová, G., 2010, <http://www.motiv8.cz/pravo/novy-rodicovsky-prispevek-a-jeho-problematicke-aspekty>, (cit.dne 10. 3. 2011)

³³ Tamtéž

úprava nenabízí otcům větší možnosti, protože není vyčleněn individuální nárok pro „druhého rodiče“.

Také stanovení pevné výše dávky není motivačním faktorem pro otce k nástupu na rodičovský příspěvek. Podle zahraničních zkušeností je vhodné nastavení procentuální relace příjmu k placenému zaměstnání, aby neznevýhodňovala rodiče s vyššími příjmy, tedy především otce, jejichž příjmy jsou zpravidla vyšší než příjmy matek a naopak motivovala otce zůstat doma a pečovat o dítě. Finanční ztráta pro rodinu pak nebývá tak vysoká, jako v případě rodičovského příspěvku v České republice. (Maříková, 2008)

Za velmi nepružné opatření lze považovat i omezení návštěvy do mateřské školy, které neumožňuje návštěvu předškolního zařízení pouze na 5 dní v kalendářním měsíci. Toto nastavení neumožňuje matkám v době, kdy pobírají rodičovský příspěvek participovat na trhu práce. Návštěva dítěte od tří let sice umožňuje návštěvu na čtyři hodiny denně, ale v případě dojíždění do zaměstnání i toto ustanovení komplikuje její zaměstnanost. Podle Lindy Sokačové, by vytvoření časového konta pro návštěvu předškolního zařízení umožnilo rodičům svobodnější volbu. Další možnou variantou je úplné zrušení limitu pro návštěvu předškolních zařízení a chápání rodičovského příspěvku jako příspěvku na péči o dítě. (Sokačová, 2010).

Tabulka 14 Průměrný počet příjemců rodičovského příspěvku podle variant čerpání a věku dítěte v roce 2008

Výše příspěvku	Věk dítěte v letech				
	0-1	1-2	2-3	3-4	4-7
Zvýšená výměra	4 216	1 157	0	0	0
Základní výměra s volbou	40 443	72 831	23 029	740	2442
Základní výměra bez volby	37 467	29 366	382	740	2442
Snížená výměra	0	5890	68 676	70 516	0

Zdroj: www.mpsv.cz/cs/6865

6.4.4 Vyrovnávací příspěvek v těhotenství

Tento příspěvek je poskytován ženě, která z důvodu těhotenství a mateřství byla převedena na jinou práci nebo služební místo, kde dosahuje nižšího výdělku. Příspěvek se vyplácí ve výši rozdílu mezi denním vyměřovacím základem a průměrem započítatelných příjmů, a to za každý kalendářní den po tomto převedení. Nejdéle se

příspěvek poskytuje do šestého týdne před očekávaným dnem porodu. Nárok na dávku vzniká při splnění zákonných podmínek a lze jej uplatnit do tří let ode dne nároku.³⁴

6.4.5 Peněžité pomoci v mateřství

Peněžité pomoci v mateřství je peněžní příspěvek, spojený s institutem mateřské dovolené. Mateřská dovolená a s ní spojená finanční podpora je jedním z prvních opatření, se kterým se rodiče setkávají, které obsahují jak formální společenské uznání důležitosti těhotenství a mateřství, tak i kompenzaci dočasně ztraceného příjmu matky, která nemůže z důvodu těhotenství, narození dítěte nebo péče o dítě vykonávat své zaměstnání (Soukupová, 2006).

Peněžité pomoci v mateřství je od 1. 1. 2009 je poskytována podle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Pro nárok na dávku musí být splněna podmínka účasti pojištěnce na pojištění, a to alespoň 270 kalendářních dní v posledních dvou letech přede dnem nástupu na peněžité pomoci v mateřství. Osoby samostatně výdělečně činné musí splnit ještě další podmínku, a to účast na pojištění osob samostatně výdělečně činných po dobu alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem počátku podpůrčí doby³⁵. Poslední obecnou podmínkou pro nárok na výplatu je přerušení výdělečné a pracovní činnosti, ze které tyto dávky náleží (Příb, 2009, Ženíšková, 2008).

Podpůrčí doba u peněžité pomoci v mateřství náleží ode dne nástupu na peněžité pomoci, který si žena sama může zvolit, a to v období od počátku 8. týdne nejpozději však do počátku 6. týdne před očekávaným datem porodu nebo od data porodu, pokud se dítě narodilo předčasně. Při převzetí dítěte do péče náleží peněžité pomoci v mateřství od data převzetí dítěte. Doba poskytování peněžité pomoci v mateřství činí u ženy, která porodila jedno dítě 28 týdnů a pokud se narodily dvě či více dětí poskytuje se po dobu 37. týdnů. Zcela nově je upraveno střídání matky s jejím manželem či otcem dítěte, a to

---

³⁴ §43- 46 zákona 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

³⁵ §34 zákona č. 187/2006 Sb.

na základě písemné dohody, avšak nejdříve od počátku sedmého týdne ode dne porodu dítěte. Doba poskytování činí 22 týdnů nebo 31 týdnů (při péči o dvě děti současně narozené) a četnost střídání není omezena. Od 1. 1. 2009 se již při délce doby poskytování peněžité pomoci v mateřství nepřihlíží k osamělosti rodiče. Peněžítá pomoc v mateřství náleží od vzniku sociální události, nejdéle však v případě porodu, do dovršení jednoho roku dítěte a v případě péče o dítě z titulu úmrtí matky nebo převzetí dítěte do náhradní rodinné péče nejdéle do dosažení věku 7 let.³⁶

Od 1. 1. 2009 byly zvýšeny redukční hranice pro výpočet výše peněžité pomoci v mateřství. Tato změna se však dotkne pouze žen, jejichž hrubé příjmy přesahují 18 500,- Kč. Na maximální částku mateřské dovolené, která činí 28.890,- Kč dosáhne v současné době pouze 1% žen. Zvýšení peněžité pomoci v mateřství se tak týká necelé třetiny žen, kdy dojde k navýšení o několik stokorun až několika tisíc korun (Křížková, 2008).

6.4.6 Ošetřovné

Ošetřovné je nový název pro dávku, poskytovanou podle původní právní úpravy z nemocenského pojištění, podpory při ošetřování člena rodiny.

Na ošetřovné má od 1. 1. 2009 nárok zaměstnanec³⁷, který nemůže vykonávat zaměstnání z důvodu péče o nemocné dítě nebo jiného člena, žijícího s ním ve společné domácnosti nebo péče o dítě do deseti let, protože osoba, pečující jinak o dítě, z důvodu nemoci, úrazu, hospitalizace ve zdravotnickém zařízení nebo karantény, nemůže o dítě pečovat. Nárok na ošetřovné též vznikne, pokud rodič musí pečovat o zdravé dítě do deseti let věku, neboť školské zařízení nebo obdobné zařízení, které dítě navštěvuje,

---

³⁶ [www. http://www.mpsv.cz/cs/7#dsn](http://www.mpsv.cz/cs/7#dsn) (cit. 5. 12. 2010)

³⁷ Nárok na ošetřovné nemají osoby samostatně výdělečně činné a §39 odst. 5 zákona 187/2006Sb., uvádí, další osoby, které nemají na tuto dávku nárok zaměstnanci pracující na základě dohody o provedení práce, domácí pracovníci, dobrovolní pracovníci pečovatelské služby, odsouzení ve výkonu trestu zařazení do práce, zaměstnání studenti v době školních prázdnin, zaměstnanci účastní pojištění z důvodu výkonu zaměstnání malého rozsahu a zahraniční zaměstnanci).

bylo uzavřeno z důvodu havárie, mimořádného opatření při epidemii nebo jiné nepředvídatelné události nebo osob.

Podmínkou nároku na dávku, je společná domácnost osoby se zaměstnancem, uplatňující nárok na dávku. Tato podmínka však neplatí, jestliže o dítě mladší 10. let pečuje rodič. Za domácnost se považuje domácnost každého rodiče, jedná-li se o dítě, které je svěřeno po rozvodu rodičů do jejich společné nebo střídavé výchovy. Nově je vyloučen nárok zaměstnance na ošetřovné na dítě, na které jiná osoba, pobírá peněžitou pomoc v mateřství nebo rodičovský příspěvek.³⁸ Ošetřovné náleží jen jednou a jen jedné oprávněné osobě nebo postupně dvěma oprávněným osobám, neboť podle nové právní úpravy se lze v témže případě ošetřování jednou vystřídat. Doba poskytování ošetřovného je 9 kalendářních dnů a osamělému zaměstnanci, pečujícímu o dítě do 16. let věku, které plní povinnou školní docházku je ošetřovné poskytováno 16 kalendářních dnů. Od 1. 1. 2009 výše ošetřovného činí 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu.³⁹

6.5 Státní podpora rodin v systému sociální ochrany SR

Transformace sociálního systému Slovenské republiky započala přijetím Koncepce transformace sociálního zabezpečení v roce 1994. Sociální zabezpečení bylo transformováno do tří základních forem, a to sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci.

Transformační proces v oblasti státní sociální podpory započal ve Slovenské republice v roce 1994. Cílem bylo vybudování jednotného systému a sjednocení dávek, poskytovaných při vzniku státem uznaných životních situacích jednotlivce nebo rodiny.

---

³⁸ Podle §39 odst. zákona č. 187/2006 Sb., tato podmínka neplatí, pokud tato jiná osoba onemocněla, utrpěla úraz, byla hospitalizována ve zdravotnickém zařízení, porodila nebo jí byla nařízena karanténa

³⁹ <http://www.mpsv.cz/cs/7#dsnp>(cit. 10. 12. 2010)

Zavést nové dávky, které by reagovaly na nové a dosud neřešené sociální situace a změnit koncepci dosavadních peněžních dávek poskytovaných rodinám s dětmi.

Vzhledem k ekonomické situaci na Slovensku, především vysoké míry nezaměstnanosti, kdy stát vynakládal vysoké finanční prostředky na podporu dlouhodobě nezaměstnaných, nebyl na rozdíl od České republiky přijat zákon o státní sociální podpoře. „*V porovnání s Českou republikou právě tyto prostředky chybí na to, aby do nově koncipované soustavy státní sociální podpory mohly být implementovány nové dávky: příspěvek na bydlení a sociální příplatek.*“ (Woleková, s. 70).

Od poloviny 90. let se do oblasti státní sociální podpory promítl princip sociální spravedlnosti, jehož zavedením do systému měly být změny v nároku na přídavek na dítě. Přídavky na děti již nebyly poskytovány univerzálně a staly se od roku 1994 do roku 2002 příjmově testovanou dávkou. „*Posun k selektivní podpoře rodin s dětmi, jejichž příjem nedosahuje společensky uznanou hranici příjmu, předznamenal budoucí významnou úlohu principu selektivity ve slovenské sociální politice*“ (Gerbery, Kvapilová, 2005, s. 21). V tomto období probíhaly za účasti politiků, odborníků a představitelů občanské společnosti odborné diskuse a vznikaly pokusy o vytvoření ucelené představy o úloze a hranicích intervence státu při podpoře rodin a úloze jednotlivců a rodin v uspokojení svých potřeb (Gerbery, Kvapilová, 2005, s. 21).

V roce 2002 v programovém prohlášení vlády Slovenské republiky byla naznačena potřeba postupné celkové změny charakteru sociálního systému, neboť stávající sociální systém neodpovídal demografickým, politickým a ekonomickým změnám. Reforma se týkala tří základních oblastí, systému sociálního pojištění, trhu práce a zaměstnanosti, rodinné politiky a sociální pomoci. Po roce 2002 dochází i ke změnám v přístupu ke státní sociální podpoře rodin, pro který je charakteristický odklon od konzervativního chápání rodiny a příklon k univerzální minimální podpoře státu, zdůrazňující princip zásluhovosti (Stanek, s. 65). Tento princip zásluhovosti již nevychází z přímé péče o dítě, ale je spíše založený na participaci na trhu práce, která je podmínkou pro výraznější podporu rodin formou daňového zvýhodnění na dítě a nepracující manželku, poskytováním rodičovského příspěvku i pracujícím rodičům a nikoliv na přímé péči o dítě, jak byl zdůrazňován v původní Koncepci státní rodinné politiky. Hlavním cílem

podpory se stali především pracující rodiče (Gerbery, Kvapilová 2005, s. 22-23). Postupné částečné reformní kroky byly nahrazeny komplexní reformou sociálního systému od 1. 1. 2004.

6.5.1 Systém sociální ochrany SR

Státní sociální podpora je definována jako soustava jednorázových a opakovaných dávek, kterými se stát podílí na řešení státem definovaných životních sociálních událostí jednotlivců nebo rodiny. Jednotlivá opatření jsou upravena samostatnými zákony a jsou financována ze státního rozpočtu. Právní nárok na dávku vzniká existencí dané skutkové podstaty a ze strany oprávněných osob se nevyžaduje placení příspěvků a nepřihlíží se k jejich k příjmové ani materiální situaci. Ze systému jsou poskytovány tyto dávky: příspěvek při narození dítěte, příplatek k příspěvku při narození dítěte, příspěvek rodičům, kterým se narodily tři a více dětí, rodičovský příspěvek, přídavek na dítě, příplatek k přídavku na dítě, dávky pěstounské péče a pohřebné. Rozhodováním o nároku a její výplatu jsou pověřeny úřady práce, sociálních věcí a rodiny. (Stanek, 2008. s. 216-217)

Sociální pojištění upravuje zákon č. 461/2003, Z.z., o sociálním pojištění, jehož cílem je zabezpečit ochranu ekonomicky činného obyvatelstva a jejich rodin v době ztráty příjmu z pracovní činnosti z důvodu nemoci, těhotenství, mateřství, péče o malé dítě, ztráty živitele a dalších uznaných sociálních událostí. Z tohoto systému jsou rodinám s dětmi poskytovány dávky nemocenského pojištění - vyrovnávací dávka, mateřské, ošetřování člena rodiny. Z důchodového pojistného systému jsou poskytovány pozůstalostní dávky vdovský, vdovecký a sirotčí důchod. Výplatou dávek zajišťuje Sociální pojišťovna a její pobočky (Stanek, 2008, s. 203-204).

Systém sociální pomoci, který reaguje na situace stavu hmotné nouze, nejzranitelnějších skupin, kterými jsou děti, rodina, občané se zdravotním postižením, staří a nemocní, nezaměstnaní a nepřízpůsobiví občané. Dávka hmotné nouze a příplatky k dávce upravuje zákon č. 599/2003, Z.z., o pomoci v hmotné nouzi. Dávky jsou poskytovány na základě testování příjmu a majetku rodiny. O přiznání nároku na dávku a její výplatu rozhodují úřady práce, sociálních věcí a rodiny (Stanek, s. 217).

6.6 Analýza vybraných nástrojů SR

6.6.1 Příspěvky při narození dítěte

Ve Slovenské republice jsou upraveny tři příspěvky při narození dítěte, a to zákonem č. 235/1998, Z.z., o příspěvku při narození dítěte, příspěvku rodičům, kterým se narodily dvě nebo více dětí nebo kterým se v průběhu dvou let narodila dvojčata. Všechny tři příspěvky jsou definovány jako státní sociální dávky v systému státní sociální podpory.

Podmínky nároku jsou narození dítěte a trvalý pobyt oprávněné osoby. Oprávněnou osobu je matka, která porodila dítě, otec pokud matka dítěte zemřela nebo je po ní vyhlášeno celostátní pátrání, anebo dítě bylo svěřeno do péče otce. Dále osoba, která převzala na základě rozhodnutí soudu nebo příslušného orgánu dítě do péče, nahrazující péči rodičů. Příspěvek však nenáleží, pokud oprávněná osoba opustila narozené dítě, dítě bylo svěřeno do péče jiné osoby nebo byla nařízená ústavní výchova. Výše příspěvku činí 152 €. ⁴⁰

Na každé první, druhé a třetí dítě vzniká nárok na příplatek k příspěvku při narození dítěte ve výši 679 €. Pokud se narodí více dětí, náleží tento příspěvek na každé dítě. ⁴¹

Rodiče mají navíc nárok na příspěvek rodičům, kterým se současně narodily tři děti nebo více dětí, nebo kterým se v průběhu dvou let narodila dvojčata, anebo více dětí. Příspěvek je diferencován podle věku dětí a činí do šesti let věku dítěte 81,99 €, od šesti do deseti let 101,25 € a do 15 let věku 107,55 €. ⁴²

---

⁴⁰ <http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=136>, (cit. dne 28. 1. 2011)

⁴¹ <http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=137>, (cit. dne 28. 1. 2011)

⁴² <http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=138>, (cit. dne 28. 1. 2011)

6.6.2 Přídavek na dítě

Od roku 1993 do 31. 8. 1994 byl přídavek na dítě poskytován pouze rodinám, jejichž příjem nepřesáhl 16 000,- Sk a odvozoval se nadále podle počtu dětí v rodině. Přídavek na dítě se stal od roku 1. 9. 1994 státní sociální dávkou, která byla vyčleněna z nemocenského pojištění. Nárok na přídavek na dítě byl podmíněn testováním příjmů společně posuzovaných osob, jejichž výše nesměla překročit stanovenou hranici, odvozenou od násobku životního minima. Přídavek na dítě byl vyplácen ve dvou pásmech a výše přídavku byla diferencována podle věku dítěte. S touto novou úpravou byl až do roku 2001 poskytován příplatek k přídavku na dítě pro děti s dlouhodobým zdravotním postižením ve výši 600,- Sk nebo při mimořádné a náročné osobní péči o dítě. 1000,- Sk. V letech 1995 až 1997 se výše dávky upravovala v souvislosti s úpravami životního minima a od roku 1998 dochází k zrušení automatické valorizaci životního minima a k zplnomocnění vlády rozhodovat o valorizaci částky na účely státních sociálních dávek. V roce 2002 byl přídavek rozdělen do dvou součástí. Základní přídavek na dítě nebyl podmíněn testováním příjmu a jeho výše byla stanovena pevnou částkou ve výši 270,-Sk. Příspěvek k přídavku na dítě podléhal testování příjmu a výše dávky se odvíjela od výše příjmu a věku dítěte.

Nová zákonná úprava č. 600/2003 Z.z., o přídavku na dítě si kladla za cíl dosáhnout vyšší finanční podpory rodinám s nezaopatřenými dětmi, zjednodušit administrativní náročnost vyplácení přídavku na dítě. Tato právní úprava sjednotila výplatu přídavků na děti, které od února 2004 začaly vyplácen nově vzniklé Úřady práce, sociálních věcí a rodiny (Filadelfiová, 2004 s. 66-69).

Podle současné právní úpravy je účelem dávky přispět na výchovu a péči o dítě. Oprávněnou osobu pro uplatnění nároku na dávku je rodič dítěte nebo osoba, které bylo dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodiče. V případě zletilého nezaopatřeného dítěte, které nemá rodiče nebo uzavřelo manželství je oprávněnou osobu toto dítě. Podmínkou nároku je péče o dítě a trvalý pobyt rodiče a dítěte na území Slovenské republiky. Výše dávky od 1. 1. 2011 činí 22 € a výši upravuje Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny nejpozději do 31.12. kalendářního roku. Přídavek na dítě je poskytován do ukončení povinné školní docházky nejdéle však do 16. roku věku dítěte. Pokud se dítě

připravuje na budoucí povolání, je tato věková hranice prodloužena do 25 let věku dítěte. V případě, že se dítě nemůže pro svůj nepříznivý zdravotní stav připravovat na budoucí povolání studiem, je dávka poskytována do jeho zletilosti.⁴³

Tabulka 15 Změny výše přídatku na dítě v SR v Sk

Výše příspěvku od 1. 1. 1993				
1 dítě	2 děti	3 děti	4 děti	Každé další dítě
200	650	1 210	1 720	350
Výše přídatku na děti od roku 1994				
Věk dítěte	do 1,5 násobku ŽM		Od 1,5 do 2,0 násobku ŽM	
0-5	510		340	
6-10	570		380	
11-15	680		450	
16-25	730		490	
Výše přídatku od roku 2001				
Věk dítěte	do 1,36 násobku SŠSD		Od 1,36 do 1,99 SŠSD	
do 6 let	640		420	
6-15let	790		520	
15-25 let	840		550	
Výše přídatku na dítě od roku 2002				
Věk dítěte	Přídatek na dítě	Příspěvek k přídatku na dítě		
		do 1,37 násobku SŠSD	Od 1,37 -2,2 násobku SŠSD	
Do 6 let	270	410	210	
6-15 let	270	560	320	
Od 15 let do 25 let	270	620	350	
Výše přídatku na děti od roku 2004				
500-				
Výše rodičovského příspěvku k 1. 1. 2011				
22 €				

Zdroj dat: Filadelfiová, 2004, s. 65-67, vlastní úprava

6.6.2.1 Příplatek k přídatku na dítě

Pokud rodič nevykonává výdělečnou činnost a nemá nárok na daňový bonus, má nárok na příplatek k přídatku na dítě. Jedná se o státní dávku, jejímž účelem je přispění na výchovu a péči o dítě. Splnění podmínek se zkoumá u oprávněné osoby a ostatních

⁴³ <http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=379>, (cit. 20. 1. 2011)

osob, žijících ve společné domácnosti s nezaopatřeným dítětem a mohli by uplatnit daňový bonus. Výše dávky činí měsíčně 10,31 €. ⁴⁴

6.6.3 Rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek byl vždy definovaný, jako státní sociální dávka, kterou stát přispívá na uspokojení životních potřeb matky nebo otce, který řádně a osobně pečuje o nezletilé dítě do třech let věku a v případě péče o dítě o dlouhodobě těžce postižené dítě do šesti let věku. Od roku 1991 byla výše příspěvku odvozována od životního minima určené na osobní potřebu a výživu dospělé osoby a v roce 1992 činil rodičovský příspěvek 1200,- Sk (Filadelfiová, 2004 s. 71).

V následujících letech byla výše dávky zvyšována současně se zvýšením životního minima. V roce 1996 došlo zákonem č. 271/1996, Z.z., o změně zákona o rodičovském příspěvku, k rychlému navýšení rodičovského příspěvku na 1,68 násobek životního minima, tj. 2470,- Sk. Toto navýšení je spojováno s tím, že od roku 1995 se budoucí systém státní sociální podpory více začleňuje do konceptu státní rodinné politiky než do konceptu sociálního zabezpečení (Woleková, s. 57).

S přijetím zákona č. 125/1998 Z.z. o životním minimu a ustanovení sum na účely státních sociálních dávek byla výše rodičovského příspěvku stanovena jako 0,913 násobek sumy stanovené pro dospělé fyzickou osobu, tj. 2 740,- Sk. K další úpravě dochází v letech 2002 až zákonem č. 280/2002 Z.z. o rodičovském příspěvku a Zákonem č. 643/2002 Z.z., kterým se mění a doplňuje zákon č. 280/2002 Z.z., kdy může dávku pobírat rodič dítěte nebo jiná osoba, která převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů v době rodičovské dovolené (do roku 2002 „další mateřské dovolené“). Výše rodičovského příspěvku byla stanovena pevnou částkou ve výši 3 790,- Sk. Při výdělečné činnosti rodiče činí výše rodičovského příspěvku 1200,- Sk. Ve stejné výši je poskytován rodičovský příspěvek po dobu jednoho měsíce druhému rodiči, a to při souběžném čerpání rodičovského příspěvku do tří měsíců věku dítěte

---

⁴⁴ <http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=412>, (cit. 20. 1. 2011)

V roce 2003 dochází ke změně podmínek nároku a plátce dávky, kterým se od roku 2004 stal Úřady práce, sociálních věcí a rodiny (Filadelfiová, 2004, s. 71).

S nástupem nové vlády v roce 2006 dochází k úpravě rodičovského příspěvku, neboť „vláda považuje rodičovský příspěvek za důležitý nástroj propopulační politiky a dávku, kde by se měla víc než nyní projevit solidarita mezi bezdětnými jednotlivci a páry a rodinami s dětmi a mezi pracujícími a nepracujícími (starajícími se o děti) rodiči“ (Stanek, 2008, s. 247).

V roce 2009 došlo k úpravě rodičovského příspěvku zákonem č. 571/2009, Z.z., o rodičovském příspěvku. Oprávněná osoba i dítě musejí mít trvalý pobyt na území Slovenské republiky a do 31. 12. 2010 nesměla oprávněná osoba vykonávat výdělečnou činnost a rodič neměl nárok na dávku, pokud umístil dítě v zařízení, které je zařazeno do sítě škol školských zařízení a jsou mu na dítě poskytovány prostředky ze státního rozpočtu nebo z výnosu daně z příjmu.

Rodičovský příspěvek byl do 31. 12. 2010 poskytován ve dvou variantách:

- 256 € do dvou let věku dítěte, pokud této osobě byla vyplácena dávka v mateřství nebo byla alespoň 270 dní účastna nemocenského pojištění.
- 164,22 € do třech let věku dítěte.⁴⁵

Od 1. 1. 2011 dochází ke změně pobírání rodičovského příspěvku. Rodičovský příspěvek je poskytován v jednotné výši pro všechny rodiče, a to ve výši 190,10 € při péči o jedno dítě. Pokud se rodiči narodilo současně více dětí, navyšuje se rodičovský příspěvek o 25% na každé další dítě. Výše rodičovského příspěvku jsou upravovány vždy od 1. ledna koeficientem, kterým se upravily částky životního minima.

Podle Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny je cílem nové úpravy odstranění diskriminace matek, které nebyly účastny nemocenského pojištění a nemohly pobírat

---

⁴⁵ § 4 zákona č. 571/2009 Z.z.

rodičovský příspěvek ve vyšší částce po dobu dvou let. Rodičovský příspěvek je státní dávkou, která by se neměla poskytovat ve vazbě na nemocenské pojištění. Snížení rodičovského příspěvku se dotkne přibližně 45 000 rodičů a zvýšení přibližně 100 000 rodičů (Mihál, 2010).

6.6.4 Příspěvek na péči o dítě

Příspěvek na péči je upraven zákonem č. 561/2008, Z.z., o příspěvku na péči o dítě, a je alternativní dávkou k rodičovskému příspěvku. Poskytováním tohoto příspěvku stát přispívá rodiči na úhradu výdajů vynaložených na péči o dítě. Příspěvek je poskytován rodiči, výdělečně činnému, pokud je dítěti poskytnuta péče jinou fyzickou osobou s živnostenským oprávněním nebo v předškolním zařízení v neziskové organizaci, nebo jinou fyzickou osobou bez živnostenského oprávnění. Za výdělečnou činnost je považována taková činnost, která zakládá účast na povinném důchodovém pojištění, denní studium na střední nebo vysoké škole a pobírání mateřských dávek na další dítě, nejdéle však do 6. týdnů ode dne narození dítěte. Pobíráním příspěvku na péči o dítě zaniká nárok na rodičovský příspěvek⁴⁶.

Do 31. 12. 2010 byla dávka poskytována ve výši 164,22 € a při péči jinou osobou ve výši 41 €. Od 1. 1. 2011 se poskytuje do třech let věku dítěte v měsíční výši:

- Dle prokázaných nákladů až 230 € měsíčně při zajištění péče o dítě podnikající fyzickou osobou nebo právnickou osobou.
- Ve výši 41,10 € v případě zajištění jinou osobu, např. prarodičem.⁴⁷

Cílem navýšení příspěvku je podle Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny zvýšit svobodu rozhodnutí, pokud se rodič chce vrátit do zaměstnání před třetím rokem věku dítěte. Dle průzkumů Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny, cena předškolních zařízení pohybuje mezi 300-500 eury a výška příspěvku proto byla nedostatečná. Tato

---

⁴⁶ <http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=427> (cit. 20. 12. 2010)

⁴⁷ www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=427 (cit. 20. 12. 2010)

politika je v souladu s politikou Evropské unie na podporu návratu matek zpět do zaměstnání. Tento příspěvek nebude poskytován ze státního rozpočtu, ale z evropských sociálních fondů (MPSVR, 2010).

6.6.5 Vyrovnávací dávka

Vyrovnávací dávka je dávkou nemocenského pojištění. Účelem vyrovnávací dávky je nahradit ženě ztrátu příjmu z důvodu přeřazení na jinou práci z důvodu jejího těhotenství. Vyrovnávací dávka je dávkou nemocenského pojištění a má na ni nárok na dávku zaměstnankyně. Výše této dávky činí 55% z rozdílu mezi vyměřovacím základem před převedením na jinou práci a vyměřovacím základem, ze kterého po převedení na jinou práci, ze kterého platí nemocenské pojištění. Dávka se poskytuje nejdéle do 9 měsíce těhotenství.⁴⁸

6.6.6 Ošetřovné

Ošetřovné je dávkou nemocenského pojištění, poskytované při ošetřování nemocného dítěte, manžela či manželky a jejich nemocného rodiče. Z důvodu péče o dítě do deseti let za zákonem stanovených podmínek, a to nařízení karantény dítěte, uzavření předškolního nebo školního zařízení nebo zařízení sociálních služeb z rozhodnutí příslušného orgánu. Nárok na dávku mají zaměstnanci, osoby samostatně výdělečně činné a dobrovolně pojištěné osoby. Doba poskytování je maximálně 10 kalendářních dní ve výši 55% denního vyměřovacího základu.⁴⁹

6.6.7 Mateřská

Po dobu mateřské dovolené je poskytován finanční příspěvek v mateřství podle zákona č. 461/2003 Z.z., o sociálním pojištění. Po dobu pobírání dávky nemá zaměstnankyně nárok na mzdu. Výše uvedená právní úprava mateřské dávky umožnila od roku 2004 pobírat dávku v mateřství i otci, a to od šestého týdne od porodu dítěte.

---

⁴⁸ <http://www.socpoist.sk/vyrovnavacia-davka/1295s> , (cit. 24. 1. 2011)

⁴⁹ <http://www.socpoist.sk/materske/1293s>. cit., (24. 1. 2011)

Mateřská ve Slovenské republice byla do roku 2010 poskytována po dobu 28. týdnů a ženě, která porodila více dětí a také matkám, které žijí osaměle, po dobu 37 týdnů. Podmínkou pro nárok je nemocenské pojištění po dobu nejméně 270 kalendářních dní v posledních dvou letech před porodem dítěte. Pro výpočet dávky se vycházelo z denního vyměřovacího základu a do 31. 12. 2010 výše příspěvku činila 55 % a maximální denní vyměřovací základ činil od 1. 1. 2010 do 30. 6. 2010 ve výši 35,6563 €. ⁵⁰

Od 1. 1. 2011 dochází ke změně výše a doby poskytování mateřských dávek.

- Základní doba poskytování mateřské je prodloužena na 34 týdnů.
- V případě vícečetného porodu je doba poskytování prodloužena na 43 týdnů
- Pro jiného pojištěnce, který převzal dítě do péče na 28 týdnů a při převzetí více dětí na 37 týdnů.
- Pro osamělé matky zůstává mateřská dovolená 37 týdnů.

Výše peněžité pomoci v mateřství činí 60% denního vyměřovacího základu a maximální výše mateřské činí 60 % z 1, 5 násobku průměrné mzdy. Maximální denní vyměřovací základ činí 36,7151 EUR ⁵¹.

---

⁵⁰ <http://www.socpoist.sk/matenske> (citováno 20. 5. 2010)

⁵¹ <http://www.socpoist.sk/matenske/1293s>(citováno dne 10. 1. 2011)

7 Srovnání nástrojů v České republice a Slovenské republice

V první fázi porovnáme vybrané nástroje rodinné politiky v jednotlivých zemích mezi sebou a ve druhé fázi na modelových příkladech demonstrujeme provázanost některých opatření na konkrétní situaci rodiny.

7.1.1 Srovnání vyrovnávací dávky v mateřství a těhotenství v ČR a SR

V obou zemích je příspěvek poskytován jako dávka, vyrovnávající ženě ušlý zisk z důvodu převedení na jinou práci z důvodu těhotenství. Dávka se odlišuje výší poskytovaného příspěvku. V České republice jeho výše činí rozdíl mezi vyměřovacím základem a průměrným příjmem po převedení na jinou práci. Na Slovensku činí výše dávky 55 % rozdílu mezi těmito vyměřovacími základy.

7.1.2 Srovnání peněžité pomoci v mateřství v ČR a SR

Tabulka 16 Srovnání kritérií ČR a SR

	ČR	SR
Oprávněná osoba	těhotná žena a matka, která porodila otec dítěte od 7 týdne po porod ostatní osoby vymezené zákonem	těhotná žena a matka, která porodila otec od 7 týdne po porodu ostatní osoby vymezené zákonem
Účel dávky	náhrada mzdy	náhrada mzdy
Podmínky nároku	zaměstnanec OSVČ	zaměstnanec OSVČ
Výše dávky	70% redukováného vyměřovacího základu Stanovena maximální hranice	60% z denního vyměřovacího základu Stanovena maximální hranice
Doba poskytování	28 týdnů 37 týdnů, pokud se narodilo více dětí 22 týdnů otec 31 týdnů při převzetí dítěte do péče	34 týdnů 43 týdnů pokud se narodilo více dětí 28 týdnů otec a jiný pojištěnec, který převzal dítě do péče 37 týdnů při převzetí více dětí
Univerzálnost/selektivita	účast na nemocenském pojištění	účast na nemocenském pojištění

Zdroj: autor, vlastní zpracování

V obou zemích je účelem dávky poskytnout matce náhradu ušlé mzdy a nárok na dávku je podmíněn délkou a účastí na nemocenském pojištění.

Od 1. 1. 2011 se délka dovolené liší, neboť mateřský příspěvek ve Slovenské republice je o šest týdnů delší. Délka dovolené je zohledněna podle počtu narozených dětí, kdy v obou zemích je dávka prodloužena o 9 týdnů, pokud se narodily dvě a více děti současně. Na Slovensku je nadále zohledněna osamělost matky při délce poskytování peněžité pomoci v mateřství.

Výše dávky činí v České republice 70% redukovaného denního základu a ve Slovenské republice 60% denního vyměřovacího základu při delší době poskytování. V obou zemích je stanovena maximální hranice peněžité pomoci v mateřství.

Otcové v obou srovnávaných zemích mohou čerpat mateřský příspěvek po uplynutí šesti týdnů od narození dítěte.

7.1.3 Srovnání příspěvku při ošetřování nemocného člena rodiny

Tabulka 17 Srovnání kritérií příspěvku při ošetřování člena rodiny ČR a SR

	ČR	SR
Oprávněná osoba	zaměstnanci	zaměstnanci OSVČ dobrovolně pojištěné osoby
Účel dávky	náhrada mzdy při ošetřování člena rodiny	náhrada mzdy při ošetřování člena rodiny
Podmínky nároku	účast na nemocenském pojištění péče o nemocného člena domácnosti péče o zdravé dítě do 10 let při zákonem stanovených podmínkách	účast na nemocenském pojištění péče o nemocné dítě, manžela, manželky a rodičů péče o zdravé dítě do 10 let při zákonem stanovených podmínkách
Výše dávky	60 % z vyměřovacího základu	55 % z denního vyměřovacího základu
Doba poskytování	9 kalendářních dnů 16 kalendářních dnů, pokud o dítě pečuje osamělý rodič	10 kalendářních dní
Univerzálnost, selektivita	účast na nemocenském pojištění	účast na nemocenském pojištění
Možnost střídání při ošetřování člena rodiny	ano	ne

Zdroj: autor, vlastní zpracování

Příspěvek při ošetřování rodiny v obou zemích je koncipován jako náhrada ušlé mzdy po dobu péče o dítě. V délce poskytování se však Česká republika odlišuje od Slovenské republiky, především poskytováním delší podpůrné doby pro osamělou matku, která je zvýhodněna o 7 kalendářních dnů. Ve Slovenské republice je rozšířen i okruh oprávněných osob, kdy mají nárok na dávku i osoby samostatně výdělečně činné a osoby dobrovolně pojištěné.

Opatření v České republice umožňuje střídání rodičů při ošetřování člena rodiny. Toto pokládám za velmi vstřícné opatření z pohledu harmonizace práce a rodiny.

7.1.4 Srovnání příspěvku při narození dítěte

Tabulka 18 Srovnání kritérií příspěvku při narození dítěte v ČR a SR

	ČR	SR
Oprávněná osoba	matka, která porodila dítě osoba, která převzala dítě do péče otec, v případě úmrtí matky	matka, která porodila dítě osoba, která převzala dítě do péče otec pokud převzal dítě do péče nebo je po matce vyhlášeno celostátní pátrání otec, pokud převzal dítě do péče
Účel dávky	jednorázová dávka určená k pokrytí nákladů spojených s narozením dítěte	jednorázová dávka určená k pokrytí nákladů spojených s narozením dítěte
Podmínky nároku	narození dítěte prvního dítěte. trvalý pobyt oprávněné osoby na území ČR	narození dítěte trvalý pobyt na území SR
Výše dávky	13000,- Kč	152 € + 678,49 €
Změna výše příspěvku při narození více dětí	ne – na každé dítě stejná částka	ano, pokud se narodily tři a více dětí a alespoň dvě se dožily 28 dnů, zvyšuje se částka příspěvku na každé dítě o 50%
Zdroj financování	státní rozpočet	státní rozpočet
Univerzálnost/selektivita	od 1. 1.2011 příjmově testována, nárok do 2,4 ŽMR	univerzální dávka

Zdroj: autor, vlastní zpracování

Na Slovensku činí příspěvky při narození dítěte celkem 830 € a jsou tedy vyšší než v České republice, kde není porodné poskytováno všem rodičům, neboť je příjmově

testovanou dávkou. Porodné v České republice náleží pouze při narození prvního dítě a pouze těm rodičům, jejichž příjmy nepřesáhnou 2,4 násobek životního minima rodiny, tj. 16 992,- Kč. Náklady spojené s narozením dítěte jsou tedy kompenzovány pouze rodinám s nízkými příjmy a pouze u prvního dítěte. Toto opatření má podle našeho názoru nízkou podporu rodičům k narození druhého dítěte.

7.1.5 Srovnání přídavku na dítě

Tabulka 19 Srovnání kritérií přídavku na dítě v ČR a SR

	ČR	SR
Účel dávky	příspěk na výchovu a péči o dítě	příspěk na výchovu a péči o dítě
Oprávněná osoba	Dítě	rodič
Podmínky nároku	péče o nezaopatřené dítě trvalý pobyt na území ČR	péče o nezaopatřené dítě trvalý pobyt na území ČR
Základní věkový limit	15	16
Prodloužení limitu	studium do 26 let nepříznivý zdravotní stav do 18 let evidence uchazečů do zaměstnání do 18 let	studium do 25 let nepříznivý zdravotní stav do 18 let
Výše příspěvku	podle věku dítěte do 6 let 510,- Kč od 6-15 let 600,- Kč od 15 do 26 let 700,- Kč	jednotná výše 22 €
Zdroj financování	státní rozpočet	státní rozpočet
Zdanění a sociální odvody	ne	ne
Univerzálnost	ne - testování příjmu pouze rodiny do 2,4 násobku životního minima rodiny	ano - všechny rodiny
Rozšíření přídavku	ne	ano příplatek k přídavku 10,31 euro

Zdroj: autor, vlastní zpracování

Největší odlišností přídavku je univerzální poskytování přídavku na dítě ve Slovenské republice. V České republice je na rozdíl od Slovenské republiky přídavek na dítě dávkou, která podléhá testování příjmu a princip solidarity rodin od bezdětných k rodinám s dětmi je podřízen principu od bohatých rodin k chudým rodinám. Přídavek na dítě v ČR je tedy směřován spíše k rodinám s nízkými příjmy. Testování příjmu rodiny však nereaguje pružně na aktuální situaci rodiny, neboť rozhodným obdobím pro

nárok na dávku je přecházející kalendářní rok. V době narození dítěte, nástupu na mateřskou a později rodičovskou dovolenou, kdy aktuálně dochází ke snížení příjmu rodiny, je nárok stanoven za předcházející kalendářní rok, tedy období výdělečné činnosti. Česká republika je jednou z mála zemí Evropské unie, která neposkytuje přídavek na dítě všem rodinám s dětmi.

Na rozdíl od České republiky Slovenská republika reaguje na situaci, kdy rodič nevykonává výdělečnou činnost a nevzniká mu nárok na daňové úlevy na dítě, příplatkem k přídavku na dítě.

7.1.6 Srovnání rodičovského příspěvku

Tabulka 20 Srovnání kritérií rodičovského příspěvku v ČR a SR

	ČR	SR
Účel dávky	státní sociální dávka, určená rodiči, který řádně o dítě pečuje	státní sociální dávka určená rodiči, který řádně o dítě pečuje
Oprávněná osoba	otec i matka, podle dohody rodičů	otec i matka podle dohody rodičů
Podmínky nároku	řádná péče o dítě	řádná péče o dítě
Doba poskytování	do 4 let věku dítěte	do tří let věku dítěte
Výše dávky	11 400,- Kč 7 600,- Kč 3 800,- Kč	190 €
Návštěva dítěte v předškolním zařízení	do tří let věku dítěte 5 dní od tří let věku - 4 hodiny denně	nesleduje se
Výdělečná činnost rodiče na RP	ano neomezeně	ano neomezeně
Univerzálnost	univerzální dávka	univerzální dávka

Zdroj: autor, vlastní zpracování

V obou zemích je rodičovský příspěvek poskytován rodiči, který řádně a celodenně pečuje o dítě. Příspěvek je poskytován v obou zemích matce po ukončení peněžité pomoci v mateřství a otci od narození dítěte, rodiče se mohou na rodičovském příspěvku vystřídat a vykonávat výdělečnou činnost.

V České republice je umožněno „flexibilní“ čerpání rodičovského příspěvku, ne však všem rodičům. Čerpání do dvou let věku je omezeno podmínkou nároku na

peněžitou pomoci v mateřství nejméně 380,- Kč a do tří let věku podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenskými dávkami v souvislosti s porodem. Rodiče, kteří nebyli před porodem dítěte nemocensky pojištěni, tak nemají možnost výběru jiné varianty než pobírání rodičovského příspěvku do čtyř let věku dítěte. Rodičovský příspěvek také nekoresponduje s rodičovskou dovolenou, která činí tři roky a čtvrtý rok již není garantován návrat na pracovní místo.

Na Slovensku je délka rodičovského příspěvku stanovena shodně s rodičovskou dovolenou do tří let věku dítěte a výše dávky je stejná pro všechny rodiče.

Výše dávky v České republice se odvíjí od zvolené varianty rodičovského příspěvku. Rodiče, pobírající rodičovský příspěvek ve dvouleté a tříleté variantě pobírají vyšší částku než rodiče ve Slovenské republice, kde byla podmínka účasti na nemocenském pojištění zrušena, na úkor výše dávky, která je od 1. 1. 2011 shodná pro všechny rodiče.

Pokud srovnáme výši rodičovského příspěvku k minimální mzdě, která činí na Slovensku 307,7 EUR, dosahuje rodičovský příspěvek 62 % minimální mzdy. V České republice činí ve dvouleté variantě 140 %, ve tříleté variantě 95 % a ve čtyřleté variantě od 9 měsíců věku dítěte 48 % minimální mzdy v České republice, ale při delší době čerpání.

Kompenzace ztráty příjmu je v České republice formou rodičovského příspěvku podstatně vyšší. Příspěvek je v obou zemích vyplácen jako plošná dávka a není tak motivačním faktorem pro zapojení otce do výchovy, pokud otec dosahuje vyššího příjmu než matka. V obou zemích není vyčleněn nepřenositelný nárok jednoho rodiče.

7.1.7 Srovnání příspěvku na péči o dítě

Tento příspěvek v České republice neexistuje.

7.2 Modelový příklad

Pro demonstraci propojení jednotlivých opatření jsme zvolili modelový příklad dvou-příjmové rodiny s dítětem ve věku 6 měsíců, kdy oba rodiče pracovali za průměrné příjmy v dané zemi. Pro modelový příklad jsme vycházeli z výše průměrné mzdy za rok 2009, která v České republice činila 23 598,- Kč a ve Slovenské republice 746 €. Míra zdanění činila v roce 2009 v České republice 22,4% a ve Slovenské republice 21,3 %.⁵² Při stanovení modelového příkladu jsme vycházeli z podmínek nedostupnosti veřejných zařízení péče o děti do 2 let v České republice i Slovenské republice. Vzhledem k tomu, že ceny se v soukromém zařízení i hlídacích agenturách velmi liší, a to především podle velikosti měst, provozovatelů a služeb, které zahrnují, stanovili jsme tyto náklady ve výši minimální mzdy v obou zemích, které by rodiče oficiálně nebo neoficiálně vydali za hlídání dítěte.

Tabulka 21 Modelový příklad 1

	ČR	SR
Narození dítěte - státní podpora	porodné 0 Kč	porodné 151 €+678,4 9 €
Mateřské dávky	28 týdnů 70% 16 320,- Kč	34 týdnů 60% 405 €
	nástup do zaměstnání	nástup do zaměstnání
Průměrná hrubá mzda	23 598,- Kč	746 €
Zdanění v procentech	22,4%	21,3 %
Čistá mzda	18 317,- Kč	587 €
Náklady na hlídání	8 000,- Kč	307,7 €
Státní podpora	přídavek na dítě 0 Kč	přídavek na dítě 22 € příspěvek na péči o dítě 230 €
Finanční situace pečujícího rodiče	10 317,- Kč	531,3 €

Zdroj: autor, vlastní zpracování

⁵² Pramen: OECD, Tax database, part I. Taxation of wage Income (2009) in Gola., P Kde jsou nejvyšší čisté mzdy dostupné z <http://www.finance.cz/zpravy/finance/290168-oecd-kde-jsou-nejvyssiciste-mzdy>, (cit. 7. 12. 2010)

V České republice nevznikne matce nárok na porodné ani na přídavky na dítě, neboť vzhledem k tomu, že oba rodiče pracovali za průměrné příjmy a k datu narození dítěte 1. 1. 2011 jejich příjmy přesáhnou 2,4 násobek životního minima rodiny 7080,- Kč.⁵³

Z našeho modelového příkladu vyplývá nízká motivace pro rodiče v České republice k nástupu do zaměstnání. Rodiči zůstane po odpočtu nákladů spojených s hlídáním dítěte pouze 56 % čisté mzdy. Z finančního hlediska se pak rodiči vyplatí nastoupit na rodičovskou dovolenou. Pokud nastoupí na rodičovský příspěvek ve zvýšené variantě, kompenzace příjmu bude činit 11.400,- Kč. Jednoznačně bude mít vyšší příjem než při nástupu do zaměstnání. Pokud rodič zvolí tříletou variantu ve výši 7600,- Kč, rozdíl mezi zbývajícím příjmem a rodičovským příspěvkem činí 36 %. V případě dodatečných nákladů, např. spojených s dojížděním, nemocností dítěte, bude tato ztráta ještě nižší.

Pro rodiče na Slovensku jsou podmínky více motivující k návratu na trh práce. Neboť při návratu do zaměstnání a po úhradě nákladů spojených s péčí o dítě je jeho ztráta čistých příjmů pouze 10 %. Za významnou lze považovat státní podporu především příspěvku na péči doplněnou univerzálním nárokem na přídavek na dítě, která celkem činí 252 €, což je 47 % z výsledného příjmu pečujícího rodiče. Pracující rodič vrátí do státního rozpočtu ve formě daní a příspěvku na sociální pojištění celkem 152 €.

Modelový případ práce na částečný úvazek při rodičovském příspěvku s dítětem do tří let

Druhý modelový příklad slouží k porovnání možnosti rodiče na rodičovské dovolené a pobírá rodičovský příspěvek a začne vykonávat výdělečnou činnost. Za výdělečnou činnost jsme zvolili zkrácený pracovní úvazek na čtyři hodiny denně. Opět vycházíme z modelu rodiny s jedním dítětem ve věku do tří let. Příjmy z výdělečné

---

⁵³ první osoba v rodině 2880,- Kč, druhá dospělá osoba 2600,- Kč a dítě do 6 let 1600,- Kč

činnosti stanoveny ve výši 50 % průměrné čisté mzdy za rok 2009 a dítě umístěné v soukromé profesionální péči za cenu 50 % minimální mzdy. Zvolili jsme výdělečnou činnost na poloviční úvazek, tj. čtyři hodiny denně. Zajímá nás tedy, jak jsou rodiče k takové činnosti motivováni a jaké možnosti péče o dítě zákonná úprava umožňuje. Budeme zjišťovat, jaký dopad bude mít výdělečná činnost pečujícího rodiče na jeho finanční situaci.

Tabulka 22 Modelový příklad 2

	ČR	SR
Možnosti zajištění celodenní péče a jejich rozsah	rodič nebo jiná zletilá osoba - neomezeno předškolní zařízení nebo obdobná zařízení - omezeno, pouze 5 kalendářních dní v měsíci	rodič nebo jiná zletilá osoba prarodič fyzická osoba s živnost. oprávněním předškolní zařízení pro všechny varianty neomezený rozsah
Možnost přivýdělku	neomezeno	neomezeno
Zajištění péče jinou zletilou osobou		
Státní podpora	rodičovský příspěvek 11 400,-Kč 7 600. - Kč 7 600,- Kč od devíti měsíců věku dítěte 3 800,-Kč	rodičovský příspěvek ve výši 190 € nebo příspěvek na péči pro prarodiče 41€ nebo příspěvek na péči do 230 €
Umístění dítěte v zařízení péče o dítě do tří let na 4 hodiny denně		
Státní podpora	0,- Kč	190 € nebo 230 € nebo příspěvek na péči o dítě

Zdroj: autor, vlastní zpracování

Rodiče v České i Slovenské republice mohou zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou bez ztráty rodičovského příspěvku. Na rozdíl od České republiky mohou rodiče ve Slovenské republice umístit dítě do předškolního zařízení v neomezeném rozsahu, a to bez ztráty rodičovského příspěvku. Pokud náklady na péči o dítě přesahují výši rodičovského příspěvku má rodič ve Slovenské republice možnost místo rodičovského příspěvku pobírat příspěvek na péči o dítě až do 230 €.

Tabulka 23 Modelový příklad 3

	ČR	SR
Čistý příjem	9 156,- Kč	294 €
Náklady na hlídání	4 000,- Kč	154 €
Státní podpora	0,- Kč	rodičovský příspěvek 190 €
Výsledná finanční situace pečujícího rodiče	5 156,- Kč	330 €

Zdroj: autor, vlastní zpracování

Z modelového příkladu vyplývá, že pro pečujícího rodiče v České republice, který nemá možnost využít hlídání dítěte v rámci širší rodiny a přátel nebo flexibilnějšího pracovního úvazku jako např. práce z domova, znamená nástup do zaměstnání na poloviční úvazek při zajištění péče o dítě soukromou institucí jednoznačně finanční ztrátu. Neboť nesplněním podmínky celodenní péče o dítě přichází o rodičovský příspěvek.

Podmínky pro rodiče ve Slovenské republice jsou velmi příznivé pro motivaci k nástupu do zaměstnání. Rodič, který nastoupí do zaměstnání, si může zvolit, zda bude pobírat rodičovský příspěvek nebo příspěvek na péči o dítě. V našem modelovém případě je z finančního hlediska pro rodiče výhodné pobírání rodičovského příspěvku, neboť náklady na hlídání činí 154 € a jsou tedy nižší než výše rodičovského příspěvku 190 €. Práce na poloviční úvazek při rodičovském příspěvku je pro rodiče finančně výhodná.

Další modelovou rodinu jsme vytvořili pro zjištění nároku na přídavek na dítě. Zvolili jsme rodinu, kdy matka pobírá rodičovský příspěvek ve výši 7600,- Kč a otec pracuje za průměrnou mzdu a věk žádného dítěte nepřesahuje hranici šesti let. V dalším modelovém příkladu č. 5 nás zajímalo, zda se situace změní, pokud otec pracuje za polovinu průměrné mzdy a matka pobírá rodičovský příspěvek ve výši 7600,- Kč.

Tabulka 24 Modelový příklad 4- 100 % průměrné mzdy

	ČR	SR
Rodina 1 dítěte	příjmy přesahují násobek ŽMR-16 992,- Kč	22 €
Rodina 2 děti	příjmy přesahují násobek ŽM- 20 832,- Kč	44 €
Rodina 3 děti	příjmy přesahují násobek ŽMR -24 672,-Kč	66 €
Rodina 4 děti	2 000,- Kč	88 €

Zdroj: autor, vlastní zpracování

Tabulka 25 Modelový příklad 5- 50 % průměrné mzdy

	ČR	SR
Rodina 1 dítě	500,- Kč	22 €
Rodina 2 děti	1 000- Kč	44 €
Rodina 3 děti	1 500,- Kč	66 €

Zdroj: autor, vlastní zpracování

Modelové příklady výpočtu nároku na přídavek na dítě rodin s dětmi ve věku do šesti let ilustrují závislost nároku na přídavek na dítě na příjmové situaci rodin v České republice.

Na rozhodnutí rodičů, zda se vrátit do zaměstnání nebo se věnovat celodenní péči o dítě, samozřejmě působí více faktorů a situace se mění podle jejich současných životních podmínek. Situace se odvíjí nejen od výše výdělečné činnosti, ale i od nákladů zajištění péče o dítě. Cílem této kapitoly bylo poskytnout orientační náhled na možnost volby pečujícího rodiče při vykonávání výdělečné činnosti a dopad výdělečné činnosti na jeho finanční situaci.

8 Závěr

Stejně jako v jiných postkomunistických zemích i v České republice a Slovenské republice byla starost o péči o dítě přenesena do rodin, avšak bez jakékoliv podpory genderové rovnosti. Tento trend započal již před rokem 1989 a byl v devadesátých letech posílen rozšířením rodičovského příspěvku do tří let věku dítěte a v České republice od roku 1995 až do čtyř let věku dítěte. Tento trend byl označen jako re-familizace, jehož charakteristickými rysy jsou rozvinuté sítě předškolních zařízení pro děti od tří let, důraz kladený na testované dávky rodinám s dětmi a dlouhou rodičovskou dovolenou, a to při vysoké zaměstnanosti žen (Sirovátka, 2008 s. 66). Za příčiny toho trendu označuje (Saxonberg a Sirovátka, 2006 a, 2006 b) institucionální a ideologické dědictví komunistického režimu, kterými jsou *negativní zkušenost s politikami vnucené zaměstnanosti žen a kolektivních zařízení péče o děti, vnímání mateřství a rodiny jako výsostně privátní sféry rodiny, nedostupné intervencím státní moci i aktuální problémy ekonomické reality transformující se společnosti (tlaky na trh práce, deficit veřejných rozpočtů)*“ (cit. podle Sirovátka, 2008, s. 91).

Pro rodiny s malými dětmi jsou rodinné dávky velmi důležitým zdrojem příjmů, které je zajišťují v době, kdy musí z důvodu péče o dítě opustit zaměstnání, ale jsou také vyjádřením společenského uznání a ocenění rodičů za výchovu budoucí generace (Soukupová, 2006:1).

Provedené srovnání jednotlivých opatření ukázalo, že v obou zemích existují opatření, reagující na sociální situace spojené s těhotenstvím, mateřstvím a rodičovstvím. Jejich analýzu a srovnání jsme provedli v předchozí kapitole. V jednotlivých opatřeních byly nalezeny shodné znaky, ale i rozdíly v designu těchto opatření, neboť jednotlivé nástroje se od sebe odlišují dobou poskytování, výší jednotlivých dávek i podmínkami pro nárok na dávku. V České republice nejsou na rozdíl od Slovenské republiky přídatky na děti a příspěvek při narození dítěte univerzálně poskytovány všem rodinám s dětmi. Opatření jsou směřována především k rodinám s nízkými příjmy. Princip solidarity od bezdětných k rodinám s dětmi je

v České republice podřazen principu od rodin s vyššími příjmy k rodinám s nižšími příjmy.

Na základě srovnání vybraných opatření lze konstatovat, že v České i Slovenské republice existující nástroje, které ovlivňují nástup žen na trh práce. Jedná se především o mateřský příspěvek, rodičovský příspěvek a ve Slovenské republice o příspěvek na péči o dítě. Podle Bartákové mohou být nízké míry zaměstnanosti matek s dětmi do tří let věku zapříčiněny preferovaným modelem rodinné péče, která se promítla na úroveň institucionální ve smyslu poklesu počtu jeslí. Podle uvedené autorky většina žen zůstává na rodičovské dovolené nebo spoléhá na pomoc prarodičů, neboť placené služby opatrovatelek jsou z kulturních i finančních důvodů málo využívány (Bartáková, 2006, s. 223).

V České republice je patrný familizační efekt těchto opatření. Přestože je rodičům v České republice umožněno zvolit si délku čerpání rodičovského příspěvku po kratší dobu ve vyšší částce, není tato možnost rodiči příliš preferována. Dle statistických údajů MPSV volilo dvouletou variantu rodičovského příspěvku v roce 2008 přibližně 5 000 rodičů, zatímco tříletou variantu téměř 69 000 rodičů a čtyřletou variantu 70 000 rodičů. Nedostatek veřejných zařízení pro děti do dvou let lze považovat za faktor, který může ovlivnit rozhodnutí rodiče o volbě délky rodičovského příspěvku a jeho návrat na pracovní trh. Na modelovém příkladu rodiny s malým dítětem jsme prokázali, že náklady spojené s péčí o dítě do dvou let věku, omezení návštěvy předškolního zařízení dítěte do tří let nemotivují rodiče k návratu na trh práce. Pokud matka s dítětem do tří let nastoupí do zaměstnání a umístí dítě v zařízení péče o dítě, je jí ze strany státu poskytována minimální finanční podpora. Finanční nákladnost a nedostupnost profesionální péče o dítě tento efekt ještě umocňuje, protože nástup do zaměstnání pro většinu matek s podprůměrnými příjmy znamená jednoznačně finanční ztrátu. Z hlediska ideálu péče je legislativně i finančně podporován především ideál mateřské péče.

Ve Slovenské republice mají naopak ženy, které se chtějí vrátit po mateřské dovolené nebo pracovat v době rodičovské dovolené více možností. Na rozdíl od České republiky ve Slovenské republice design rodičovského příspěvku, především

neomezená návštěva předškolního zařízení a příspěvek na péči o dítě, který rodičům kompenzuje náklady vynaložené na zajištění péče o dítě, více přispívá k harmonizaci práce a rodiny. Legislativně i finančně je podporován ideál mezigenerační péče a ideál profesionální rodinné péče. Rodiči je tedy dána možnost výběru, jakým způsobem a kdo bude pečovat o dítě.

Přestože v obou srovnávaných zemích mají matky i otci rovné podmínky k přístupu péči o dítě, nastupují na mateřskou a rodičovskou dovolenou převážně ženy. Obě země se vyznačují nízkým podílem otců na rodičovském příspěvku. Podle statistických údajů Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny za poslední rok narostl ve Slovenské republice počet otců, kteří pobírali rodičovský příspěvek. V současné době je rodičovský příspěvek ve Slovenské republice poskytován přibližně 142 000 rodičům, a z toho je téměř 138 000 matek a jen 3 164 otců⁵⁴. V České republice podle Ministerstva práce a sociálních věcí ČR v roce 2006 pobíralo rodičovský příspěvek 3679 otců.⁵⁵

V České republice ani ve Slovenské republice není zavedena nepřenositelnost nároku na rodičovský příspěvek, kterou mnoho odborníků považuje za motivační faktor k zapojení otců do celodenní péče o dítě. V obou zemích je výše rodičovského příspěvku stanovena paušální částkou, nikoliv odvozením od výše předchozího příjmu, které by mohlo otce více motivovat k využití modelu střídané péče o dítě, který je legislativně uznán v obou srovnávaných zemích. Pokud otec dosahuje vyššího příjmu, jeho nástup na rodičovskou dovolenou znamená pro rodinný rozpočet významnou finanční ztrátu. Proto je zcela logické, že na rodičovský příspěvek nastupují převážně ženy.

Můžeme tedy konstatovat, že v obou srovnávaných zemích rodičovský příspěvek nemotivuje k zapojení otce k celodenní péči o malé dítě. V České republice lze určitý

---

⁵⁴ <http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&mod=news&nid=653&lg=sk>

⁵⁵ <http://www.mpsv.cz/cs/3480>

motivační prvek spatřovat v zavedení možnosti střídání rodičů při ošetřování člena rodiny.

Podle Maříkové (2010) nestačí pouze umožnění střídavé péče pro zvýšení zapojení otce, ale je nutné zavedení individuálního nároku. Do budoucna by měly všechny členské státy, podle směrnice Evropské Unie 18/2010/EU, ustanovit do března 2012 individuální část rodičovské dovolené pro druhého rodiče v délce jednoho měsíce. Finanční náhrada po dobu rodičovské dovolené je však výhradně v kompetenci jednotlivých zemí.

I přesto, že některé finanční kompenzace jsou ve Slovenské republice nižší než v České republice a rodičovský příspěvek nemotivuje otce k péči o dítě, se domníváme, že opatření rodinné politiky ve Slovenské republice jsou komplexnější a k rodině příznivější. Lépe reagují na nové výzvy, neboť usnadňují ženám volbu k brzkému návratu do zaměstnání a mohou napomáhat k zmírnění vlivu mateřství a rodičovství na zaměstnanost žen. Za velmi efektivní opatření lze především považovat příspěvek na péči o dítě a nastavení designu rodičovského příspěvku, zejména neomezené možnosti v péči o dítě. Vyšší porodné a univerzální přídavky na děti vyjadřují zájem státu o podporu rodin s dětmi.

V České republice nástroje rodinné politiky podle našeho názoru dostatečně nereflektují potřebu rodin sladit zaměstnání a rodinu v době, kdy pečují o malé děti. Za závažné nedostatky považujeme především nízkou motivaci otců v péči o dítě a designu rodičovského příspěvku. Pro sladění pracovních a rodinných povinností je velmi důležité, aby opatření rodinné politiky byly vzájemně provázané, aby umožňovaly věnovat se péči o dítě i placenému zaměstnání a zmírňovaly dopad mateřství na pracovní aktivitu žen. V této oblasti má Česká republika stále velké nedostatky.

Na základě zjištěných poznatků a současného trendu omezování státní podpory rodinám s dětmi, navrhujeme pro Českou republiku toto opatření, které se nám jeví jako politicky průchodné a rodiči by mohlo usnadnit sladit péči o dítě se zaměstnáním:“

Zrušení limitu návštěvy předškolního zařízení při pobírání rodičovského příspěvku. Toto opatření nezatíží veřejný rozpočet a rodičům může kompenzovat náklady na

profesionální péči. V současné době tuto variantu zákon umožňuje pouze rodičům, kteří mohou péči zajistit prarodičem nebo jinou zletilou osobou.

Současná politická reprezentace si je vědoma těchto nedostatků a navrhovanými legislativními změnami se snaží o jejich odstranění. Podle prohlášení ministra práce a sociálních věcí Jaromíra Drábka, si rodiče na rodičovské dovolené, kteří se rozhodli věnovat péči o dítě, zaslouží podporu státu při návratu do zaměstnání. Ministerstvo práce a sociálních věcí připravilo legislativní návrh změn rodičovského příspěvku, který by měl změnit možnosti volby jeho čerpání. Rodiči bude umožněno pružné a opakované zvolení variant čerpání rodičovského příspěvku. Pro všechny rodiče bude stanovena jednotná částka, a to bez ohledu na délku rodičovské dovolené. Navrhovaná částka Ministerstvem práce a sociálních věcí je 220 tisíc korun. Návrh zahrnuje také zrušení omezení návštěvy předškolního zařízení. Dítě od dvou let může být celodenně umístěno v jeslích nebo mateřské škole od dvou let věku, aniž by rodič ztratil nárok na rodičovský příspěvek. Součástí návrhu jsou nové typy služeb péče o dítě. Pokud budou tyto změny schváleny vládou a parlamentem, začaly by platit začátkem příštího roku (Drábek, 2011).

Dle našeho názoru připravované změny usnadní ženám v České republice návrat do zaměstnání nebo možnost přivýdělku po dobu rodičovského příspěvku a umožní rodičům lépe sladit jejich profesní role s rodinnými povinnostmi. Přesto je nutné věnovat pozornost i podpoře zapojení otců v celodenní péči o dítě, dostupné a kvalitní péči o děti a flexibilním formám zaměstnání, a to nejen v České republice, ale i Slovenské republice, protože v obě mají v této oblasti mnohé nedostatky.

České resumé:

Diplomová práce „Státní podpora rodin v systému sociální ochrany – komparace současného stavu v České a Slovenské republice“ se zaměřuje na srovnání současné přímé finanční podpory rodinám s malými dětmi. Pozornost byla věnována především sociálním situacím spojených s těhotenstvím, mateřstvím a rodičovstvím, neboť narození dítěte znamená pro většinu rodin ekonomické a sociální následky, zejména zvýšené finanční náklady spojené s výchovou a péčí o dítě a negativní vliv rodičovství a mateřství na zaměstnanost žen s malými dětmi. V teoretické části jsou vymezeny principy, cíle a modely rodinných politik a jejich možnosti v řešení sociálních událostí rodin s dětmi. V následující části byla provedena rychlá analýza aktérů ke zjištění jejich postojů a zájmů k rodinné politice. Základní cíle a principy rodinných politik jsou v obou srovnávaných zemích explicitně formulovány v národních koncepcích rodinné politiky a zaměřují se na socioekonomickou situaci rodin i sladování rodinných a pracovních povinností. Stejně tak pozornost politických stran věnovaná rodinné politice se zaměřuje především na opatření směřující k harmonizaci práce a rodiny, úprav mateřských a rodičovských dovolených a souvisejících příspěvků, otcovské dovolené a službám péče o dítě. Občané a rodiny s dětmi.

Diplomová práce se věnuje popisu historického vývoje státní podpory v bývalém Československu. Následně jsou analyzovány současná opatření státní podpory rodin v jednotlivých zemích podle stanovených kritérií. Na základě srovnání jednotlivých nástrojů, byly zjištěny odlišnosti v jejich designech. Některá opatření obsahují prvky, které jsou výhodnější v České republice a některé jsou výhodnější ve Slovenské republice. Z hlediska kompenzace příjmů je Česká republika štedřejší v podpoře rodinné péče o dítě, na rozdíl od Slovenské republiky. Ve Slovenské republice jsou však přídatky na děti a příspěvky při narození dítěte poskytovány na univerzálním principu, zatímco v České republice jsou směřovány pouze k nízko příjmovým rodinám. Z hlediska harmonizace práce a rodiny jsou však opatření ve Slovenské republice komplexnější a lépe umožňují rodičům sladit v době péče o malé dítě rodinné pracovní povinnosti. Provedená analýza odhalila, že obě země by měly věnovat více pozornosti podpoře otců k zapojení celodenní péče o dítě, dostupným a kvalitním službám

a flexibilním pracovním úvazkům. Neboť v těchto oblastech mají obě srovnávané země stále nedostatky.

English Summary:

The thesis "The State Support for Families in the Social Protection System – the Comparison of the Current Situation in the Czech and Slovak Republics" focuses on the comparison of the current direct financial aid to families with young children. The attention was paid to the social situations associated with pregnancy, motherhood and parenting, as the birth of a child means economic and social consequences for most families, especially the increased financial costs connected with education and child care and parenting and the negative impact of motherhood on employment of the women with young children.

The theoretical part defines the principles, objectives and models of family policies and their ability to deal with social events of the families with children. In the following part the quick analysis of the participants was carried out in order to assess their attitudes and interests as for the family policy. The basic objectives and principles of the family policy in both reference countries are articulated explicitly in the national family policy concepts and are focused on the socio-economic situation of the families and on the reconciliation of family and working obligations. As well as the attention of political parties devoted to the family policy focuses in particular on the actions leading to the balance between work and a family, the adjustment of the maternity and parental leaves and the related benefits, paternity leaves and the child care services. This thesis deals with the description of the historical development of the state aid in former Czechoslovakia. Subsequently the thesis analyses the current state aid to the families in different countries according to the set criteria. Based on the comparison of various instruments, certain differences were found in their designs. Some actions contain the elements that are more favourable in the Czech Republic and some are better in the Slovak Republic. In the terms of income compensation, the Czech Republic is more generous in the support of family child care, unlike the Slovak Republic. However, in the Slovak Republic the child benefits and birth grants are provided on a universal principle, while in the Czech Republic they are directed only to the low-income

families. In the terms of harmonization of work and a family the actions in the Slovak Republic are more complex and they allow parents to reconcile better the care of the child and the working duties. The analysis revealed that both countries should support fathers more in order to be able to participate in the full-time child care, as well as the two countries should pay more attention to the affordable and quality services and flexible workloads, as the reference states are still deficient in these areas.

Citovaná literatura:

- BARTÁKOVÁ, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské Unie: sekundární analýza výzkumů a komentářů. In SIROVÁTKA, Tomáš, et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Brno: František Šalé-ALBERT, 2006. s. 280. ISBN 80-7326-104-9.
- BIERZOVÁ, Jana. Rozdělení domácích prací v rodinách s dětmi. *Gender-rovné příležitosti*. [online]. 2006. [cit. 2011-01-10]. Dostupný z: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cislocclanku=2006072001>>.
- BODNÁROVÁ, Bernardína. *Východiska a výzvy pre vypracovanie štátnej rodinnej politiky*. Bratislava, 2010. 149 s. Závěrečná výskumná správa. Inštitút pre výskum rodiny. Dostupné z: <<http://www.sspr.gov.sk/texty/File/vyskum/2009/Bodnarova/Bodnarova-spol.pdf>>.
- BONOLI, Giuliano. *Príspevek z konference, Dánsko* [on line]. 1-3. října 2004, [cit. 2011-01-10]. Dostupný z: <<http://www.socsci.auc.dk/welfare/conference-2004/papers/bonoli.pdf>>.
- BUNČÁK, Roman. *Názory občanov na budúcnosť Slovenska*. Bratislava. Ekonomický ústav SAV. 2009. ISBN 978-80-701144-172.
- BŘEZKÁ, Naděžda; BURDOVÁ, Eva; VRÁNOVÁ, Lucie. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. Praha: ANAG. 2005. 213 s. ISBN 80-7263-288-4.
- BŘEZKÁ, Naděžda; BURDOVÁ, Eva; VRÁNOVÁ, Lucie. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. Praha: ANAG, 2008. 207 s. ISBN 978-80-7263-467-5.
- DRÁBEK, Jaromír. Délku rodičovské dovolené bude možné pružně měnit. 2011. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/10731>.
- DUDOVÁ, Radka. VOHLÍDALOVÁ, Marta. Rodina a rodičovství v individualizované společnosti. *Genderové příležitosti*. [online]. 17. 11. 2005, 6, 1/2005, [cit. 2009-10-5]. Dostupný z <<http://www.genderonline.cz/search.php?rstext=all-phpRS-all&rstema=17>>.
- ESPING-ANDERSEN, Gosta. Social Foundations of Post-industrial Economics. In FILADELFIOVÁ, Jarmila. *Zmeny v rodinnej politike*. Bratislava : Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2006. s. 249. ISBN 80-7138-122-5.
- ESPING-ANDERSEN, Gosta. The Three Worlds of Welfare Capitalism. In FILADELFIOVÁ, Jarmila. *Zmeny v rodinnej politike*. Bratislava : Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2006. s. 249. ISBN 80-7138-122-5.
- FILADELFIOVÁ, Jarmila. Štátna sociálna podpora v SR ako súčasť rodinnej politiky.. [on line]. 2004. Bratislava: [s.n.], 2004 [cit. 2011-01-09]. . *Transformácia sociálneho systému Na Slovensku: stav, výsledky, riziká narušenia sociálnej súdržnosti a modely* Dostupné z: <http://www.sspr.gov.sk/texty/File/transformacia/Transformacia_Januar_2004.pdf>.
- FILADELFIOVÁ, Jarmila. Zmeny v rodinnej politike. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a sociálnych vecí, 2006. In *Premeny sociálnej politiky*, s. 248. ISBN 80-7138-122-5.

- FORMÁNKOVÁ, Lenka. Ideály péče v kontextu nových sociálních rizik. In *Sociální studia: Nová sociální rizika*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2010. s. 159. ISSN 1214-813x.
- GAUTHIER, Anne. H. *Family Policies in Industrialized Countries: Is There Convergence?* Population (english edition), 2002/3 Vol. 57, p. 447-474. DOI : 10.3917/pope.203.0447 dostupné z <http://www.cairn.info/revue-population-english-2002-3-page-447>.
- GERBERY, Daniel. KVAPILOVÁ, Erika. Nové kontúry sociálneho štátu na Slovensku. Inštitucionálne základy sociálnej súdržnosti. In BODNÁROVÁ, Bernardína. *Transformácia sociálneho systému na Slovensku, stav, výsledky, riziká narušenia sociálnej súdržnosti a modely riešenia*. Bratislava. .SŠPAR. 2004. s. 210. Dostupné z: http://www.sspr.gov.sk/texty/File/transformacia/Zaverecna_sprava_Transformacia_december_2005.pdf.
- GOGALA, Petr. *SFinance.cz* [online]. 2010-12-7 [cit. 10. 12. 2010]. OECD: kde jsou nejvyšší čisté mzdy. Dostupné z: <http://www.sfinance.cz/zpravy/finance/290168-oecd-kde-jsou-nejvyssi-ciste-mzdy/>.
- GOOBY, Peter Taylor. The Impact of New Social Risks on Welfare. Prezentace 1. kapitoly knihy: *New Social Risks and New Welfare Europe, 2004* [online]. [cit. 2011-10-28]. Dostupný z: <http://www.sfi.dk/graphics/ESPAnet/papers/Taylorgooby.pdf>.
- HÖHNE, Sylva. *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití*. [online]. Praha: VUPSV, 2008 [cit. 15. 9. 2009]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_256.pdf. ISBN 978-80-87007-93-8.
- JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum, 1992. 162 s. ISBN 80-70662-5.
- KARLAS, Jan. *Komparativní případová studie*. In DRULÁK, Petr, a kol. Jak zkoumat politiku. Praha. Portál, 2008. s. 253. ISBN 978-80-7367-385-7.
- KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. Praha: SLON, 2006. 158 s. ISBN 80-86429-41-5.
- KNOBLOCH, František. *Příspěvek z metod a technik sociologického výzkumu: Učební text*. 2007. Univerzita Karlova. Dostupné z WWW: <http://samba.fsv.cuni.cz/~knobloch/>.
- KOCOURKOVÁ, Jiřina. *Přídavky na děti v České republice: Preference a realita*. Demografie. 2002, 46, 1, s. 22-32. ISSN 0011-8265.
- KOCOURKOVÁ, Jiřina. *Populační klima a rodinná politika*. Praha: Univerzita Karlova, 2007. ISBN 978-80-86561-77-6. Dostupné z: <http://web.natur.cuni.cz/geografie/vzgr/monografie/populacni%20vyvoj/obsah.pdf>.
- KOTOUS, Jan; MUNKOVÁ, Gabriela; PEŘINA, Pavel. *Úvod do sociální politiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2003. 106 s. ISBN 80-86429-41-5.
- KREMER, Monique. *How welfare states care: Culture, gender and citizenship in Europe* [online]. [s. n.], 2005 [cit. 2010-11-26]. Dostupné z: <http://igitur-archive.library.uu.nl/dissertations/2005-1116-200003/index.htm>.
- KREMER, Monique. How Welfare States Care: Culture, Gender and Citizenship in Europe: Amsterdam University Pres, 2007. In FORMÁNKOVÁ, Lenka. *Nová sociální rizika: Ideály péče v kontextu nových sociálních rizik*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2010. s. 156. ISSN 1214-813X.

KOZLOVÁ, Lucie. O možnostech zajištění péče. GENDER SOCIOLOGIE [online]. 2009. [cit. 15. 11. 2010]. O možnostech zajištění péče. Dostupné z: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2009091310>>.

KŘÍŽKOVÁ, A. Návrh principů rodinné politiky respektující principy rovných příležitostí mužů a žen. In SOKAČOVÁ, Linda, a kol. *Rodinná politika: rodičovská a mateřská v kontextu rodinného a pracovního života a rovných příležitostí žen a mužů* [online]. GENDER STUDIES, 2010 [cit. 2011-01-10]. Dostupné z: <http://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/Rodinna_politika.pdf>.

KŘÍŽKOVÁ, Alena, et al. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2005 [cit. 2011-01-09]. Dostupné z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/228_05-04%20zformatovany%20text%208%20pro%20tisk.pdf>. ISBN 80-7330-077-X.

KŘÍŽKOVÁ, Alena. K čemu je dobrá vyšší mateřská pro ženy a co neřeší?. *SOCIOWEB* [online]. 2008,11,[cit. 26. 5. 2010]. Dostupný z: <http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/160_socioweb_11_08.pdf>. ISSN 1214-1720.

KŘÍŽKOVÁ, Alena; VOHLÍDALOVÁ, Marta. Kdo se bojí zaměstnané matky?. *SOCIOWEB* [online]. 2007, 11, [cit. 2011-01-09]. Dostupný z WWW: <http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/146_socioweb%2011-07%20cely%204.pdf>. ISSN 1214-1720.

KUCHAŘOVÁ, Věra. Rodinná politika v ČR-proč a o čem. Demografie [online]. 2006, 48, 4, [cit. 26. 10. 2010]. Dostupný z: <[http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/4C002612A2/\\$File/B-Kuchařová.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/4C002612A2/$File/B-Kuchařová.pdf)>.

KULHAVÝ, Václav; SIROVÁTKA, Tomáš. *Nerovné pozice mužů a žen na trhu práce v České republice: empirická evidence*. In SIROVÁTKA, Tomáš, a kol. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Brno: František Šalé-ALBERT, 2006. s. 280. ISBN 80-7326-104-9.

KYZLINKOVÁ, Renáta; HABELOVÁ, Věra. *Rodinné potřeby zaměstnanců*. [online]. Praha: VUPSV, 2009. [cit. 15. 9. 2010]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_304.pdf>.

LEITNER, Sigrid. *The Caring of The Family: Belgium in Comparative Perspective*. 2003. Dostupné z: [http://www.uclouvain.be/cps/ucl/doc/etes/documents/DOCH_129_\(Leitner\).pdf](http://www.uclouvain.be/cps/ucl/doc/etes/documents/DOCH_129_(Leitner).pdf).

MÁCHA, Martin; WOLEKOVÁ, Helena. Komparace vývoje státní sociální podpory v ČR a SR. In POTŮČEK, Marin; RADIČOVÁ, Iveta. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*. Praha: Karolinum, 1999. s. 329. ISBN 80-7184-622-8.

MAREŠ, Petr. Zaměstnání, rodina a dítě v dynamice moderní společnosti. In SIROVÁTKA, Tomáš a kol.. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Brno: František Šalé-ALBERT, 2006. s. 280. ISBN 80-7326-104-9.

MAREŠ, Petr; POTOČNÝ, Tomáš. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister & Principal, 2003. s.348..

MAŘÍKOVÁ, Hana. Kde jsou otcové: ve tří-rychlostní úpravě rodičovské dovolené. *SOCIOWEB* [online]. 2008.[cit. 26. 5. 2010]. Dostupný z: <http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/160_socioweb_11_08.pdf>. ISSN 1214-1720.

- MAŘÍKOVÁ, Hana. Rodičovská je pro oba rodiče. *SOCIOWEB* [online]. 2007, 11, [cit. 5. 10.2010]. Dostupný z WWW: <http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/146_socioweb%2011-07%20cely%204.pdf>. ISSN 1214-1720.
- MIHÁL, Jozef. Rodičovský príspevok od 1. 1. 2010. *ETREND sk.* [online]. 2010-12-19 [cit. 20-12-2010]. BLOG Jozef Mihál. Dostupné z: <<http://blog.etrend.sk/mihalblog/2010/12/19/rodicovsky-prispevok-od-1-1-2011/>>.
- PŘIB, Jan. *Zákon o nemocenském pojištění: právní stav k 1. 1. 2009*. Praha: GRADA Publishing, 2009. 55 s. ISBN 978-80-247-9.
- POTŮČEK, Martin. Křížovatky české sociální reformy. Praha: SLON, 1999. 305 s. ISBN 80-85850-70-2.
- POTŮČEK, Martin. Veřejná a sociální politika. Praha: Slon, 2005. s. 309. ISBN 80-86429-50-4.
- POTŮČEK, Martin. Sociální politika, Praha 1995. ISBN 80-788085850017.
- POTŮČEK, Martin. Materiály z přednášek Evropská sociální politika. 2008.
- KUCHAŘOVÁ, Věra, Rodinná politika v ČR-proč a o čem. Demografie [online]. 2006, 48, 4, [cit. 26. 10. 2010]. Dostupný z: <[http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/4C002612A2/\\$File/B-Kucharova.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/4C002612A2/$File/B-Kucharova.pdf)>.
- KUCHAŘOVÁ, Věra. Postoje k manželství a rodičovství a reflexe změn podmínek pro rodičovství. VUPSV. Dostupné z: http://katedra-spsp.internetovestranky.com/Images/Documents/Katedra_SPSP/projekty/RZV_SEN4_Kucharova.pdf.
- RADIČOVÁ, Iveta; POTŮČEK, Martin. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*. Praha: Karolinum, 1999. Porovnání vývoje české a slovenské sociální politiky po roce 1989, s. 329. ISBN 80-7184-622-8.
- RABUŠIC, Ladislav. Kde ty děti všechny jsou. Praha: SLON, 2001. 261 s. ISBN 80-86429-01-6.
- RYS, Vladimír. Teorie a praxe srovnávacích studií v oblasti sociálního zabezpečení. In MUNKOVÁ, Gabriela a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha. Karolinum. 2004. ISBN 80-246-0780-8.
- ŘÍCHOVÁ, Blanka (2005). Komparativní metoda v politologii. In: V. Dvořáková a kol., Komparace politických systémů I. Praha: VŠE.
- SIROVÁTKA, Tomáš. Rodinné chování a rodinná politika v České republice. In MAREŠ, Petr; POTOČNÝ, Tomáš. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister a Principal, 2003. s. 348. ISBN 80-86598-61-6.
- SIROVÁTKA, Tomáš. Rodina a reprodukce versus zaměstnání a role sociální politiky Brno: František Šalé-ALBERT. 2006. In *Rodina, zaměstnání a sociální politika.*, s. 280. ISBN 80-7326-104-9.
- SIROVÁTKA, Tomáš; HORA, Ondřej *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Boskovice František Šalé - ALBERT, 2008. 330 s.

SOKAČOVÁ, Linda. Podmínky a principy rodičovské dovolené v kontextu sladování rodinného a pracovního života a rovných příležitostí žen a mužů. In SOKAČOVÁ, Linda a kol. *Rodinná politika: rodičovská a mateřská v kontextu rodinného a pracovního života a rovných příležitostí žen a mužů* [online].:GENDER STUDIES, 2010. [cit. 15. 12. 2 010].

Dostupné:http://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/Rodinna_politika.pdf.

SOUKUPOVÁ, Eva. Mateřská dovolená ve vybraných evropských zemích. *SDA. Informační bulletin Sociologického datového archívu* [online]. 2006, VIII, 1, [cit. 2009-25-6]. Dostupný z: <<http://archiv.soc.cas.cz/download/122/SDAinfo0601.pdf>>. ISSN 1212-995x.

STANEK, Vojtech. *Sociálna politika*. Bratislava: Sprint dva, 2008. 375 s. ISBN 978-80-89393-02-2.

ŠLECHTOVÁ, Hana. Jak jsou hodnoceny rodinné politiky vyspělých zemí: sekundární analýza výzkumů a komentářů. In SIROVÁTKA, Tomáš a kol. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Brno: František Šalé-ALBERT, 2006. s. 280. ISBN 80-7326-104-9.

ŠMÍDOVÁ, Iva. Pečovatelská otcovství: Zkušenost a genderové vztahy. *IVRIS PAPERS* [online]. 2008, 08, 1, [cit. 2011-01-10]. Dostupný z: <http://ivris.fss.muni.cz/papers/pdfs/ivrisp001_smidova_pecovatelska_otcovstvi.pdf>. ISSN 18030343.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Portál: Praha, 2010. 439 s. ISBN 978-80-7367-680-3.

VALENTOVÁ, Marie. Postoje k opatřením týkající se rodiny a rovnováhy pracovního a rodinného života: mezinárodní srovnání. In SIROVÁTKA, Tomáš, a kol. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Brno: František Šalé-ALBERT, 2006. s. 280. ISBN 80-7326-104-9.

VANČUROVÁ, Alena, a kol. *Současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích střední Evropy: Projekt výzkumu a vývoje. MPSV* [online]. [cit. 26. 6. 2009]. Dostupný z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/4354/studie_vancurova.pdf>.

VEČERNÍK, Jiří. Česká sociální reforma- dlouhodobě udržitelná stagnace. *Sborník prací fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity* [online]. 2002, 8, [cit. 5. 6. 2010] Dostupný z: <<http://socstudia.fss.muni.cz/pristup.php?soubor=080228113622.pdf>>.

VESELÝ, Arnošt, NEKOLA, Martin. *Analýza a tvorba veřejných politik: Přístup, metody a praxe*. Praha: SLON, 2007. 407 s. ISBN 978-80-86429-75-5.

VODIČKA, Karel. *Příčiny rozdělení Československa: Analýza po deseti letech*, dostupné z: www.tahace.cz/vodicka_net/historcas2.pdf. (cit. dne 15. 1. 2011).

WOLEKOVÁ, Helena. *Štátna sociálna podpora v SR*. In RADIČOVÁ, Iveta. *Sociálna politika na Slovensku*. Dostupné z <http://www.premierkasr.sk/data/files/7195.pdf>.

TABERY, Paulína, *Názory lidí na opatření rodinné politiky*. Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?disp=zpravy&lang=0&r=1&s=&offset=&shw=100853>.

ROSTGAARD, Tina. *Family Support Policy in Central and - Eastern Europe - A Decade and a Half of Transition*. Early Childhood and Family Policy Series [online]. 2003, [cit. 2011-04-04]. Dostupný z.: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001337/133733e.pdf>>.

TOMEŠ, Igor. Sociální správa. Praha: Portál, 2002. s. 303. ISBN 80-7178-560-1.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha. Portál. 2010.s.439.ISBN978-80-7367-680-3.

TURČÁROVÁ, Iva. Možnosti harmonizace pracovního a rodinného života – srovnání České a Slovenské republiky. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra veřejné a sociální politiky, 2010. 88 s. Vedoucí diplomové práce Ing. Bohumila Čabanová, PhD.

ŽIŽKOVÁ, Jana a kol. *Úvod do studia sociální politiky*. Praha. VŠE. 1995.s.193.ISBN 80-7079-450-x.

Elektronické zdroje:

<http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sezn?DR=NW>

<http://www.zbierka.sk/>

<http://www.cssd.cz/volby/volebni-program/?o=solidarni-spolecnost>

<http://www.slideshare.net/xjert02/kdu-csl-volebni-program-do-poslancke-snemovny-2010>

<http://www.kscm.cz/index.asp?thema=4393&category=>

<http://www.slideshare.net/xjert02/ods-volebni-program-do-poslancke-snemovny-2010>

<http://www.cssd.cz/volby/volebni-program/?o=solidarni-spolecnost>

<http://www.slideshare.net/xjert02/kdu-csl-volebni-program-do-poslancke-snemovny-2010>

<http://www.kscm.cz/index.asp?thema=4393&category>

<http://www.slideshare.net/xjert02/ods-volebni-program-do-poslancke-snemovny-2010>

<http://www.floowie.com/cs/cti/top-09-volebni-program/#/strana/2/>

<http://www.slideshare.net/xjert02/veci-verejne-volebni-program-do-poslanecke-snemovny-2010>

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:SK:PDF>

http://www.kdh.sk/data/upload/documents/KDH_volebny-program_2010.pdf

http://www.sdku-ds.sk/data/MediaLibrary/625/2010-04-12_SDKU-DS_program.pdf

<http://www.eurostat.eu>

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitModifiedQuery.do>

<http://www.coe.int/familypolicy/database>,

<http://www.finance.cz/ekonomika/informace/inflace/co-je-inflace>

<http://zpravy.e15.cz/burzy-a-trhy/makroekonomicka-data/podle-hdp-na-hlavu-je-cesko-v-eu-sedmnactou-nejbohatsi-zemi>

<http://www.strana-smer.sk/1344/smer-socialna-demokracia-predstavil-svoj-program-pre-volebne-obdobie-2010-2014>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb01>

<http://www.mpsv.cz/cs/>

http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf

<http://www.mpsv.cz/cs/7#dsn>

<http://www.mpsv.cz/cs/6865>

http://www.mpsv.cz/files/clanky/5951/MPSV_2008.pdf

<http://www.mpsv.cz/cs/3480>

<http://www.mpsv.cz/cs/4><http://www.mpsv.cz/cs/898>

http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf

<http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&mod=news&nid=653&lg=sk>

<http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=136>

<http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=137>

<http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=138>

<http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=379>

<http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=412>

<http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=427>

<http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=109>

<http://www.socpoist.sk/vyrovnacia-davka/1295s>

<http://www.prerodinu.estranky.sk/clanky/podpora-rodiny-statom/rodinna-politika-a-parlamentne-volby-2010>

<http://www.socpoist.sk/materske/1293s>

<http://www.socpoist.sk/materske>

<http://www.socpoist.sk/materske/1293s>

<http://www.socpoist.sk/vyrovnacia-davka/1295s>

<http://www.esf.gov.sk/esf/index.php?SMC=1&id=192>

http://plumlov.czweb.org/dokumenty/vp_29.03.06.pdf

http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=375&PHPSESSID=354d7024c4485454d688d0f02554a385

http

<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1413-08>

<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1413-08>

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:CS:PDF>

http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=375&PHPSESSID=354d7024c4485454d688d0f02554a385

http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/1848-2001/tab.III.2-2A_sk.htm

Citované právní předpisy:

Zákon č. 90/1949Sb., o rodinných přídavcích

Zákon č. 158/1945 Sb., o úpravě a rozšíření tříd ve veřejnoprávním sociálním pojištění

Zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří

Zákon č. 154/1945 Sb., o rodinných přídavcích některých osob pojištěných pro případ nemoci

Zákon č. 54/1947Sb., jímž se mění a doplňuje zákon č. 154 Sb., o rodinných přídavcích některých osob pojištěných pro případ nemoci.

Zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění

Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu

Zákon č.261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů

Zákon č. 150/1995 Sb., o důchodovém zabezpečení

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

Zákon č.600/2003 Z.z., o přídavku na dítě

Zákon č.461/2003 Z.z.,o sociálnom poistení

Zákon č.643/2002 Z.z. ktorým sa mení a doplňa zákon o rodičovskom príspevku

Zákon č.561/2008 Z.z. o príspevku na starostlivosť o dieťa

Zákon č.271/1996 Zb. . o zmene zákona o rodičovskom príspevku, v znení neskorších predpisov

Zákon č. 235/98 Z. z., o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku ktorým sa narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá a ktorým sa menia ďalšie zákony

Zákon č. 571/2009 Z.z. o rodičovskom príspevku

Směrnice 18/2010/EU

Směrnice 95/85 EHS

Směrnice 76/207 EHS

KOM (2005/0094“

SEK(2006/275)

IP(2008)1449